

ARBEIDERPARTIETS PROGRAM - FØRSTEUTKAST

Trygghet for morgendagen, tro på fremtiden.

Arbeiderpartiet

1	Trygghet for morgendagen, tro på fremtiden	3
2	Et sterkt demokrati.....	5
3	Del 1: Arbeid og økonomi	6
4	Økonomi - folk skal få bedre råd	6
5	Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle	8
6	Pensjon, trygd og ytelser	11
7	Bolig: En bolig for alle	12
8	Næring	16
9	Del 2: Bedre velferd i hele landet.....	26
10	En skole der alle kan lykkes og lik rett til utdanning.....	26
11	Høyere utdanning, forskning og kompetanse for fremtiden	33
12	Én felles helsetjeneste.....	35
13	Eldre og seniorer	46
14	Del 3: Trygghet i urolige tider.....	49
15	Justis og beredskap: trygghet, nærhet og rettferdighet.....	49
16	Innvandring og integrering.....	57
17	Barnevern: trygg og god omsorg for alle barn.....	60
18	Del 4: Energi, klima og natur	62
19	En energipolitikk som ruster Norge for fremtiden.....	62
20	Klima og natur skal være rammen rundt all politikk	67
21	Ta vare på naturen	70
22	Del 5: Gode steder i endring	73
23	En offentlig sektor for fremtiden	73
24	By og land, hand i hand.....	74
25	Frivilligheten skal være fri	75
26	Idrett for alle	76
27	Kultur: en kultur å leve av og for.....	77
28	Tro og livssyn: et livssynsåpent samfunn med respekt for alle	78
29	Medier: grunnmuren for ytringsfrihet og demokrati	78
30	Familiepolitikk: ulike familier, universell velferd	79
31	Gode oppvekstmiljø for alle	80
32	Digitalisering for alle.....	80
33	Likestilling – et likestilt samfunn er et fritt samfunn	83

34	Urfolk og nasjonale minoriteter: rettigheter, kultur og språk	85
35	Nordområdene: Norge er tryggere med livskraftige lokalsamfunn i nord	86
36	Trygg og klimavennlig transport i hele landet	88
37	Del 6 En tryggere og mer rettferdig verden	93
38	Styrket sikkerhetspolitisk fellesskap	93
39	Prinsippfast globalt samarbeid	94
40	Europa og Norden	94
41	Forsvare og styrke demokrati og likestilling	95
42	Aktiv freds- og nedrustningspolitikk	96
43	Forebygge klima- og naturkatastrofer	96
44	Økonomisk åpenhet for rettferdig fordeling	97
45	Global helse.....	97
46	Et sterkere forsvar gjør Norge tryggere	98
47	Våre grunnleggende verdier	100
48	Frihet, likhet og solidaritet	100
49		
50		
51		

52 Trygghet for morgendagen, tro på fremtiden

53 Arbeiderpartiet vil skape et samfunn med små forskjeller og store muligheter for alle, uavhengig
54 av hvor man kommer fra og hvor man vil i livet. Det oppnår vi best gjennom et sterkt fellesskap.
55 Ved å gjøre vår plikt før vi krever vår rett, og ved å skape verdier og dele dem rettferdig, gjør vi
56 fellesskapet sterkere.

57
58 2020-årene er et tidsskille i Norge og verden. Etter mange år med fred og fremgang, har de siste
59 årene vært preget av utrygghet med krig i Europa, mer kriminalitet, økonomisk uro og en
60 voksende klima- og naturkrise. Samtidig står vi overfor store omstillinger med knapphet på
61 arbeidskraft, viktige omsorgsoppgaver overfor en aldrende befolkning, overgang til fornybare
62 energikilder og utvikling av ny teknologi.

63 Arbeiderpartiets viktigste oppgave er å lede Norge trygt i urolige tider, og sørge for at vi kommer
64 gjennom omstillinger på en måte som tar var på noe av det som gjør Norge til Norge: det sterke
65 fellesskapet, de små forskjellene og den høye tilliten.

66 Vår samfunnsmodell er tuftet på noen grunnleggende sosialdemokratiske verdier: frihet, likhet
67 og solidaritet. Den har vist seg godt rustet til å håndtere kriser og omstillinger. Under
68 koronapandemien var vi avhengig av et sterkt offentlig helsevesen, et godt organisert arbeidsliv
69 og en velferdsstat med muskler til å stille opp. I tider som er økonomisk krevende bygger vi ut
70 velferden og tar politiske grep for at forskjellene mellom folk ikke skal øke. I en ny
71 sikkerhetspolitisk situasjon bygger vi et mer tidsriktig forsvar og intensiverer kampen mot
72 kriminalitet. Fremover er vi spesielt avhengig av å få flere i arbeid, gjenreise boligpolitikken,
73 utnytte mulighetene som teknologien gir oss og øke det internasjonale samarbeidet.

74 ***

75 **Vårt første løfte er trygg økonomisk styring.** Ansvarlige budsjetter vil få kontroll på
76 prisstigningen og bidra til rentenedgang. I tillegg bidrar den norske modellen, med sterke og
77 ansvarlige parter og et trygt og velorganisert arbeidsliv, til rettferdig lønninger og lav
78 arbeidsledighet. Vi skal sikre folk og næringsliv forutsigbare rammevilkår som bidrar til å få flere
79 ut i arbeid og at folk får bedre råd, flere kan eie sin egen bolig og vi skal bekjempe ulikhet og
80 fattigdom.

81 **Vårt andre løfte er trygt arbeid til alle.** Verdier må skapes før de kan deles. Fordeler vi verdiene
82 godt, skaper vi også mer. Arbeid til alle er jobb nummer én.

83 Arbeiderpartiet har mål om å få 150 000 flere i arbeid innen 2030. Vi vil føre en aktiv
84 næringspolitikk med stabile rammevilkår som trygger arbeidsplasser, hvor det lønner seg å satse
85 og lønner seg å jobbe. Den norske modellen, med sterke ansvarlige parter og et trygt og
86 velorganisert arbeidsliv, gir lav ledighet og rettferdig lønnsdannelse – små forskjeller og like
87 muligheter.

88 Norge er rik på naturressurser, og Arbeiderpartiet mener det er en styrke at vi eier og forvalter
89 våre naturressurser i fellesskap. Vi skal ha politisk kontroll med energiressursene. I
90 energipolitikken skal vi ha sterk politisk styring, offentlig eierskap og bidra til at fellesskapet får
91 sin rettferdige andel av overskuddet. Staten skal sikre forutsigbare og rimelige strømpriser for

92 folk og næringsliv. Det skal bygges mer fornybar kraft og nett raskere, slik at ren og billig kraft
93 fortsatt skal være et fortrinn for norsk næringsliv.

94 **Vårt tredje løfte** er et **tryggere Norge**. Vi skal skape trygghet for landet og trygghet i landet i
95 urolige tider: Norge har ikke vært godt nok rustet for den alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen
96 vi nå befinner oss i. Vi skal styrke beredskapen og alle grener av Forsvaret. Vi skal jobbe for
97 Norges interesser ute og hjemme.

98 I Norge skal vi være tøffe mot kriminalitet, og vi skal være tøffe mot årsakene til kriminaliteten. Vi
99 skal bekjempe vold og kriminalitet alle steder der det finnes, ha kontroll på grensene og sørge for
100 at kriminalitet forfølges og straffes. Politiet skal styrkes slik at de kan være til stede der det trengs
101 og stanse nyrekruttering til kriminelle miljøer.

102 **Vårt fjerde løfte** er å bygge en **sterkere velferdstat**. Vår felles velferd skal sikre alle mennesker
103 muligheter og trygghet, uavhengig av hvor du bor og hvilke forutsetninger de har.
104

105 Vi skal skape en skole der elevene lykkes. Utviklingen med svake skoleresultater og redusert
106 trivsel skal snus. Vi skal gjenreise disiplin i skolen og få tilbake ro i klasserommene. Det skal bli
107 mer læring, mer praktisk opplæring og mer mestring. Vi skal styrke laget rundt elevene og sørge
108 for at flere fullfører utdanningen. Vi vil redusere skjermbruken i skole og sikre elevene flere
109 fysiske skolebøker.

110 Ventetidene i helsetjenesten skal ned. Når du blir syk eller opplever helseplager, skal du få riktig
111 hjelp til rett tid. Vi skal sørge for at flere får fastlege, at sykehusene har sterke fagmiljøer og høy
112 kvalitet og sikre at eldre som trenger det får omsorg og pleie. I Norge skal du ikke behøve å kjøpe
113 private helse- og omsorgstjenester for å få det beste tilbudet når du trenger det.

114 **Det femte løftet** er at vi skal **nå klimamålene våre** og lykkes i omstilling til et klimavennlig
115 samfunn. Vi skal utvikle eksisterende arbeidsplasser og skape nye, trygge jobber.
116 Arbeiderpartiet vil ta ansvar for å gjøre samfunnet og økonomien bærekraftig på vei mot
117 lavutslippssamfunnet.
118

119 Klimapolitikken skal sikre høy omstillingsevne for næringslivet og være rettferdig. Staten skal
120 spille på lag med næringslivet og bidra til industribygging, mer utbygging av fornybar kraft og nye
121 teknologiske løsninger. Alle må få mulighet til å ta klimavennlige valg, uavhengig av økonomi og
122 hvor i landet du bor.
123

124
125 Vi har tro på fremtiden! Oppgavene er store, men vi har lyktes før og skal gjøre det igjen. Med en
126 tydelig sosialdemokratisk politikk, bygger vi et sterkere, tryggere og mer rettferdig Norge. Et
127 Norge med sterke fellesskap og små forskjeller. Der folk får bedre råd, føler trygghet for
128 morgendagen og tro på fremtiden.

129 Et sterkt demokrati

130 Demokratiene i verden er under press. Vi ser at demokratier kan endres til autokratier, ved at nye
131 ledere svekker de demokratiske institusjonene. Arbeiderpartiet vil fremme demokratier i verden
132 og demokratiet i Norge.

133 Norge er et tillitssamfunn. Det er vi stolte av. Men tillit er hele tiden noe som må bygges og
134 fortjenes, ikke noe man kan kreve eller ta for gitt.

135 Trusler og hets kan true tilliten i demokratier. Det at mange vegrer seg for å delta i det offentlige
136 ordskiftet, er en utvikling vi ikke kan tolerere. Forsøk på påvirkning av både den offentlige
137 debatten og demokratiske valg gjennom falske nyheter og bilder, setter demokratier og
138 redaktørstyrte medier under press. Disse truslene tar Arbeiderpartiet på alvor. Fri presse og
139 redaktørstyrte medier er grunnsteinen i demokratier.

140 I Norge har vi relativt høy valgdeltakelse sammenlignet med mange andre land i Europa, men det
141 er en bekymring at valgdeltakelsen er lav blant unge, personer med minoritetsbakgrunn, dem
142 som har lav inntekt eller som ikke har jobb. Arbeiderpartiet ønsker å prioritere tiltak som øker
143 valgdeltakelsen.

144 Ekstremismekommisjonen advarer i sin rapport mot ekstremistiske ideologier og handlinger
145 som kan true demokratiet. Grupper som befinner seg i ekstremisters fiendebilder, som
146 muslimer, jøder, skeive, samer og andre minoritetsgrupper, trenger bedre beskyttelse. Mange
147 unge blir utsatt for ekstreme budskap og ideologier gjennom sosiale medier. Manglende
148 regulering av store teknologiselskaper og autoritære krefter på fremmarsj, er en farlig
149 kombinasjon. Samtidig ser vi at unges kunnskap om demokrati går ned, også i Norge.

150 Arbeiderpartiet vil:

- 151 • Sette inn målrettede tiltak for grupper med lav valgdeltagelse
- 152 • Endre lovverket for å sikre større åpenhet om hvem som finansierer ulike partier
- 153 • Styrke evnen både nasjonalt og lokalt til å oppdage forsøk på valgpåvirkning og forebygge
154 digitale angrep før, under og etter valg
- 155 • Styrke arbeidet med demokratisk medborgerskap, demokrati og menneskerettigheter,
156 særlig knyttet til demokratiopplæring i skolen
- 157 • Legge til rette for at alle ungdomsskoleelever skal få tilbud om besøk til steder som
158 bidrar til opplæring i demokrati, fredsarbeid og menneskerettigheter
- 159 • Øke forskningen på ekstremisme, radikaliserings og hatprat, for å bedre kunne forebygge
- 160 • Ha god dialog mellom trossamfunn, offentlige etater og innbyggere for å øke forståelse,
161 kunnskap og toleranse
- 162 • Styrke norske redaktørstyrte medier i konkurransen mot globale teknologiplattformer
- 163 • Sette rammer for kunstig intelligens som legger til rette for å utnytte teknologien, men
164 hvor redaktøransvaret og opphavsretten respekteres og hvor dominansen til
165 teknologigigantene begrenses
- 166 • Involvere trusselutsatte grupper og sivilsamfunnet i større grad i det forebyggende
167 arbeidet mot ekstremisme
- 168 • Øke politiets kapasitet til å etterforske hatkriminalitet for å begrense radikaliserings og
169 ekstremisme, herunder styrking av hatkriminalgruppa.

170 Del 1: Arbeid og økonomi

171 Økonomi - folk skal få bedre råd

172 Trygg økonomisk styring

173 Den økonomiske politikken skal gjøre alle andre politiske prioriteringer mulig. Det viktigste for å
174 oppnå dette, er at vi sikrer arbeid til alle. Den økonomiske politikken er et viktigvirkemiddel for
175 flere i jobb, økt verdiskaping og mer rettferdig fordeling. I tillegg skal den økonomiske politikken
176 bidra til at enkeltpersoner, bedrifter og landet som helhet tar valg som bidrar til å nå våre klima-
177 og miljømål.

178
179 De siste årene har mange i Norge fått dårligere råd. Økte priser og renteøkninger gjør at inntekten
180 til folk ikke når like langt, selv for dem som står i jobb. Pensjonister og arbeidstakere har hatt
181 reallønnsnedgang og fått sitt økonomiske handlingsrom redusert. Økte priser og stigende rente
182 rammer hardest dem som har det tøft fra før. Når folk får dårligere råd, er det viktig å sørge for
183 dem som har minst fra før. En mer rettferdig byrdefordeling krever at vi har et sterkt fellesskap
184 som står klar til å stille opp.

185
186 Samtidig går det godt i norsk økonomi som helhet. Siden 2021 har 140.000 flere kommet i jobb
187 og investeringsnivået i bedriftene er høyt.

188
189 Velferdsstaten er et spleiselag, der vi yter etter evne og får etter behov. Skatter og avgifter betaler
190 for vår felles velferd og bidrar til redusert ulikhet. Et bredt skatte- og avgiftsgrunnlag gir rom for
191 lavere satser. Et progressivt skattesystem er viktig for økonomisk vekst og fordeling, og bidrar
192 derfor til at de store linjene i skattepolitikken står seg gjennom skiftende økonomiske tider.
193 Arbeiderpartiet vil føre en ansvarlig og forutsigbar skattepolitikk som bidrar til økt sysselsetting og
194 mer rettferdig fordeling. Vi vil holde de samlede skattene og avgiftene på norske privatpersoner og
195 bedrifter på samme nivå som i dag.

196
197 Vi lever av hverandres arbeid. For å finansiere vår felles velferd, må vi lykkes med å skape jobber
198 og inkludere flere i arbeidslivet. Målet om full sysselsetting - at alle som kan jobbe, skal få
199 muligheten til det - ligger fast. Å jobbe bedrer den enkeltes økonomi og veksten for hele
200 samfunnet. Samtidig bidrar frontfagsmodellen til å sikre lønnsomheten i konkurranseutsatte
201 næringer og gir rom for reallønnsvekst slik at folk får bedre råd.

202
203 Det norske arbeidslivet med frontfagsmodellen, legger grunnlaget for lav prisvekst, rettferdig
204 vekst og velferd i Norge. Sterke fagforeninger som sammen med arbeidsgiverorganisasjonene
205 forhandler kollektivt, og som i trepartssamarbeidet med staten finner løsninger til det beste for
206 fellesskapet, er en forutsetning for fortsatt trygg økonomisk styring. Den norske modellen må
207 styrkes ytterligere.

208
209 Klimapolitikken skal være rettferdig, bidra til å trygge norske arbeidsplasser og skape nye jobber.
210 Den er nøkkelen til å sikre norsk konkurransekraft i en verden som skal til netto nullutslipp i løpet
211 av få tiår. Konsekvensene av den globale oppvarmingen kommer oftere til syne enn før.
212 Arbeiderpartiet vil gjøre mer for å bremse oppvarmingen og på den måten sikre norsk økonomi
213 og velferd.

214

215 Klimapolitikken griper over alle politikkområder. Skatte- og avgiftssystemet er et kraftfullt verktøy
216 som i større grad enn før må bidra til klimavennlige valg. Sterkere bruk av klimaavgifter må
217 balanseres med avgiftsreduksjoner eller andre virkemidler til fordel for vanlige folk. Opptapping
218 av klimaavgifter må i større grad bidra til økt omstilling og rettferdig fordeling. For Arbeiderpartiet
219 er det avgjørende at ikke vanlige folk opplever å sitte igjen med en for stor del av regningen, når vi
220 tar grep for å omstille økonomien.

221
222 Markedskreftene tar ikke hensyn til alle viktige verdier som behøves for å skape et godt samfunn
223 for alle. Arbeiderpartiet står for en blandingsøkonomi der arbeid verdsettes og markedet er
224 regulert, der eierskapet til naturressursene tilhører fellesskapet, og der det er maktbalanse
225 mellom arbeidstakerne og arbeidsgiverne.

226
227 Norge er en åpen økonomi som i århundrer har bygget verdiskaping på å handle med utlandet.
228 Det skal vi også være fremover. I en verden preget av mer isolasjon og nasjonalisme vil en
229 økonomi som vår være sårbar. Multinasjonale selskaper kan i stor grad unngå beskatning på
230 verdier skapt i Norge. Noen svært rike nordmenn utnytter også store hull i skattesystemet.
231 Resultatet er at systemet blir mindre omfordelende og at forskjellene øker. Arbeiderpartiet
232 mener at felles spilleregler, internasjonale avtaler og et sterkere internasjonalt samarbeid er
233 nødvendig for å sikre at store selskaper og formuende betaler sin rettmessige andel til
234 fellesskapet. Norge skal være en støttespiller og pådriver for internasjonalt samarbeid om skatt,
235 og et foregangsland innenfor skatteåpenhet og skatterettferdighet.

236

237 **Arbeiderpartiet vil:**

- 238 • Holde de samlede skattene og avgiftene på norske privatpersoner og bedrifter på samme
- 239 nivå som i dag
- 240 • Bruke finanspolitikken aktivt til å sørge for høy sysselsetting, økt produktivitetsvekst,
- 241 reduserte økonomiske forskjeller og nødvendig omstilling
- 242 • At folk skal få bedre råd gjennom trygg økonomisk styring, høy sysselsetting, reduserte
- 243 kostnader, tilgjengelig velferd og bekjempelse av forskjeller og fattigdom i Norge.
- 244 • Øke sysselsettingsgraden til 82 prosent i 2030 og 83 prosent i 2035
- 245 • Styrke den norske arbeidslivsmodellen
- 246 • Følge handlingsregelen for en forsvarlig innfasing av oljepenger i norsk økonomi over tid
- 247 • Sørge for økt omstilling og rettferdig klimapolitikk, blant annet ved å utvikle gode
- 248 ordninger for tilbakeføring av klimaavgifter
- 249 • Ha mer åpenhet om skatt, selskapsstrukturer og eierforhold
- 250 • Sikre at bedrifter og næringsliv har trygg og friksjonsfri tilgang til sine viktigste markeder
- 251 gjennom EØS-avtalen
- 252 • Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk for økt sysselsetting og mer rettferdig
- 253 fordeling, som tar bedre hensyn til klima og natur og styrker velferdsstatens langsiktige
- 254 bærekraft.

255 *Gjennomføringsgraden av Arbeiderpartiets program for 2025–2029 vil avhenge av rammene gitt*
256 *av den økonomiske utviklingen.*

257

258 Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle

259 Vi lever av hverandres arbeid i Norge. Trygge jobber og en lønn det går an å leve av, er avgjørende
260 for den enkeltes frihet og for fellesskapet. Retten til arbeid og retten til å yte er grunnleggende.
261 Derfor er ingen oppgave viktigere for Arbeiderpartiet enn å få hele folket i arbeid. Det er ledighet
262 som koster, både for samfunnet og den enkelte.

263 Fremover vil Norge trenge all arbeidskraft vi kan få. Arbeiderpartiet skal stille krav til arbeidslivet
264 og samfunnet rundt. Krav om bedre tilrettelegging, oppfølging, veiledning, utdanning,
265 kompetanseheving og helsehjelp, for at flere skal få brukt arbeidsevnen sin. Vi må utvide
266 arbeidsstyrken.

267
268 Arbeid er veien ut av fattigdom. Arbeid betyr mye mer enn inntekt – arbeid gir trygghet, frihet,
269 fellesskap og tillit til hverandre. Den sosialdemokratiske arbeidslinja handler om å gi folk
270 mulighet til arbeid. Om å stille krav, og å stille opp. Den skal gi folk mulighet til å bruke
271 arbeidsevnen de har, og samtidig beholde tryggheten. Virkemidlene skal først og fremst bidra til
272 å hjelpe folk inn i arbeidslivet.

273 Inkludere flere i arbeidslivet: Ingen skal stå utenfor

274 Alle som kan jobbe, skal få mulighet til det. Arbeid handler også om retten til å yte og delta,
275 derfor har arbeid en stor sosial verdi for den enkelte. Vi skal ha et arbeidsliv som er trygt og
276 rettferdig, og som gir en lønn å leve av, slik at alle har mulighet til å etablere seg med hjem og
277 familie. Unge skal få en god start i arbeidslivet, og ingen arbeidstakere skal gå ut på dato eller
278 skyves ut. Arbeiderpartiet vil at NAV skal hjelpe flere inn i arbeid, derfor må NAV styrkes med nye
279 verktøy. De ansatte i NAV må gis mer fleksibilitet, slik at de kan tilpasse virkemiddelbruken til
280 den enkelte.

281
282 Det er særlig viktig å få unge mennesker som i dag mottar passive trygdeytelser, over i aktivitet.
283 Det skal bli lettere for personer som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid, og det skal
284 være mulig å fullføre videregående skole mens du mottar velferdsytelser.

285
286 Sykefraværet i Norge har vært høyt over tid og har de siste årene økt. Høyt sykefravær har store
287 kostnader for samfunnet og enda større kostnader for den enkelte som mister fellesskapet som
288 arbeidsplassen gir. Arbeiderpartiet vil derfor at det skal bli mer vanlig at langtidssyke skal
289 beholde tilknytningen til arbeidsplassen gjennom bedre tilpasning av arbeidsoppgavene,
290 utvidelse av verktøyene til NAV og mer tilpassede ordninger for den enkelte som er syk.
291 Sykefraværet i Norge skal ned, men det skal ikke skje gjennom usosiale kutt som rammer syke
292 mennesker

293

294 For å få flere inn i arbeidslivet, vil Arbeiderpartiet:

- 295 • Hjelp dem som står utenfor arbeidslivet også når ledigheten er lav. Virkemidlene til NAV
- 296 har bedre effekt i perioder der etterspørselen etter arbeidskraft er høy.
- 297 • Forenkle ordningen med arbeidsavklaringspenger slik at ressursene i NAV går fra
- 298 saksbehandling til jobbveiledning
- 299 • Innføre en aktivitetsreform med inntektssikring for unge med arbeidsrettet aktivitet
- 300 • Innføre arbeidsrettet oppfølging for uføretrygd, slik at de som kan jobbe noe, får en reell
- 301 mulighet til det

- 302 • Videreutvikle og styrke ungdomsgarantien, der unge under 30 år garanteres jobb eller
- 303 utdanning
- 304 • Støtte opp under at alle fylkeskommuner har et samarbeid med NAV om oppfølging av
- 305 elever i videregående skole
- 306 • Utvide og utvikle samarbeidet med ideelle aktører som hjelper dem som står utenfor
- 307 arbeidslivet inn i arbeid
- 308 • Trappe opp antall plasser varig tilrettelagt arbeid (VTA)
- 309 • Innføre en sømløs overgang fra skole til VTA for unge brukere
- 310 • At statlig og kommunal sektor skal forplikte seg til å inkludere flere mennesker med
- 311 funksjonsnedsettelse
- 312 • Bygge et sterkere partssamarbeid på den enkelte arbeidsplass for å sikre heltid som den
- 313 vanlige ansettelsesformen
- 314 • Utvikle ordninger der deltidsstillinger brukes som inngangsport til arbeidslivet for dem
- 315 som har behov for å kombinere trygd og arbeid og kan jobbe noe.

316

317 **For å styrke NAVs rolle som arbeidsformidler, vil Arbeiderpartiet:**

- 318 • Innføre bedre samordning av helsetjenestene, NAV og utdanningssystemet, slik at unge
- 319 som står i fare for å falle utenfor, gis tidlig oppfølging
- 320 • Forbedre samordning mellom NAVs ulike oppdrag som arbeidsformidler, trygdeytter og
- 321 sosialhjelper
- 322 • Styrke språkopplæringen for personer med manglende norskerdigheter, og sikre tidlig
- 323 kompetansekartlegging og realkompetansevurdering for godkjenning av utenlandske
- 324 utdanninger
- 325 • Benytte den økende inkluderingskompetansen både i tiltaksbedrifter og i NAV for å øke
- 326 likestillingen og inkluderingen i arbeidslivet
- 327 • Åpne for at NAV kan gi forhåndsgodkjente arbeidsmarkedsbedrifter direkte oppdrag med
- 328 avklaring og oppfølging av mennesker som trenger det
- 329 • Gi NAV verktøy for å drive oppsøkende arbeid rettet mot dem som står helt utenfor
- 330 arbeidslivet og som verken deltar på noen tiltak eller mottar stønader og eller andre
- 331 ytelser
- 332 • Utvikle samarbeidet mellom NAV og ideelle og frivillige aktører som fungerer som
- 333 nettverksbyggere og møteplasser. Dette for å bygge tillit og dialog med dem som står
- 334 utenfor arbeidslivet.

335 **Styrke det organiserte arbeidslivet**

336 Trygge arbeidstakere skaper mer. Sterke fagforeninger er hjørnesteinen i den norske modellen og

337 det organiserte arbeidslivet. Faste, hele stillinger skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv.

338

339 I deler av arbeidslivet omgår arbeidsgivere sitt ansvar overfor arbeidstakere ved å bruke

340 kompliserte selskapsstrukturer og omdefinere ansatte til frilansere og kontraktører. Skal

341 arbeidsmiljøloven være en god vernelov, må den oppdateres i tråd med samfunnsutviklingen.

342 For Arbeiderpartiet er det viktig å styrke arbeidstakernes vern og innflytelse på egen

343 arbeidshverdag.

344

345 Unge og andre som nylig har kommet inn i arbeidslivet, er i en særlig utsatt situasjon for å ikke få

346 sine rettigheter sikret. Det er derfor viktig at arbeidslivets parter får bidra inn i skolen, slik at

347 elevene får førstehånds kjennskap til hvordan arbeidslivet er organisert, til frontfagsmodellen og
348 hvordan tariffavtaler fungerer.

349

350 **Arbeiderpartiet vil:**

- 351 • Stimulere til økt organisasjonsgrad blant både arbeidstakerne og arbeidsgiverne, blant
352 annet ved å øke fagforeningsfradraget generelt, og for dem under 30 år spesielt
- 353 • Forhindre at lønns- og arbeidsvilkår svekkes ved anbudsprosesser, oppsplitting av
354 selskaper og andre endringer i selskapsstruktur
- 355 • Forhindre at man kan omgå arbeidsgiveransvaret ved å organisere ansatte i egne
356 selskaper, slik som enkeltpersonforetak eller ulike driftsformer som plattformøkonomi
357 og franchise
- 358 • Jobbe for at selvstendig næringsdrivende og frilansere skal få bedre tilgang til sosiale
359 rettigheter
- 360 • Som en del av trepartssamarbeidet, gjennomgå og styrke kravene til forsvarlig
361 arbeidsmiljø ved bruk av hjemmekontor, og oppdatere regelverket for det digitale
362 arbeidslivet
- 363 • Styrke reglene om yrkesskedeforsikring, slik at de omfatter alle som av arbeidsgiver tidvis
364 blir pålagt å ha hjemmekontor
- 365 • Sammen med partene i arbeidslivet, styrke kompetansen for å forebygge og bekjempe
366 rasisme og diskriminering i arbeidslivet
- 367 • At alle ansatte får dekket kostnadene til egnet og nødvendig arbeidstøy
- 368 • At det i offentlige anbud stilles krav om faste ansettelser, fagarbeidere, lærlinger, ryddige
369 lønns- og arbeidsvilkår og maksimalt antall kontraktsledd
- 370 • At anbud ved bygging av samferdselsprosjekter utformes slik at lokale, regionale og
371 nasjonale aktører kan delta, med krav om at leverandører må være tilknyttet en
372 lærlingordning, og at lærlinger deltar i arbeidet med å oppfylle kontrakten
- 373 • Sammen med partene, styrke innsatsen i bransjer som er spesielt utsatt for
374 arbeidslivskriminalitet, sosial dumping og utrygge forhold

375 **Nulltoleranse for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet**

376 Vi trenger kraftige tiltak i deler av arbeidslivet for å hindre at mennesker blir utnyttet. Sammen
377 med sterke fagforeninger og et godt trepartssamarbeid, vil Arbeiderpartiet jobbe for at alle
378 arbeidstakere i Norge skal ha en trygg og helsefremmende arbeidshverdag.

379

380 **Arbeiderpartiet vil:**

- 381 • Videreutvikle Norgesmodellen for alle offentlige anskaffelser for å sikre et seriøst
382 arbeidsliv
- 383 • Øke samarbeidet og informasjonsdelingen mellom de viktigste etatene på
384 arbeidslivskriminalitetsområdet og gi dem utvidet myndighet, blant annet til inndragning,
385 å beslaglegge utbytte og sikre et mer effektivt vern mot seriekonkurser.
- 386 • Øke Arbeidstilsynets tilsynsaktivitet
- 387 • Overføre flere reaksjonshjemler fra politiet til utøvende etater, for eksempel
388 Arbeidstilsynet, Skatteetaten, NAV og Tollvesenet
- 389 • Gjennomgå regler for deling av personopplysninger mellom selskapene, for å gjøre det
390 mulig å ivareta påseplikten for oppdragsgivere
- 391 • Utrede muligheter for å gi fagbevegelsen økt myndighet og flere verktøy for å bekjempe
392 arbeidskriminalitet

- 393
- Senke terskelen for varsling internt eller til tilsynsmyndighetene
- 394
- Sørge for at relevant etat har nødvendige hjemler for å føre tilsyn på om obligatorisk
- 395
- tjenestepensjon faktisk er betalt inn

396 Et arbeidsliv i endring: økt produktivitet og mer kompetanse til arbeidsfolk

397 Arbeidslivet, som samfunnet, er i stadig endring. Digitalisering og introduksjonen av kunstig
398 intelligens (KI) har allerede endret mye på kort tid. Endringene som skal til for å nå klimamålene,
399 vil også kreve mye av samfunnet og arbeidsfolk.

400

401 Den norske modellen sikrer at vi klarer å omstille oss raskt og ta i bruk ny og
402 produktivtetsfremmende teknologi, uten at ansattes rettigheter eller velferd reduseres. Det er
403 viktig for Arbeiderpartiet at vi også fremover klarer å balansere ny teknologi og nødvendig
404 omstilling med rettigheter i arbeidslivet.

405

406 Utdanning, og kompetansepåfyll i arbeidslivet, vil bli enda viktigere fremover. Teknologi gjør det
407 enklere enn før å jobbe desentralisert, samtidig som sentraliseringsprosessene i arbeidslivet
408 fortsetter.

409

410 **Arbeiderpartiet vil:**

- 411 • Skjerpe arbeidsgivers plikt til å sikre et helsefremmende arbeidsliv, noe som også vil gjøre det
412 mulig for å flere å stå lenger i jobb
- 413 • Arbeide for å utvikle samarbeidsarenaer for helse, arbeidsmiljø og sikkerhet mellom
414 partene i arbeidslivet og myndighetene
- 415 • Sikre at ansatte som må bruke arbeidsklær, får rett til klær som er tilpasset
416 arbeidsoppgavene, årstider og vær.
- 417 • Fjerne tidsavgrensningen i pendlerfradraget
- 418 • Øke mangfoldet i offentlige styrer og ledelsesposisjoner, og gi privat næringsliv insentiver
419 til å øke mangfoldet i styrer og ledelse
- 420 • Sikre retten til etter- og videreutdanning, og at det organiseres gjennom et
421 trepartssamarbeid. Dette for å møte det nye arbeidslivets kompetansekrav og bidra til at
422 det utvikles tilbud som er tilpasset arbeidslivet og kan kombineres med å stå i jobb.

423 Pensjon, trygd og ytelser

424 **En universell velferdsstat: sikkerhetsnettet for oss alle**

425 Arbeiderpartiets mål er et samfunn uten fattigdom. Da er arbeid til alle det aller viktigste.
426 Samtidig må de som ikke er i stand til å arbeide, enten det skyldes uførhet eller alder, sikres en
427 inntekt som muliggjør et godt liv.

428

429 Universelle velferdsordninger danner grunnlaget for et trygt og likestilt samfunn. Det er
430 avgjørende å bygge opp og utvikle velferdsstaten i takt med at samfunnet utvikler seg og endrer
431 seg. Brede, kollektive ordninger som er enkle å forholde seg til, samtidig som de gir tryggheten
432 folk trenger, er kjernen i den norske velferdsstaten. Systemet må innrettes slik at mottakere av
433 trygd får støtte til å bidra i arbeidslivet.

434

435 **Arbeiderpartiet vil:**

- 436
- 437
- 438
- 439
- 440
- 441
- 442
- 443
- 444
- 445
- 446
- 447
- 448
- 449
- 450
- Gjennomgå dagens trygdeordninger med mål om å forenkle systemet, og unngå at personer er avhengige av å motta flere ulike ytelser
 - Fortsette arbeidet med tillitsreformen og sørge for at NAV har ressursene og verktøyene de trenger for å hjelpe brukerne på en god måte
 - Prioritere universelle ordninger fremfor behovsprøvde ytelser. Dette gjelder også for velferdstilbud. Billigere barnehager og helsetilbud, som reduserer utgiftene til folk, er en like viktig del av velferdsstaten som utbetaling av økonomiske ytelser og stønader.
 - Redusere sykefraværet i samarbeid med partene i arbeidslivet. Gjøre overgang fra trygd til arbeid enklere for dem som kan jobbe.
 - At nivået på trygdeytelser og andre ytelser sikrer at folk kan leve anstendige liv. Vi vil sørge for dette gjennom regulering av trygdene, øke de laveste ytelsene og andre ordninger for dem som har minst.
 - Gjennomgå satser for livsopphold for å sikre at de gir et grunnlag å leve av
 - At utbetaling av ulike ytelser samordnes bedre, med mål om bedre oversikt og forutsigbarhet for mottakerne

451 Pensjon: trygt, rettferdig og godt å leve av

452 Pensjonssystemet må hvile på kollektive ordninger som gir en god minstesikring for alle,
453 samtidig som folk får uttelling for arbeidet de har utført gjennom yrkeslivet. I takt med at vi lever
454 lenger, må vi sikre at folk kan stå lenger i jobb. Samtidig må de som ikke evner å stå i arbeid,
455 sikres en anstendig inntekt. Arbeiderpartiet støtter opp om pensjonsforliket som ble inngått i
456 2024.

457

458 **Arbeiderpartiet vil:**

- 459
- 460
- 461
- 462
- 463
- 464
- 465
- 466
- 467
- 468
- 469
- Skjerme uføre mot levealdersjusteringen, slik at de ikke får en svakere utvikling i pensjonsnivåene enn arbeidsføre
 - At minstenivåene for pensjon følger utviklingen i samfunnet for øvrig
 - Skape et arbeidsliv der alle, uavhengig av yrke, klarer å stå lenger i jobb i takt med at vi lever lenger
 - Gjennomgå reglene for Obligatorisk tjenestepensjon. Det bør legges til rette for livsvarige ordninger og heving av pensjonssparingen for de lavt lønnede. Det bør utredes tiltak som sikrer at arbeidsgivere får større ansvar for å ivareta egne ansatte som på grunn av arbeidsslitasje starter tidlig uttak av pensjon.
 - Lage en plan for gradvis opptrapping av minstesatsen i OTP i samarbeid med partene i arbeidslivet

470 Bolig: En bolig for alle

471 Vi skal gjenreise boligpolitikken

472 En trygg boligsituasjon er grunnlaget for et godt liv. For Arbeiderpartiet er det et mål at flere skal
473 få mulighet til å eie sin egen bolig, og at boligpolitikken bidrar til å utjevne økonomiske, sosiale
474 og geografiske forskjeller. Arbeiderpartiet ønsker en boligpolitikk som gjør det enklere å komme
475 inn på boligmarkedet.

476 Det er behov for å gjenreise en tydelig og ambisiøs politikk. Boligpolitikken kan ikke overlates til
477 markedet å styre alene, og kan ikke ses isolert fra andre deler av samfunnsutviklingen. Vi må
478 bruke de virkemidlene vi har, og skape nye. Stat og kommune må ta et større ansvar for å ivareta
479 en helhetlig boligpolitikk for å sikre folk et anstendig sted å bo.

480 For å gjenreise boligpolitikken, har vi fire hovedsatsinger: 1) bygge flere boliger, 2) utvikle trygge,
481 varierte og gode bomiljø, 3) styrke leietakers rettigheter og 4) legge til rette for en klimavennlig
482 byggenæring.

483 Bygge mer

484 Norge er ikke ett boligmarked. Vi har mange. I distriktene opplever mange at det ikke er gunstig å
485 bygge nye boliger, fordi salgsprisen ofte er lavere enn byggekostnadene. I pressområdene har det
486 blitt bygd for få boliger, noe som har presset prisene svært kraftig opp. Begge områder krever en
487 aktiv boligpolitikk for å sikre at det bygges mange nok boliger til en fornuftig pris.

488 Tilliten mellom utbygger, stat og kommune er flere steder tynnslitt. Arbeiderpartiet vil ha et
489 tydeligere rammeverk for disse aktørene, slik at tilstrekkelig boligbygging sikres. Plan- og
490 bygningsloven må til enhver tid være anvendelig og tilpasset den tiden den skal fungere i.
491 Arbeiderpartiet vil redusere boligunderskuddet slik at boligprisveksten dempes i pressområder.
492 Arbeiderpartiet ønsker et ambisiøst mål for bygging av nye boliger de neste fire årene.

493 Arbeiderpartiet vil:

- 494 • Fastsette et mål om å få bygd 130 000 boliger de neste fire årene. Dette for at flere skal
495 kunne eie sin egen bolig.
- 496 • Sammen med kommunene med høyest press på å bygge nok boliger, ta aktivt grep for å
497 bygge mer, raskere og få flere unge inn i boligmarkedet
- 498 • Gå gjennom regelverk og digitalisering, slik at vi kan bygge mer og fjerne flaskehalser og
499 tidstyver
- 500 • Legge til rette for en mer effektiv plan- og byggesaksbehandling i kommunene
- 501 • Digitalisere mer, og bedre samarbeidet på tvers av mindre kommuner, for å bedre
502 utnyttelsen av kompetansen og ressursene. Husbanken må bidra til dette.
- 503 • Utrede insentiver og sanksjoner som gjør at lønnsomme boligprosjekter realiseres raskt
- 504 • Styrke kommunenes regulerings- og byggesaksarbeid for å tilrettelegge for økt
505 boligbygging og forutsigbare rammer for utbygger
- 506 • Utrede en innføring av levetid på reguleringsplaner
- 507 • Bedre samarbeidet mellom stat og kommune for å styrke kommunal boligbygging og
508 vedlikehold
- 509 • Utvikle modeller hvor Husbanken kan bidra til å forløse gode prosjekter i kommuner med
510 sentralitetsklasse 4 til 6

511 Eie egen bolig

512 Grunnsteinen i norsk boligpolitikk er at mange eier sin egen bolig. Eierlinja bidrar til frihet,
513 trygghet og forutsigbarhet for enkeltmennesket. Det er avgjørende at eierlinja ligger fast, og at
514 målet er at flest mulig skal eie sin egen bolig.

515 Over tid har økende forskjeller gjort at de som ikke eier, kommer stadig lenger unna
516 boligdrømmen. Norge har den største andelen unge boligeiere i Europa, men også her ser vi at
517 andelen unge som kjøper bolig, går noe ned. Særlig i pressområder øker boligformuen til dem
518 som eier, og det skapes en mur mot dem som skal kjøpe sin første bolig. I distriktene ser vi
519 motsatt utvikling, hvor du kan tape penger på å bygge bolig. Dette utfordrer eierlinjen og øker de
520 økonomiske forskjellene.

521 Arbeiderpartiet vil fremme en boligpolitikk som bidrar til bedre fordeling av verdiene i
522 boligmarkedet, med et særlig fokus på å hjelpe dem som i dag har vanskeligst for å komme inn.

523 Regjeringens kraftfulle satsing på Husbanken må fortsette. Husbankens virkemidler må styrkes,
524 slik at både vanskeligstilte på boligmarkedet og førstegangsetablerere gis mulighet til å få en
525 stabil og god bosituasjon. Terskelen for å kjøpe egen bolig bør senkes. Arbeidet for vanskeligstilte
526 på boligmarkedet må forsterkes.

527 **Arbeiderpartiet vil:**

- 528 • Gi Husbanken flere og sterkere virkemidler overfor førstegangsetablerere og utvikle
529 løsninger som gir flere unge råd til å kjøpe egen bolig i byene, blant annet ved å:
 - 530 ○ Åpne Husbankens startlån for unge uten oppspart egenkapital, men som har
531 gode nok inntekter til å betjene boliglån, og gjøre bankens ordninger mer kjent
532 ○ Styrke bruken av ulike boligkjøpsmodeller
- 533 • Styrke Husbankens arbeid med å spre kunnskap til kommuner om hvordan få fart på
534 boligbyggingen i distriktene
- 535 • Vurdere endringer i utlånsforskriften slik at flere får mulighet til å kjøpe primærbolig,
536 balansert mot hensynet til at folk ikke tar opp lån de ikke kan betjene

537 **Trygge og stabile bomiljø**

538 Trygge nabolag skaper trygge barn. Gode nabolag skapes ved at ulike generasjoner kan bo og
539 leve på samme sted over tid, der andelen som leier midlertidig ikke blir for høy.

540 Det er et mål for Arbeiderpartiet å sikre høyere bostabilitet i områder med levekårsutfordringer.
541 Spesielt i byområder er trangboddheden et økende problem. Levekårsutfordringer har en tendens
542 til å hope seg opp i samme områder og kan føre til segregering. I enkelte områder skaper framleie
543 og hyblifisering utfordringer. Leietakere må sikres gode, trygge boforhold og skal ha tydelige
544 rettigheter. Vi trenger nok utleieboliger, en storstilt satsing på studentboliger og en
545 forbrukervennlig husleielov, slik at vi får flere trygge og stabile bomiljø i hele landet.

546 **Arbeiderpartiet vil:**

- 547 • Bygge minst 3000 studentboliger hvert år, særlig i pressområder. Det er et mål å bygge så
548 mange studentboliger at ventelistene reduseres vesentlig, og fjerne flaskehalsen som
549 hindrer økt bygging.
- 550 • Åpne for at ideelle stiftelser også kan finansiere flere studentboliger gjennom Husbanken, og
551 vurdere om kommersielle utbyggere kan få lån via Husbanken for å bygge studentboliger
552 prisregulert på linje med studentsamskipnadens portefølje
- 553 • Gi kommunene mulighet til å kreve at en andel i alle boligprosjekter blir boliger flere har råd
554 til, gjennom endring i plan- og bygningsloven
- 555 • Utrede et tilsynsorgan for det private utleiemarkedet og støtte opp om løsninger som
556 sertifiserer utleiere og styrker seriøsiteten
- 557 • At statens politikk for lokalisering av statlige arbeidsplasser skal bidra til bedre utvikling
558 av nabolag, byområder og stedsutvikling enn i dag
- 559 • Styrke husleietvistutvalgene og sikre at husleieloven er en forbrukerlov, for eksempel ved
560 å innføre tidsbegrensede leiekontrakter som hovedregel i det private markedet, med
561 færre muligheter for utleier å fravike dette
- 562 • Skalere opp verktøyene og Husbankens innsats for boliginnovasjon, særlig knyttet til
563 boligsammensetning, innovative fellesskapsarealer og gode nabolag

- 564 • Jobbe for at byene våre vokser på en måte som sikrer gode oppvekstvilkår for barn og
565 unge
- 566 • Gi kommunene verktøy som hindrer uønsket hyblifisering og seksjonering av store
567 boliger som gir dårlige bomiljø, samtidig som vi ser på forenklinger i lovverket som bidrar
568 til at flere ønsker å leie ut deler av egen bolig
- 569 • Sikre bostøtten som et viktig virkemiddel for å hjelpe dem med lave inntekter og høye
570 boutgifter
- 571 • Vurdere hvilke verktøy kommunene bør ha for å regulere kortidsutleie av boliger som
572 skaper dårlige bomiljø, for eksempel forbud i enkelte områder
- 573 • Gjennom pilotforsøk invitere kommuner, næringsliv og ideelle til en satsing som bidrar til
574 flere gode og rimelige leieboliger
- 575

576 *Et mindretall i komiteen bestående av Astrid Hoem, Rune Bakervik, Kari Nessa Nordtun, Ahmed*
577 *Lindov og Are Tomasgard ønsker å legge til denne formuleringen:*

- 578
- 579 • Bygge opp en sosial leieboligsektor gjennom å samarbeide med kommuner, næringsliv
580 og ideelle om å satse på allmennboligprosjekter som bidrar til flere og rimeligere
581 leieboliger

582 Mer natur- og klimavennlig byggenæring

583 Vi må bygge smartere, ta vare på det vi har og gjenbruke mer. Byggenæringen er landets største
584 fastlandsnæring og skaper viktige arbeidsplasser over hele landet. Samtidig står byggenæringen
585 for mye av klimagassutslippene i Norge. Å prioritere hva og hvor vi bygger, er en sentral del av det
586 å stanse tapet av natur og sikre allemannsretten.

587 Arbeiderpartiet vil lede an i å gi byggenæringen virkemidler og forutsigbarhet for å kunne gå foran
588 i omstillingen av Norge. Det vil sikre viktige arbeidsplasser, samtidig som vi bygger de boligene vi
589 trenger. Vi vil jobbe for at all arealplanlegging og utbyggingspolitikk er i tråd med målet om
590 lavutslippssamfunnet i 2050, og bidrar til å redusere naturtap, tap av matjord, sikre nærnatur og
591 redusere mobilitetsbehov.

592 Arbeiderpartiet vil:

- 593 • Gi kommunene mulighet til å stille flere klimakrav i planarbeidet, for eksempel til
594 byggeplasser
- 595 • I dialog med partene i byggenæringen, innføre strengere, men forutsigbare og konkrete
596 utslippskrav til bygg, inkludert materialer, og utarbeide en plan for hvordan kravsnivåene
597 årlig skal strammes inn mot 2030
- 598 • Bruke offentlig innkjøpsmakt til å stille høye miljøkrav, og utfordre byggebransjen til å
599 utvikle nye, smarte rehabiliterings- eller nybygg-løsninger
- 600 • Oppdatere regelverk og forskrifter slik at det blir enklere å rehabilitere bygg og unngå
601 riving, samt at gjenbruk av eksisterende bygningsmasse og byggematerialer øker
- 602 • Utvikle ordning hvor fylkeskommunen forvalter en «arealbank» for kommunene, der
603 kommuner med mål om arealnøytralitet kan operasjonalisere dette gjennom
604 «arealtransaksjoner» kommunene imellom
- 605 • Forbedre systemet for uavhengige konsekvensutredninger slik at tilliten til utredninger av
606 naturinngrep mv. styrkes.

607 Næring

608 Verdier må skapes før de kan deles. Sterk næringsutvikling kombinert med rettferdig fordeling er
609 og har alltid vært en rettesnor for Arbeiderpartiet. I en tid preget av uro skal vi gi folk fremtidshåp
610 og optimisme. Vi skal ta vare på eksisterende arbeidsplasser samtidig som vi bygger nye, grønne
611 næringer. Arbeiderpartiet skal derfor føre en forutsigbar næringspolitikk.

612
613 Gjennom koronakrisen, strømkrisen, uro i verdensøkonomien og krigsutbrudd har næringslivet
614 direkte og indirekte vært gjennom noen krevende år. Samtidig går det svært godt i store deler av
615 norsk næringsliv. Det er satt rekorder i sysselsetting, investeringer, eksport og overskudd.

616
617 Norge er avhengig av et solid, lønnsomt og omstillingsdyktig næringsliv, og norske bedrifter sitter
618 på et enormt eksportpotensial. Handelsavtaler skaper forpliktende samarbeid som gagnar norsk
619 næringsliv, og EØS-avtalen er vår viktigste. Den ligger fast.

620
621 Den norske modellen og trepartssamarbeidet sikrer at vi har høy tillit, produktivitet og
622 omstillingsevne, stor verdiskaping og arbeidsfolk i verdensklasse. Kravene til kunnskap og
623 formell kompetanse vil bare bli større i årene som kommer. Kompetansetiltak må møte både de
624 ansattes og virksomhetenes behov, og derfor er det avgjørende at politikken gjennomføres i tett
625 dialog med partene i arbeidslivet.

626
627 Ny digital teknologi endrer arbeidslivet og gir vekstmuligheter for nye næringer. I fremtiden er de
628 tryggeste arbeidsplassene de som er bærekraftige og raskt tar i bruk ny teknologi.

629
630 Arbeiderpartiet vil øke verdiskapingen, og være på lag med næringslivet om store omstillinger.
631 Privat kapital skal lede an i investeringene, men fellesskapet skal bidra til en raskere omstilling. Vi
632 vil føre en aktiv næringspolitikk med stabile rammevilkår som trykker arbeidsplasser, hvor det
633 skal lønne seg å satse og skape nye jobber over hele landet. I en tid preget av uro skal vi gi folk
634 fremtidshåp og optimisme ved å møte utfordringene sammen. Vi skal nå våre klima- og naturmål
635 på en rettferdig måte som trykker arbeidsplasser og velferden.

636
637 **Arbeiderpartiet vil:**

- 638 • Gi norske bedrifter gode og stabile rammebetingelser ved å holde orden i norsk økonomi
639 og føre en ansvarlig skattepolitikk
- 640 • Støtte opp om EØS-avtalen, og i større grad benytte handlingsrommet som ligger i den
- 641 • Forny og forsterke trepartssamarbeidet
- 642 • Ta i bruk ressurser og kompetanse over hele landet for å skape arbeidsplasser.
- 643 • Øke insentivene for arbeidsgivere til å ta inn studenter og nyutdannede
- 644 • Formalisere en kompetansereform i samråd med partene i arbeidslivet, som skal
645 muliggjøre den grønne omstillingen i særlig utsatte næringer
- 646 • Utvikle og forsterke det aktive statlige eierskapet
- 647 • Bidra til at bedriftene klarer å gjennomføre den grønne omstillingen og
648 energieffektivisering
- 649 • Fortsette å vri virkemiddelapparatet i grønn retning for å skape flere jobber

650 Industri: omstilling og ny industri til det beste for alle

651 Norsk industri går godt og Norge er en stolt industrinasjon med kompetanse og industrimiljø
652 som evner å omstille og utvikle seg for fremtiden. Vårt mål i industripolitikken er å utvikle

653 lønnsomme, grønne arbeidsplasser i lokalsamfunn over hele landet. Fornybar kraft,
654 verdensledende fagarbeidere og teknologisk utvikling har gjort at industrien i Norge allerede
655 produserer noen av de grønneste varene i verden. Dette er konkurransefortrinn vi skal utnytte og
656 forsterke.

657
658 Vi skal ta tak i utfordringene og mulighetene som norsk industri står overfor, sikre
659 industriarbeidsplasser og verdiskaping over hele landet også i fremtiden. I denne omstillingen
660 skal vi ta vare på eksisterende industriarbeidsplasser og den kompetansen vi allerede har, bygge
661 ny industri og bidra til en mer sirkulær industri.

662
663 Arbeiderpartiet vil bidra til industribygging, utbygging av mer fornybar kraft og bidra til nye
664 teknologiske løsninger i møte med klimaendringene. Sammen med bedrifter og arbeidslivets
665 parter skal vi sikre arbeidsplassene, styrke investeringene, øke eksporten og redusere
666 klimautslippene. Naturressursene våre skal bearbeides og gi arbeidsplasser i hele landet.

667
668 Eksisterende eksportnæringer må utvikles videre, og Norge trenger nye store
669 eksportvirksomheter. Samarbeid med Europa blir bare enda viktigere skal vi bygge helhetlige
670 industrikjeder. EØS-avtalen gir et stort mulighetsrom vi kan bruke for å nå målet om 50 prosent
671 økning i fastlandseksporten innen 2030.

672

673 **Arbeiderpartiet vil:**

- 674 • Øke norsk eksport utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030, og sammen med
- 675 partene i arbeidslivet peke på hva som skal være de neste store eksportsatsingene
- 676 • Sikre at forsvarlig bruk av naturressursene bidrar til industriarbeidsplasser, og kommer
- 677 vertskommuner og fellesskapet til gode
- 678 • At Norge skal ha lave og internasjonalt konkurransedyktige strømpriser for bedrifter, og
- 679 forhindre at industri flytter ut av Norge
- 680 • Videreføre den omforente løsningen for CO2-kompensasjonsordningen, med krav om
- 681 klimagassreduksjon, i samhandling med industrien
- 682 • Utvikle nye og grønne næringer med lokal forankring
- 683 • Gjøre det mer attraktivt å invester i grønne næringer som havvind, karbonfangst-, bruk og
- 684 lagring
- 685 • Legge til rette for romindustrien, med en særlig vekt på aksen Andøy–Narvik–Tromsø–
- 686 Svalbard, gjennom å:
 - 687 ○ Etablere et nasjonalt senter for jordobservasjon og et nasjonalt
 - 688 innovasjonssenter for rombasert virksomhet
 - 689 ○ Åpne en oppskytningsbase for satellitter på norsk jord, som gir muligheter for
 - 690 høyteknologisk næringsutvikling
 - 691 ○ Skape en helhetlig verdikjede gjennom utvikling, oppskytning, styring og
 - 692 nedlesing fra satellitter

693 **Grønn omstilling: styrket konkurransekraft og trygge jobber**

694 Arbeiderpartiet vil styrke konkurransekraften til norsk næringsliv. For å nå våre klimamål, kreves
695 det et stort, grønt industriløft. For å lykkes med dette, må vi bygge på våre fortrinn. Vi må
696 forberede oss på at etterspørselen etter olje og gass på sikt vil gå ned, derfor må vi klare å bygge
697 nye næringer og gi folk oppdatert kompetanse. Arbeiderpartiet skal sikre folk, arbeidsplasser og
698 konkurransekraft gjennom den omstillingen.

699

700 Det vil bli dyrere å forurense, og det kan få konsekvenser for bedrifter som ikke evner å tilpasse
701 seg økte klima- og miljøkrav. For arbeidstakere kan det bety forventninger om
702 kompetanseheving, omskolering eller nye arbeidsoppgaver. Samtidig sliter mange bedrifter med
703 å rekruttere kompetansen de trenger. Vi må sikre at den grønne omstillingen skjer på en
704 rettferdig måte, både overfor arbeidstakere og bedriftseiere, men også når nye bedrifter skal
705 etableres. Vi skal trygge arbeidsplasser samtidig som vi kutter utslipp.
706

707 Omstillingen skal ikke gå på bekostning av folks velferd og trygghet. For å lykkes, trenger norske
708 bedrifter og arbeidstakere forutsigbare rammevilkår. Vi må spille på lag med nye og gamle
709 næringer – fra gründere i idéfasen til industriarbeidere på oljeplattformen og i smelteverkene.
710

711 Klimapolitikk handler om å bidra til å redde klimaet, men også om norsk konkurransekraft.
712 Mange av løsningene på klimautfordringene ligger i industrien – det er menneskene som jobber
713 her, som skal utvikle og skape morgendagens utslippsfrie løsninger. Norge har menneskene,
714 kompetansen og økonomien som nå trengs. Vi har en industri som kan bruke ren, norsk energi,
715 og som kan resirkulere langt mer av ressursene enn i dag. Norge bør lede an i utviklingen av de
716 klimaløsningene verden trenger.

717

718 **Arbeiderpartiet vil:**

- 719 • Videreutvikle og legge til rette for nye, grønne og sirkulære produksjonsmodeller i
720 industrien
- 721 • Skape jobber, øke eksporten og kutte klimagassutslipp
- 722 • At staten stiller med risikoavlastning, garantier og lån for å få fart på grønne næringer,
723 men der privat kapital leder an
- 724 • Forbedre utnyttelsen av kraft, areal og andre ressurser gjennom arealplaner og insentiver
725 som stimulerer til industriparker. Gamle og nedlagte industritomter bør utnyttes til å
726 skape ny aktivitet og arbeidsplasser.
- 727 • Gi kommunene tilgang på kompetanse og verktøy til å skape dialog i interessekonflikter
728 på areal, fornybar kraft, urfolkshensyn og lokal forankring
- 729 • Redusere sårbarhet i sentrale verdikjeder for det grønne skiftet, slik Støre-regjeringens
730 Grønt industriløft legger opp til
- 731 • I større grad forplikte sektorer og departement til utslippskutt, gjennom et stadig
732 forbedret klimastyringssystem som forplikter alle
- 733 • Satse på nye, grønne verdikjeder gjennom sektoroverskridende satsinger på områder
734 som karbonfangst, -lagring og -bruk, og produksjon, distribusjon og bruk av hydrogen
- 735 • Lage en plan for hvordan Norge kan ha næringsliv og økonomi innenfor rammene satt av
736 norske klimamål og EUs forventning om å erstatte tilnærmet all fossil energi

737 **Gründere og oppstartsbedrifter: fremtidens arbeidsgivere**

738 Det skal være enkelt å gå fra idé til bedrift i Norge. Vi har et sikkerhetsnett og et
739 virkemiddelapparat som i stor grad legger til rette for dette. Det kan likevel være en stor personlig
740 risiko å ta for enkeltmennesker å satse i et ukjent marked. Tilgang på kapital er et hinder for
741 mange, fellesskapet må derfor stille opp, redusere risikoen og øke tilgangen på tidlig kapital. Det
742 er for mange bedrifter som ikke klarer overgangen fra oppstartsfasen til vekstfase.
743 Virkemiddelapparatet må være relevant også for vekstbedrifter.
744

745 **Arbeiderpartiet vil:**

- 746 • Forenkle og digitalisere regelverk og offentlige tjenester som skal bidra til å øke
- 747 næringslivets konkurranseevne
- 748 • Fortsette arbeidet med å forbedre sosiale ordninger for selvstendig næringsdrivende,
- 749 frilansere og dem med kombinasjonsinntekter
- 750 • Legge til rette for flere kvinnelige gründere
- 751 • Forenkle virkemiddelapparat slik at det blir enklere å forstå, grønnere, og treffer alle typer
- 752 næringer, også de kreative
- 753 • Gi bedrifter rask tilgang til utenlandsk kompetanse ved å redusere tiden for
- 754 godkjenningsprosessen av arbeidstillatelser til tre dager
- 755 • Fremme og støtte oppstartsbedrifter ved å etablere akseleratorprogrammer i offentlig-
- 756 privat regi, som gir tilgang til ressurser, nettverk og veiledning for å sikre vekst og
- 757 innovasjon

758 Mer aktivt statlig eierskap

759 Statens selskaper har en viktig rolle som forvalter på vegne av fellesskapet. Gjennom statlig
760 eierskap sikrer vi kontroll over viktige naturressurser og infrastruktur. Staten skal være en aktiv
761 eier. Det er viktig for å sikre et sterkt, norsk eierskap over helt sentrale naturressurser, verdikjeder
762 og fysiske områder. Staten skal være en tydelig eier, både blant de selskapene hvor staten har
763 sektorpolitiske mål og hvor målet er høyest mulig avkastning over tid, innenfor bærekraftige
764 rammer.

765 Selskapene skal sikres autonomi til å ta beslutninger som er i tråd med statens
766 eierskapspolitikk. Vi skal sikre det statlige eierskapet, og vil utvikle dette i dialog med
767 næringslivet, selskapene og selskapenes aksjonærer.

768 Arbeiderpartiet vil:

- 769 • At statens eierskap skal bidra til høyest mulig avkastning og gode tjenester, innenfor
- 770 bærekraftige rammer.
- 771 • At selskapene staten eier går foran for å akselerere det grønne skiftet
- 772 • Sikre statlig eierskap i selskaper som forvalter verdifulle naturressurser og verdikjeder
- 773 • Videreføre moderasjonslinjen for avlønningen av lederstillinger i statlige eide selskaper
- 774 • Være garantist for allmenhetens tilgjengelighet til skog- og utmarksområder som
- 775 forvaltes av selskap som staten eier

776 Havbruk: mer verdiskaping, mer bærekraft og større ringvirkninger

777 Norge er verdens ledende sjømat- og havnasjon. Vi har en langstrakt kyst, rike naturressurser i
778 havet, dyktige arbeidsfolk og sterke fagmiljøer innen forskning og forvaltning. Arbeiderpartiet har
779 store ambisjoner for verdiskaping, arbeidsplasser og lokale ringvirkninger langs kysten.

780
781 Dødeligheten for fisk i norsk havbruk er for høy, og setter næringens rykte globalt i spill. Vi skal
782 fortsette å sikre gode rammevilkår for havbrukssektoren ved å fortsatt stille strenge krav til
783 bærekraft og fiskehelse, mindre rømming og utslipp.

784
785 Havbruksnæringen har stor betydning for arbeidsplasser og verdiskaping i lokalsamfunn over
786 hele landet. Det er fellesskapet som skal eie ressursene i havet, og det skal lønne seg å legge til
787 rette for slik næringsutvikling lokalt.

788
789 **Arbeiderpartiet vil:**

- 790 • Øke verdiskapingen i havbruksnæringen
- 791 • Legge til rette for varierte produksjonsmetoder innen havbruk
- 792 • Stimulere til oppdrett av flere arter
- 793 • Stimulerer til innovasjon, bærekraft, mindre utslipp og bedre dyrevelferd gjennom
- 794 tillatelsessystemet og virkemiddelbruk
- 795 • Videreutvikle miljøfleksibilitetsordningen og trafikklyssystemet med flere
- 796 miljøindikatorer.
- 797 • Øke norsk produksjon av bærekraftig fôr, med mål om at alt fôr til havbruksnæringen skal
- 798 være fra bærekraftige kilder innen 2034. Og stimulere til utvikling av kommersielt
- 799 lønnsomt marked fôr produsert med hjelp av fangst av klimagasser.
- 800 • Etablere et helhetlig system med forutsigbare rammevilkår for havbruk til havs, som
- 801 sikrer sameksistens mellom ulike næringer og stimulerer til økt innovasjon for
- 802 leverandørindustrien
- 803 • Sikre stabile og forutsigbare inntekter til kommuner som stiller areal til disposisjon for
- 804 oppdrett
- 805 • Forsterke tiltakene mot pukkellaks og for bevaring av den atlantiske villaksen

806 Fiskeri: arbeidsplassene langs kysten som metter verden

807 Fiskeriressursene skal tilhøre fellesskapet og komme kystsamfunn til gode gjennom økt aktivitet
808 og arbeidsplasser langs kysten. De tradisjonelle fiskeriene er en viktig del av vår historie og en
809 bærebjelke i mange kyst- og distriktssamfunn.

810

811 De siste tiårene har vi sett en utvikling i norsk kvotepolitikk hvor lønnsomheten har økt, samtidig
812 som kystsamfunn har opplevd nedgang i aktivitet på mottakene. Fartøyene har blitt større, og
813 kvotene har blitt fordelt på færre hender. Klimaendringene påvirker fiskeriene ved at havet blir
814 varmere, og flere arter flytter seg stadig lenger nord.

815

816 Nå er det nedgang i bestanden av torsk, sei og hyse. Det fører til en drastisk nedgang i kvotene,
817 noe som skaper usikkerhet i mange fiskeriavhengige kystsamfunn. Samtidig har vi i Norge lang
818 tradisjon for bærekraftig fiskeriforvaltning, og forskernes kvoteråd må lyttes til. Det handler om å
819 sikre at bestandene kan beskattes i overskuelig fremtid.

820

821 Vi må sikre en fortsatt helhetlig og bærekraftig forvaltning av fiskeressursene, samtidig som vi
822 gjennom internasjonale avtaler sikrer norsk kontroll over viktige bestander som vi forvalter
823 sammen med andre land.

824

825 Arbeiderpartiet skal være garantisten for en differensiert flåte. Vi skal styrke grunnlaget for den
826 mindre flåten i tråd med kvotemeldingen. Arbeiderpartiet skal jobbe videre for å styrke
827 samfunnskontrakten mellom sjø og land, ved å ta ut ressursrenten i fiskeriene gjennom aktivitet
828 og verdiskaping langs kysten.

829

830 **Arbeiderpartiet vil:**

- 831 • At havressursloven, fiskesalgslagsloven og deltakerloven forblir viktige pilarer i norsk
- 832 fiskeripolitikk
- 833 • Opprettholde og forsterke leverings-, bearbeidings- og aktivitetsplikten knyttet til
- 834 trålkonsesjoner i torskfiskeriene
- 835 • Stimulere til nye arbeidsplasser med bedre utnyttelse av restråstoff

- 836 • Si nei til evigvarende kvoter
- 837 • Videreutvikle en differensiert, spredt og fiskereid flåte som kan sikre en lønnsom næring
- 838 • Sikre at ressursrenten i fiskeriene kommer kysten til gode gjennom videreforedling,
- 839 bearbeiding og andre fiskerirelaterte arbeidsplasser, og videreutvikle ordninger som
- 840 belønner leveranser av fisk til lokale landanlegg
- 841 • Fortsette satsingen på fiskerihavnetiltak, inkludert kommunale fiskerihavner, for at mer
- 842 fisk kan tas i land i lokalsamfunn langs kysten
- 843 • Ha gode rammevilkår for en lønnsom utvikling av flåten under elleve meter
- 844 • At retten til fiske for alle sjøsamiske områder skal være reell
- 845 • Øke antall kontroller og slå ned på fiskerikriminalitet
- 846 • Stimulere til reduserte klimautslipp fra fiskeriene gjennom fornyelse av fiskeflåten
- 847 • Øke bearbeidingen på land og styrke videreforedlingsindustrien
- 848 • Forbedre kjønnsbalanse i næringen og sikre rekrutteringen

849 Maritim sektor: verdens grønneste havnasjon

850 Norge er en stor havnasjon, og har bygd opp viktige næringer langs kysten med utgangspunkt i
 851 nærheten til havet. Maritim sektor, verftsarbeidere, sjøfolk, offshorenæringen og annen
 852 havrelatert industri, utgjør en viktig del av det havnære næringslivet.

853
 854 Den grønne omstillingen på havet er avgjørende for å sikre norsk konkurransekraft, verdiskaping,
 855 eksport og arbeidsplasser langs kysten, og er et løft næringsliv og myndigheter må ta sammen.
 856 Norsk havteknologisenter, som er under bygging, og andre kompetanse- og forskningsmiljøer er
 857 viktige arenaer for å videreutvikle Norge som en maritim stormakt, og helt i front på grønn
 858 omstilling.

859 **Arbeiderpartiet vil:**

- 861 • At norske lønns- og arbeidsvilkår også skal gjelde arbeid på norsk sokkel og i norske
- 862 farvann
- 863 • Ta internasjonalt lederskap og gjennom havneinfrastruktur, krav, anskaffelser og andre
- 864 virkemidler forsere omstillingen til grønn skipsfart
- 865 • Føre en aktiv verftspolitik og legge til rette for at en større andel av nybygg og
- 866 vedlikeholdsprosjekter gjennomføres hos norske aktører
- 867 • Utvikle forskuddsgarantien til norske skipsverft gjennom Eksfin
- 868 • Sikre koordinert samhandling om havpolitikken
- 869 • Sikre en sterk nettolønnsordning
- 870 • Styrke likestillingen i maritim sektor og ta en internasjonal lederrolle i dette arbeidet

871 Mineralnæringen: nøkkelen til grønn omstilling

872 Norge har store mineralressurser på land og til havs. Vi skal realisere prosjekter raskere, samtidig
 873 som de skal være bærekraftige og bidra til sirkulærøkonomien. Privat kapital må sikres, og gjennom
 874 dialog og lokale forankringsprosesser skal vi se til at næringen får utnyttet sitt potensial og blir en
 875 stabil leverandør til grønne verdikjeder.

876
 877 Det globale mineralbehovet vil fortsette å øke som følge av den grønne omstillingen. Produksjonen av
 878 en rekke kritiske mineraler kontrolleres i dag av en håndfull land som Norge ikke er alliert med. Det

879 skaper en sikkerhetsrisiko som kun kan reduseres ved at flere land starter produksjon av kritiske
880 mineraler.

881
882 Forutsetningen for eventuell utvinning havbunnsmineraler, er at det baseres på føre var-prinsipper,
883 en forsiktig tilnærming og tilstrekkelig kunnskap om det aktuelle området. Arbeiderpartiet har mål
884 om å redusere omfanget av deponerte masser, en bedre ressursutnyttelse og mindre naturbelastning.

885
886 **Arbeiderpartiet vil:**

- 887 • Utvikle hurtigsporet for å få fortgang på norsk mineralsatsing
- 888 • Stille krav om at nye mineralprosjekter skal legge frem en sirkulær forretningsplan
- 889 • Legge til rette for tidlig dialog i mineralprosjekter
- 890 • Redusere behandlingstiden og legge til rette for raskere tillatelsesprosesser for
- 891 mineralprosjekter, gjennom bedre koordinerte og parallelle prosesser for offentlige
- 892 tillatelser
- 893 • At staten skal spille en aktiv rolle i etablering av nye mineralprosjekter ved å etablere et
- 894 statlig mineralselskap
- 895 • At lokalsamfunn som stiller areal til rådighet for mineralnæringen, får ta del i
- 896 verdiskapingen
- 897 • Gjennom leting og kartlegging av havbunnsmineraler skal det innhentes tilstrekkelig
- 898 kunnskap som sikrer at vi har et faglig godt grunnlag for å gi utvinningskonsesjoner. Dette
- 899 for å sikre en bærekraftig ressursforvaltning, hvor miljøhensyn ivaretas og miljøet ikke
- 900 skades. Arbeidsprogram for utvinning av havbunnsmineraler kan ikke gis før slik
- 901 kunnskap foreligger.
- 902 • Eventuelle planer om utvinning av havbunnsmineraler skal godkjennes av både
- 903 departementet og av Stortinget, og vil kun bli godkjent dersom utvinning kan skje på en
- 904 bærekraftig og forsvarlig måte
- 905

906 **Reiseliv: en helårsnæring som skaper arbeidsplasser over hele landet**

907 Norge har natur, kultur og destinasjoner som bare vil bli mer attraktive for folk i årene som
908 kommer. Norsk reiseliv bidrar til verdiskaping og sysselsetting over hele landet, men har et
909 enormt, uforløst potensial. Arbeiderpartiet vil utvikle næringen slik at det blir flere
910 helårsarbeidsplasser. Norsk reiseliv skal bli mer lønnsomt, grønnere, mer bærekraftig, og sørge
911 for positive ringvirkninger i store og små lokalsamfunn over hele landet. Det er viktig at turister
912 og lokalbefolkning kan sameksistere, og at turister bidrar til å betale for fellesgoder.

913
914 **Arbeiderpartiet vil:**

- 915 • Styrke Norge som mat- og kultur-destinasjon
- 916 • Innføre en frivillig guidesertifisering for å redusere antallet ulykker med turister i naturen
- 917 • Følge opp en eksportsatsing på reiseliv
- 918 • Utvikle måltidsturisme gjennom satsninger på gårdsutsalg og matopplevelser
- 919 • Knytte tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom
- 920 kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner
- 921 • Bidra til at samisk reiseliv skal være en global veiviser for urfolksturisme
- 922 • Innføre en registreringsordning for korttidsutleie av overnattingssteder
- 923 • Styrke Innovasjon Norges reiselivssatsing i samråd med reiselivsnæringen.
- 924 • Innføre en ordning med besøksbidrag, som bidrar til å finansiere fellesgodene lokalt

925 Handels- og tjenestenæring: Norges største arbeidsplass

926 Handelsstanden er den største private arbeidsgiveren i Norge. Over hele landet representerer
927 disse virksomhetene viktige arbeidsplasser og møteplasser. Handels- og tjenesteytende
928 næringer spiller en vesentlig rolle i å nå våre klimamål gjennom bærekraftig produksjon og
929 forbruk. Å stille klima- og miljøkrav til produsenter og leverandører i hele verdikjeden, har en
930 positiv effekt og kan bidra til å redusere utslipp, spare naturen og skape vekst i lokalmiljøet.
931 Mange steder representerer nærbutikken den viktigste arenaen for inkludering i
932 arbeidsmarkedet. Å videreutvikle medarbeidernes kompetanse kan ytterligere bidra til viktig
933 verdiskaping og omlegging til et mer bærekraftig forbruk. Arbeiderpartiet vil satse på
934 fagarbeiderne i tjenestenæringen.

935

936 Arbeiderpartiet vil:

- 937 • Ha gode ordninger for omstilling og videreutdanning av ansatte i handelsnæringen som
938 sikrer fagutdanning med miljøfaglig og annen relevant kompetanse
- 939 • Bidra til at det knyttes tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom
940 kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner
- 941 • Videreutvikle Merkur-programmet for å sikre at alle har tilgang til nærbutikk
- 942 • Sikre at det er gode rammebetingelser for gjenbruk, ombruk og sirkulære løsninger for
943 handelsnæringen
- 944 • Støtte opp under utvikling av dele-løsninger og leieordninger som erstatter forbruk
- 945 • Ikke utvide adgangen til å holde butikker åpne på søndager

946 Landbruk og næringsmiddelindustrien

947 Landbruket er en bærebjelke for bosetting og arbeidsplasser i hele landet. Jordbrukets
948 samfunnsoppdrag er å produsere nok, naturlig og trygg mat på norske naturressurser og dermed
949 gi arbeid, god ernæring og helse.

950 Landbruket står foran store utfordringer knyttet til for lav lønnsomhet, samtidig som det er stort
951 investeringsbehov som følge av nye krav til dyrevelferd, klimakutt og ny teknologi.
952 Klimaendringer med stadig mer ekstremvær gjør det også mer krevende å produsere mat. Vi skal
953 nå målet om 50 % selvforsyning innen 2030. Det er behov for å sikre grunnlaget for framtidig
954 matproduksjon gjennom et sterkt jordvern og konsesjonslovgivning som sikrer
955 produksjonsgrunnlaget for fremtiden.

956 Arbeiderpartiet og regjeringen har fått på plass en forpliktende opptrappingsplan for å tette
957 inntektsgapet mellom landbruket og andre aktører innen 2027. Opptrappingsplanen danner
958 grunnlaget for videre utviklingen av landbruket.

959 Vi må sikre gode velferdsordninger i landbruket, noe som er viktig for rekrutteringen. Vi må jobbe
960 for en helhetlig matpolitikk som setter bonden først, bidrar til et aktivt jordbruk og
961 foredlingsindustri over hele landet, med konkurransevilkår som bidrar til å holde prisen hos
962 forbruker på et tålelig nivå. Dette gjelder særlig i dagligvaremarkedet, hvor konkurransen i dag er
963 svak, noe som bidrar til høye matpriser.

964 Arbeiderpartiet vil:

- 965 • Følge opp planen for å tette inntektsgapet for landbruket innen 2027
- 966 • Ivareta og videreutvikle pilarene i norsk landbruk: jordbruksforhandlinger,
967 eiendomspolitikken og samvirkemodellen med markedsregulering

- 968 • Utvikle en helhetlig matpolitikk som stimulerer til reduserte klimautslipp uten at det
- 969 rammer norsk matproduksjon eller gir karbonlekkasje i form av økt matimport
- 970 • Sikre at Norge har et bærekraftig matsystem
- 971 • Videreutvikle grønn norsk produksjon av kunstgjødsel som et bidrag til global
- 972 matsikkerhet
- 973 • Ta ressurser over hele landet i bruk til norsk matproduksjon, også i fjellområdene
- 974 • Fornye og forsterke kanaliseringspolitikken, blant annet ved å stimulere til mer bruk av
- 975 beiteområder og utmark
- 976 • Legge til rette for digitalisering, bærekraftig teknologi, presisjonsjordbruk og økt forskning
- 977 og utvikling i norsk landbruk
- 978 • Styrke Mattilsynet, slik at det kan ivareta sine viktige samfunnsoppgaver knyttet til
- 979 trygg mat, eksportsertifikater og dyrevelferd
- 980 • Jobbe for å øke selvforsyningsgraden for landbruksmatvarer til 50 % korrigert for import
- 981 innen 2030
- 982 • Ha gode veterinærtjenester over hele landet
- 983 • Sikre rammebetingelser for næringsmiddelindustrien og konkurransekraften til norsk
- 984 matproduksjon, herunder konkurransekraften for norske råvarer
- 985 • Øke lokalmatproduksjon og økologisk landbruk
- 986 • Åpne for salg av lokalprodusert øl, vin og brennevin fra produksjonslokalene til
- 987 småprodusenter, uten at det i volum skal utfordre Vinmonopolets stilling og funksjon
- 988 • Legge til rette for fortsatt konkurranse i meierisektoren
- 989 • Bedre konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen for å sikre bedre fordeling av
- 990 avkastningen i verdikjeden, og få ned matprisene
- 991 • At Konkurransetilsynet raskt skal kunne gripe inn i markeder hvor konkurransen er dårlig

992 Skognæring og bioøkonomi

993 Skogen er viktig for rekreasjon og friluftsliv, for artsmangfold, for klimakampen, men også for
 994 verdiskaping og lokale arbeidsplasser i store deler av landet vårt. Vi vil sikre en ansvarlig og
 995 langsiktig forvaltning av skogen, med god balanse mellom bruk og vern. Et aktivt og bærekraftig
 996 skogbruk skal bidra til arbeidsplasser og økt verdiskaping, samtidig som vi ivaretar naturverdier
 997 og artsmangfoldet i skogen. I dag eksporteres om lag en tredjedel av hogstvolumet, noe som gir
 998 potensial for økt skogbasert industriell verdiskaping i Norge, ved lønnsom bearbeiding. Gjennom
 999 næringspolitikken vil vi stimulere til økt aktivitet og økt verdiskaping for skog- og trenæringen og
 1000 den «grønne» bioøkonomien. Ambisjonen vår er at Norge skal ha verdens mest bærekraftige
 1001 skogbruk.

1002 Arbeiderpartiet vil:

- 1003 • Følge opp Grønt Industriløft, og videreutvikle hele verdikjeden knyttet til skog- og
- 1004 trenæringen for å utvikle industriarbeidsplasser over hele landet
- 1005 • Stimulere til mer effektiv utnyttelse av råstoffer fra skogen til blant annet dyrefôr, for å
- 1006 redusere fôrimporten.
- 1007 • Følge opp Stortingets mål om 10 prosent vern av skogen, samtidig som vi stimulerer til
- 1008 økt aktivitet og verdiskaping basert på bioressurser fra skogen
- 1009 • Stimulere til økt bruk av norsk trevare
- 1010 • Sikre norsk og lokalt eierskap og kontroll med skogen gjennom konsesjons- og
- 1011 eiendomslovgivningen

- 1012 • Sikre Statskog som en stor og viktig aktør, og som et verktøy for industribygging og
1013 næringsutvikling i områder der Statskog har eiendommer
1014 • Overføre forvaltningen av skog- og utmarkseiendommene som ligger i
1015 Opplysningsvesenets fond (OVF) til Statskog

1016 Helsenæring

1017 Helseindustrien har et stort vekstpotensial og vil være en viktig brikke for at Norge skal nå målet
1018 om dobling av fastlandseksporten innen 2030. Samtidig spiller industrien en viktig rolle i å
1019 forskning og utvikling av teknologi, utstyr og medisiner som er sentrale i det norske
1020 helsevesenet. Arbeiderpartiet ønsker å bygge en helseindustri i verdensklasse gjennom å
1021 videreutvikle hele verdikjeden, fra grunnforskning til ferdig produkt.

1022 Arbeiderpartiet vil:

- 1023 • Fortsette å løfte helsenæring som eksportsatsing
1024 • Gjør det enklere og raskere å hente nødvendig kompetanse fra utlandet
1025 • Følge opp utredningen av klyngestrukturen og sørge for at helseklyngene får forutsigbare
1026 rammevilkår
1027 • Opprette en helsekatapult for å gjøre det enklere å gå fra idé til salg i markedet
1028 • Styrke utviklingen og produksjonen av legemidler i Norge

1029 Vekst i kreative næringer

1030 Kreative næringer er i særlig sterk vekst internasjonalt og har potensial til å bli en betydelig
1031 næring også i Norge. Med et rikt kulturliv og sterke teknologiske miljøer har vi gode forutsetninger
1032 for økt verdiskaping fra disse næringene. Kreativ næring spiller også en sentral rolle i grønn og
1033 digital omstilling, og er viktig for identitetsbygging, stedsutvikling og som innholdsleverandør til
1034 andre næringer. Norsk kulturliv er viktig for mange arbeidsplasser, og det er avgjørende for et
1035 sterkt og fritt kulturliv at utøvende kunstnere og andre som jobber i kultursektoren, har en jobb å
1036 leve av.

1037 Dette er bransjer hvor fremveksten av globale plattformer har endret spillereglene, og hvor
1038 konkurransedyktige rammevilkår er avgjørende for at norske aktører skal hevde seg i et globalt
1039 marked. Den norske dataspillbransjen er i kraftig vekst, samtidig har norske dataspill et betydelig
1040 og uforløst potensial for vekst og kulturelt gjennomslag. Rammevilkårene for investeringer og
1041 vekst må styrkes for kulturnæringene.

1042 Arbeiderpartiet vil:

- 1043 • At virkemiddelapparatet legger til rette for økt verdiskaping og sysselsetting også i
1044 kreative næringer
1045 • Videreutvikle insentivordningen for film- og serieproduksjon som del av
1046 virkemiddelapparatet, slik at denne blir internasjonalt konkurransedyktig
1047 • Innføre en medfinansieringsordning for strømmeaktører for å styrke norsk produksjon av
1048 innhold
1049 • Regulere bruken av generativ KI for å balansere åndsverkhavernes enerett og
1050 mulighetene som ligger i teknologien
1051 • Fortsette forenklingsarbeidet og fjerne hindringer for å etablere aksjeselskap

1052

1053 Del 2: Bedre velferd i hele landet

1054 En skole der alle kan lykkes og lik rett til utdanning.

1055 En skole der alle kan lykkes og lik rett til utdanning.

1056 Arbeiderpartiet er et kunnskapsparti. Vårt mål er en skole der alle barn opplever tilhørighet,
1057 mestring og læring. Lik rett til utdanning er en forutsetning for et samfunn med like muligheter
1058 for alle.

1059 Mye er bra i skolen, og dyktige ansatte gjør en svært god jobb. Likevel går for mange ut av skolen
1060 uten kunnskapen de trenger for å klare seg på neste nivå eller i livet generelt. I tillegg faller
1061 motivasjonen og trivselen gjennom skoleløpet. Det er en utvikling vi må snu.

1062 Arbeiderpartiet mener en praktisk og variert skolehverdag øker læring og kunnskap for alle
1063 elever. For å lykkes, trengs en kraftfull satsing på å tilpasse skolebygg og skolegårder til mer
1064 praktisk læring. Alle skoler må ha utstyr til praktisk læring i alle fag.

1065 Vi skal stille krav til elevene, gjenreise respekten for læreren og gi lærerne friheten og de
1066 pedagogiske rammene for å være klasserommets leder. Vi skal styrke laget rundt elevene og
1067 legge til rette for at flere gjennomfører skoleløpet. Vi vil bedre balansen mellom skjerm og bok
1068 ved å gi elevene flere fysiske skolebøker.

1069 Vår regjering har gjennomført flere av vår tids store velferdsreformer: billigere barnehage og
1070 gratis kjernetid i SFO for 1.-3. klassingene. Det bidrar til at alle kan delta i fellesskapene hvor lek,
1071 språklæring og sosialisering står sentralt. Vi skal bygge videre på dette, og etablere en helhetlig
1072 skolehverdag i 1.- 4. klasse, slik at elevene får den beste kombinasjonen av lek, aktivitet, næring
1073 og læring gjennom dagen.

1074 Dagens norske grunnskoleelever har i praksis to år mer undervisning enn barn som begynte på
1075 skole i 1996, og flere undervisningstimer enn i mange sammenlignbare land. Samtidig har
1076 læringsresultatene falt. Arbeiderpartiet mener det er viktigere å øke læringsmotivasjonen i de
1077 ulike fagene og bruke ressursene i skolen best mulig, enn å møte umotiverte elever med enda
1078 flere undervisningstimer.

1079 Manglende rekruttering til læreryrket, behov for flere ansatte i laget rundt eleven, utfordringer
1080 med å tilby nødvendig spesialundervisning og ressursbehovet på en rekke andre
1081 samfunnsområder, underbygger behovet for å se på hvordan vi bruker ressursene i skolen best
1082 mulig.

1083 Derfor ønsker vi en grundig gjennomgang av hele undervisningsløpet, der timetall, oppbygning
1084 og fordeling av fag, tid til lek, fysisk aktivitet og trivsel vurderes, for å sikre best mulig
1085 ressursbruk, trivsel og læring. Arbeiderpartiet mener det er avgjørende å løfte elever som sliter
1086 med læringsmotivasjon tidlig i skoleløpet.

1087 Gode barnehager til alle barn

1088 Alle barnehagebarn skal oppleve gode barnehager med trygge og kompetente voksne som har
1089 tid og tillit til å følge opp hver enkelt. Det gir trygghet og stimulerer til lek, læring og utvikling.

1090 Mange barnehager har i dag for få ansatte til stede når barna trenger det, og sykefraværet er for
1091 høyt. Det gjør foreldre utrygge og går ut over barnas hverdag. For Arbeiderpartiet er det viktig at

1092 barnehagen er et godt sted å jobbe. Vi vil at minst halvparten som jobber med barna skal være
1093 barnehagelærere, og ansette flere fagarbeidere.

1094 For oss er det et mål at alle skal få plass i barnehagen, uavhengig av når på året man er født. Vi vil
1095 sikre forutsigbarhet for ideelle, kommunale og private barnehager. Pengene private barnehager
1096 mottar i offentlig tilskudd og foreldrebetaling skal brukes på å gi barna et best mulig
1097 barnehagetilbud.

1098 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1099 • Holde barnehageprisen lav
- 1100 • Styrke bemanningen gjennom å rekruttere og beholde pedagoger og fagarbeidere
- 1101 • Gi flere som vil jobbe i barnehage mulighet til å ta fagarbeiderutdanning og
1102 barnehagelærerutdanning mens de er i jobb
- 1103 • Jobbe for sunn og variert mat i barnehagen
- 1104 • Øke kvaliteten gjennom bedre mulighet for kompetanseutvikling for de ansatte
- 1105 • Jobbe for at kommunene tilbyr barnehageplass til barn som er født i desember
- 1106 • Satse på gratis kjernetid i områder med integrerings-, språk- og levekårsutfordringer
- 1107 • Ta grep for å få ned sykefraværet i barnehagen
- 1108 • Utvide reglene for sletting av studiegjeld for grunnskolelærere trinn 1-7 til å også gjelde
1109 barnehagelærere

1110 **En fellesskole der alle barn hører til og lærer godt**

1111 Arbeiderpartiet vil ha en inkluderende skole som ser hver elev og utjevner forskjeller. I
1112 fellesskolen skal alle elever oppleve trivsel, mestring og læring med både hode og hender. De
1113 skal føle tilhørighet i et trygt fellesskap, og erfare å bli stilt krav og forventninger til.

1114 Det er større forskjeller blant folk enn før, både økonomisk, sosialt og kulturelt. Barn og unge har
1115 færre felles referanser, opplevelser og erfaringer. Desto viktigere er det da at skolen bygger
1116 fellesskap ved at elever med ulik bakgrunn møtes.

1117 Vår felles skole suppleres av verdifulle pedagogiske alternativer som er viktige for mangfoldet,
1118 men et for høyt innslag av private skoler skaper for store skiller. Norsk kulturarv og dannelse må
1119 ha en tydelig plass i skolen.

1120 Det trengs et godt lag rundt elevene, som sammen med lærerne ser til at alle elever inkluderes
1121 og lærer godt. Vi skal legge til rette for gode overganger mellom barnehage, barneskole,
1122 ungdomsskole og videregående.

1123 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1124 • Styrke laget rundt elevene med ressurser og fagfolk for å bedre kunne løse sosiale
1125 utfordringer og sikre mer tid til læring og elevoppfølging
- 1126 • Vurdere hvordan vi kan knytte andre av kommunens tjenester til skolen, slik at tilbudet til
1127 elevene og deres foresatte blir best mulig
- 1128 • Sørge for at pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) har god kompetanse og bemanning,
1129 og at flere av fagfolkene med spesialpedagogisk kompetanse arbeider forebyggende ute i
1130 skolen, med oppfølging av elever
- 1131 • Styrke kommuneøkonomien for å gi skolene mulighet til å ansette flere yrkesgrupper i
1132 laget rundt elevene, slik at læringsmiljøet bedres

- 1133 • Sikre fortsatt kunnskap om elevenes faglige utvikling over tid
- 1134 • Fortsatt si nei til etablering av nye kommersielle privatskoler
- 1135 • Styrke skole-hjem-samarbeid med veiledning om godt samarbeid om vanskelige temaer
- 1136 • At alle skoler har tilbud om et daglig gratis skolemåltid

1137 Helhetlig skoledag for de yngste

1138 De fleste elever på småtrinnet benytter seg i dag av skolefritidsordningen (SFO) etter
1139 skoledagen. De yngste tilbringer nesten like mye tid der som i klasserommet. Det gjør SFO til en
1140 viktig del av hverdagen.

1141 I mange kommuner gir SFO de yngste elevene en mer aktiv og variert dag med lek, fysisk aktivitet
1142 og aktiviteter. Det er likevel store forskjeller i tilbudet. Noen steder samarbeides det med lokale
1143 idrettslag, kulturskole, korps eller andre deler av frivilligheten om aktivitet i SFO-tiden, mens det
1144 andre steder er lite av det.

1145 Arbeiderpartiet vil ha et helhetlig tilbud til de yngste barna, hvor skole og SFO- kjernetiden i
1146 større grad knyttes sammen og tilpasses barnas behov. Da vil vi bedre kunne møte barnas behov
1147 for lek, læring, idrett, kultur og gode spisetider gjennom hele dagen.

1148 Å gi flere mulighet til å delta i fellesskapet, bygger fellesskap. At noen fritidsaktiviteter kan skje i
1149 tiden barna oppholder seg på skolen, kan også bidra til å lette trykket i småbarnsforeldres
1150 hverdag.

1151 Et utvidet samarbeid mellom skolen og frivillige organisasjoner kan bidra til å styrke frivilligheten
1152 og øke rekrutteringen av ansatte i skolen.

1153 Arbeiderpartiet vil:

- 1154 • Jobbe for et mer helhetlig tilbud til det enkelte barn, hvor skole og SFO ses tydeligere i
1155 sammenheng. Tilbudet som gis innenfor en helhetlig skoledag skal være gratis.
- 1156 • I samarbeid med frivilligheten legge til rette for at flere barn får tilbud om å delta i idrett,
1157 kulturskole og andre fritidsaktiviteter
- 1158 • At deltakeravgiften i kulturskolen ikke er så høy at noen ekskluderes

1159 Mer og bedre læring

1160 Skolen skal gi elever kunnskap og ferdigheter til å kunne skape seg gode, trygge og frie liv som
1161 voksne, og til å forstå samfunnet rundt seg.

1162 De siste ti årene har det vært en nedgang i læring i norsk skole. Gutter har også gjennomsnittlig
1163 lavere resultater enn jenter, særlig i lesing og skrivning. For å snu trenden, må vi også snu fallet i
1164 motivasjon. Barn og unge må få lære mer ved å teste, bygge, skape og oppleve hvordan ting
1165 henger sammen. Arbeiderpartiet vil gjøre det lett for lærerne å prøve ut praktiske, utforskende og
1166 aktive måter å lære på, med gode skolebygg, utstyr, tilgang til kunnskap og gode ressurser. Vi
1167 skal øke innsatsen for å hindre systematiske kjønnsforskjeller i skolen.

1168 Alle elever må få utfordringer tilpasset sine forutsetninger, også faglig sterke elever. I dag er det
1169 elever som presterer på høyt nivå i matematikk og naturfag som får tilbud om deltakelse på
1170 høyere nivå (forsering). Arbeiderpartiet vil se på muligheten for slik forsering også for elever som
1171 presterer på høyt nivå i øvrige fag, inkludert yrkesfag. Arbeidslivet bør inviteres mer inn i skolen,
1172 og vi må gi ungdomsskoleelever bedre muligheter til å forberede seg til et yrkesfaglig løp.

1173 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1174 • Styrke lese- skrive- og regneferdigheter i hele skoleløpet
- 1175 • Styrke praktisk læring i alle fag
- 1176 • Sørge for at elever lærer om personlig økonomi i skolen
- 1177 • Lage systemer for å dele praktiske og aktive læringsmetoder i alle fag
- 1178 • Jobbe for at alle skoler har tilgang til verksteder og spesialrom
- 1179 • Styrke og forbedre rammene rundt praktiske og estetiske fag i skolen
- 1180 • Jobbe for tettere samarbeid mellom skole og arbeidsliv, og satse på entreprenørskap i skolen
- 1181
- 1182 • Legge til rette for mer intensiv opplæring i skolen, og at det oftere tas i bruk alternative opplæringsarenaer for elever som har havnet bakpå faglig og sosialt
- 1183
- 1184 • At faglig sterke elever også får faglige utfordringer tilpasset evner og behov, herunder tilby forsering i flere fag enn matematikk og naturfag
- 1185
- 1186

1187 **En bedre balanse mellom bok og skjerm**

1188 Skolen skal gi elever kunnskap og ferdigheter til å kunne skape seg gode, trygge og frie liv som
1189 voksne, og til å forstå samfunnet rundt seg.

1190 De siste ti årene har det vært en nedgang i læring i norsk skole. Gutter har også gjennomsnittlig
1191 lavere resultater enn jenter, særlig i lesing og skriving. For å snu trenden, må vi også snu fallet i
1192 motivasjon. Barn og unge må få lære mer ved å teste, bygge, skape og oppleve hvordan ting
1193 henger sammen. Arbeiderpartiet vil gjøre det lett for lærerne å prøve ut praktiske, utforskende og
1194 aktive måter å lære på, med gode skolebygg, utstyr, tilgang til kunnskap og gode ressurser. Vi
1195 skal øke innsatsen for å hindre systematiske kjønnsforskjeller i skolen.

1196 Alle elever må få utfordringer tilpasset sine forutsetninger, også faglig sterke elever. I dag er det
1197 elever som presterer på høyt nivå i matematikk og naturfag som får tilbud om deltakelse på
1198 høyere nivå (forsering). Arbeiderpartiet vil se på muligheten for slik forsering også for elever som
1199 presterer på høyt nivå i øvrige fag, inkludert yrkesfag. Arbeidslivet bør inviteres mer inn i skolen,
1200 og vi vil gi ungdomsskoleelever bedre muligheter til å forberede seg til et yrkesfaglig løp.

1201 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1202 • Sikre fysiske skolebøker, satse på skolebibliotekene og begrense skjermbruk som er uten
1203 pedagogisk begrunnelse
- 1204 • Ha en føre var-holdning til bruk av ny teknologi i skolen
- 1205 • Lovfeste retten til fysiske lærebøker i grunnskolen
- 1206 • Sikre at alle elever skal ha tilgang til gode skolebibliotek
- 1207 • Gi flere lærere og andre ansatte i skoler og barnehager mer kompetanseheving i digitale
1208 ferdigheter, særlig rettet mot regelverk, regler for personvern og nasjonale anbefalinger
- 1209 • Sikre at elevene lærer å forholde seg til kunstig intelligens (KI) på en trygg måte ut fra
1210 alder og modenhet
- 1211 • Sikre at foresatte ikke må betale for skader på, eller ødelagte digitale enheter som
1212 elevene får utdelt i skole- og opplæringsssammenheng
- 1213 • Kreve at skoleeierne sikrer at maskinvare er beskyttet mot tilgang til uønsket innhold før
1214 utdeling

1215 Stille krav og stille opp for elevene

1216 Et trygt skolemiljø er bunnplanken for læring og mestring. Barn og unge skal oppleve klassen og
1217 skolen som et trygt fellesskap de selv er viktige deler av.

1218 For å lære godt, må man være til stede på skolen. Økt fravær bekymrer. Arbeiderpartiet vil ha
1219 tydelige krav og forventninger til at elevene møter på skolen, med rask og tett oppfølging når
1220 noen uteblir.

1221 Alle elever har rett til å ha det trygt og godt på skolen. De som utsetter andre for mobbing, trusler
1222 eller vold, må følges opp og oppleve at det får konsekvenser, for å hindre gjentakelse. De som
1223 utsettes for det, skal få god og trygg oppfølging.

1224 Samarbeidet mellom skole og hjem er viktig for læring og skolemiljø. Skolen skal legge til rette
1225 for godt samarbeid med informasjon og veiledning, særlig for nye skoleforeldre og ved
1226 overganger. Foreldre må samtidig ha forståelse for at ansattes tid må fordeles på elevene, og
1227 etter behov.

1228 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1229 • Ha tydelige forventninger og regler for elevers tilstedeværelse på skolen
- 1230 • At fravær skal tas tak i raskt, og at tverrfaglige team kobles på tidlig ved behov
- 1231 • Gi skolene flere verktøy for å håndtere brudd på ordensreglementet
- 1232 • Styrke kommunenes arbeid med oppfølging av alvorlige skolemiljø saker, og vri
1233 støtteressursene fra formell saksbehandling til veiledning og forebygging
- 1234 • Satse på flere alternative tilbud til de elevene som utøver mobbing og vold
- 1235 • Styrke hjem-skole-samarbeidet, og særlig samarbeid om vanskelige temaer som høyt
1236 fravær, vold og mobbing

1237 Trygge og tydelige lærere

1238 Arbeiderpartiet vil gjenreise respekten for læreren. Dyktige lærere er avgjørende for god læring
1239 og godt skolemiljø. Lærere må ha tid og tillit til god undervisning, til å bygge relasjoner og være
1240 den gode, trygge lederen i klasserommet.

1241 Mange lærere opplever å bruke unødvendig tid på skjemaer, rapportering og dokumentasjon
1242 som ikke kreves etter loven, eller som ikke lenger er hensiktsmessig. Arbeiderpartiet vil sørge for
1243 at læreren heller får bruke all sin fagkunnskap på best mulig opplæring. Rektorer og skoleledere
1244 må få bedre rom for å drive pedagogisk utvikling og være tett på det som skjer på skolen.

1245 Vi trenger at flere velger å bli lærer. For å rekruttere flere, må lærerutdanningene være gode, yrket
1246 attraktivt og skolen en god arbeidsplass. Utdanningene må følge med i tiden, og sikre at
1247 studentene får med seg verktøy til å håndtere det formelle og sosiale rundt elevene, i tillegg til
1248 det faglige.

1249 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1250 • Arbeide for økt søkning til lærer- og barnehagelærerutdanningene over hele landet
- 1251 • Satse på lærerutdanningene og gjøre de mer praksisnære
- 1252 • Gi rom for forsøk med alternative innretninger, som arbeidsplassbasert lærerutdanning
1253 og nye former for PPU-utdanninger
- 1254 • At kommunene har rutiner som sørger for at lærerne ikke bruker mer tid på rapportering
1255 enn nødvendig

- 1256 • Beholde kravene for opptak til lærerutdanningene, men gi utdanningsinstitusjonene
- 1257 mulighet til alternative opptaksordninger av minst like høy kvalitet
- 1258 • Garantere fortsatt storsatsing på kompetanseutvikling for lærere og ansatte i skole og
- 1259 barnehage
- 1260 • Tilrettelegge for flere karriereveier for ansatte
- 1261 • Satse på skoleledelse, utdanning innen skoleledelse og bedre rammene for rektorer og
- 1262 skoleledere
- 1263 • Styrke arbeidet med oppfølgingsordninger for kommuner med vedvarende svake
- 1264 resultater
- 1265 • Gjennomføre et kompetanseløft for dem som underviser uten formalkompetanse
- 1266 • Se på hvordan kontaktlærerrollen kan styrkes, i tett dialog med lærerorganisasjonene
- 1267 • Videreføre arbeidet med tillitsbasert styring og ledelse

1268 Videregående opplæring som forbereder på arbeidsliv og videre utdanning

1269 I dag velger rundt halvparten av elevene studieforbereende, den andre halvparten yrkesfag.
 1270 Arbeiderpartiet vil at alle utdanningsprogram skal ha høy kvalitet, og være oppdatert i tråd med
 1271 arbeidslivets og akademias behov. Fag- og timefordelingen bør gjennomgås og oppdateres for å
 1272 gjøre det mer attraktivt og relevant for elevene, og gjøre dem bedre faglig forberedt enn i dag. Vi
 1273 vil starte et arbeid for nye studieforbereende program som er bedre tilpasset fremtidens
 1274 arbeidsliv, for eksempel rettet inn mot helsefag og teknologiske fag.

1275 Nærings- og arbeidslivet trenger flere fagarbeidere for å bygge den moderne velferdsstaten og en
 1276 industri i verdenstoppen. I dagens samfunn er fagbrev eller studiekompetanse avgjørende for å
 1277 få varig og tett tilknytning til arbeidslivet. Derfor trenger vi å motivere flere elever til å velge
 1278 yrkesfag, og vi trenger at flere fullfører og består fagprøven.

1279 Arbeiderpartiet vil fortsette storsatsingen på yrkesfag, og sikre at utdanningene har høy kvalitet
 1280 og arbeidslivsrelevans. Tilbudene skal oppdateres og endres løpende i tråd med arbeidslivets
 1281 behov. Vi vil sørge for at fylkeskommunen har gode økonomiske rammer, og at det er nok
 1282 fleksibilitet i videregående til å lage skreddersydde løp for dem som trenger mer tid og
 1283 oppfølging. Flere skal få mulighet til å komme ut i læretid, gjennom målrettede løsninger i tett
 1284 samarbeid med partene i arbeidslivet.

1285 Arbeiderpartiet vil:

- 1286 • Satse på en fremtidsrettet videregående opplæring med høy faglig relevans som
- 1287 forbereder på arbeidsliv og videre utdanning
- 1288 • Sammen med arbeidslivets parter sørge for godt oppdaterte læreplaner, og jobbe for
- 1289 best mulig samsvar mellom hvilke studieretninger som tilbys og arbeidslivets behov
- 1290 • Forbedre oppfølging av elever med høyt og bekymringsfullt fravær
- 1291 • Beholde fylkenes rett til å bestemme inntaksordning til videregående skole
- 1292 • Satse mer på fremragende yrkesfag
- 1293 • Sikre at kvalifiserte elever får læreplass gjennom et forpliktende samarbeid mellom
- 1294 staten, fylkeskommunen og arbeidslivet
- 1295 • Ha flere fleksible utdanningsløp som veksler mellom skole og arbeidsliv
- 1296 • Sikre at gratisprinsippet gjelder for yrkesfag
- 1297 • Sikre gode modeller for tilgang på oppdatert og relevant utstyr i yrkesfaglig utdanning
- 1298 • Gjøre det mer attraktivt å være lærebedrift gjennom styrkede krav til seriøsitet og bruk av
- 1299 lærlinger ved offentlige innkjøp og anbud

- 1300 • Utvide og styrke ordninger som «Fagbrev på jobb» og videreutvikle «Læreplassjansen»
- 1301 • Sikre bedre oppfølging fra skole til læretid
- 1302 • Forbedre språkopplæringen for minoritetsspråklege elever
- 1303 • Innføre et lærlingebevis som kan gi lærlinger bedre fordeler og rabatter
- 1304 • Forsterke lærekandidatordningen og utvikle støtteressurser som kan bidra til å heve kvaliteten på ordningen
- 1305
- 1306 • Styrke y-vei-ordningen med mål om å utvide denne til flere yrker og bransjer
- 1307 • At elever som er kvalifisert for lærlingkontrakt, skal få oppkjøringen til førerprøven av det offentlige
- 1308
- 1309 • Få flere voksne til å ta fagbrev gjennom modulbasert opplæring
- 1310 • Forsterke innsatsen med å sikre gode økonomiske rammer for voksne som skal ta utdanning
- 1311
- 1312 • Senke terskelen for voksne inn i arbeidslivet gjennom effektiv realkompetansevurdering

1313 Russetiden

1314 Det å ha fullført videregående, fortjener en skikkelig feiring. Samtidig ser vi at russefeiringen
 1315 mange steder har utviklet seg til å bli noe som forverrer lærings- og skolemiljøet med
 1316 utestenging, ekskludering og stort innslag av kommersielle aktører. Arbeiderpartiet vil ha en ny
 1317 russefeiring som er mer inkluderende, og som tar langt mindre plass i barn og unges liv. I dag
 1318 påvirker den elever helt ned i ungdomsskolen, og varer i flere år før elevene faktisk har fullført.

1319 Skolen skal være et trygt fellesskap for alle elever. Vi vil stramme inn tiden elevene bruker på
 1320 russetiden, og ta et oppgjør med kommersielle selskaper som tjener store penger på
 1321 ungdommene.

1322 Arbeiderpartiet vil:

- 1323 • At russetiden skal være inkluderende og trygg for alle som vil delta, og at reglene for trygt
 1324 og godt skolemiljø håndheves også i russetiden
- 1325 • Legge russetiden etter at eksamen er gjennomført
- 1326 • At skolenes ordensreglement brukes aktivt til å legge begrensninger på russefeiringen,
 1327 for eksempel gjennom forbud mot ekskluderende russeplagg og effekter
- 1328 • Sikre at kommunene jobber opp mot elever og foreldre allerede på ungdomsskolen for
 1329 en mer inkluderende russetid
- 1330 • At fylkene i samarbeid med russen aktivt skal legge til rette for en trygg og inkluderende
 1331 feiring
- 1332 • At alle får tilgang på vaksine mot hjernehinnebetennelse, og eventuelle andre
 1333 smittsomme sykdommer etter fylkeslegens anbefaling
- 1334

1335 *Et mindretall i komiteen bestående av Astrid Hoem, Siri Martinsen, Ahmed Lindov og Hanne-*
 1336 *Berit Brekken ønsker å legge til denne formuleringen:*

- 1337 • Sørge for en mer inkluderende russetid og ungdomstid gjennom at alle får delta på de
 1338 samme fellesarenaene uavhengig av når på året de er født. Dette kan gjøres gjennom å
 1339 endre aldersgrensen for førerkort klasse B og salg av alkoholholdig drikkegruppe 1 og 2 til
 1340 å gjelde fra det året man fyller 18.
- 1341

1342 Høyere yrkesfaglig utdanning

1343 Arbeiderpartiet vil løfte høyere yrkesfaglig utdanning, i samarbeid med arbeidslivet. Fagskolene
1344 er viktige for at Norge skal klare seg godt gjennom de store omstillingene vi står overfor. Vi vil at
1345 de skal være et likeverdig yrkesfaglig alternativ til universitets- og høgskoleutdanning.

1346 Fagskolene gir kvalifikasjoner som raskt kan tas i bruk i arbeidslivet, og kan bli bedriftenes
1347 ramme for å gjennomføre kollektiv kompetanseheving på arbeidsplassen. Vi vil styrke kvaliteten,
1348 og bygge opp kapasitet, slik at flere får mulighet til å ta slike utdanninger. Alle som begynner på
1349 yrkesfag, skal vite at de har gode muligheter til å utvikle sin kompetanse gjennom arbeidslivet,
1350 tilpasset bedriftene og virksomhetenes behov.

1351

1352 Arbeiderpartiet vil:

- 1353 • Sikre tilstrekkelige fagskoleplasser til å møte arbeidslivets kompetansebehov
- 1354 • At fagskoletilbudene er tilgjengelige, relevante og har høy kvalitet
- 1355 • Bidra til at fagskolene blir en naturlig karrierevei for de mange med yrkesfaglig bakgrunn,
1356 og styrke deres betydning i utdanningssystemet
- 1357 • Utvikle fagskolene som arena for kollektiv kompetanseheving på tvers av virksomhet,
1358 stillingstittel og praktisk/akademisk utdanningsbakgrunn
- 1359 • Legge til rette for flere desentraliserte fagskoletilbud som kan kombineres med jobb
- 1360 • Gi fagskolene en viktigere rolle i livslang læring, og ha flere bransjeprogrammer som tar i
1361 bruk fagskolenes kompetanse, i samarbeid med partene
- 1362 • Gjøre fagskoler til en mer attraktiv karrierevei ved å øke kunnskapen på ungdomsskolen
1363 og i videregående opplæring
- 1364

1365 Høyere utdanning, forskning og kompetanse for fremtiden

1366 Kvaliteten i forskning og høyere utdanning er avgjørende for hvor godt Norge vil lykkes med å
1367 utvikle og ta i bruk ny kunnskap – for innovasjon og verdiskaping. Samtidig har kunnskapen en
1368 verdi ut over det instrumentelle og målbare.

1369 Arbeiderpartiet vil bedre arbeidsvilkårene, redusere midlertidigheten og fremme likestilling og
1370 mangfold i utdanningene. Utdanning skal være et offentlig ansvar, og tilgjengelig for alle.
1371 Detaljstyring og målrapportering tar verdifull tid fra utdanning og forskning. Vi vil styre mer
1372 overordnet og langsiktig, og vise mer tillit til fagmiljøene.

1373 Forskning er en forutsetning for utvikling og vekst, og nødvendig for å møte de store
1374 samfunnsutfordringene nasjonalt og globalt. Norge skal være en drivkraft i internasjonal
1375 kunnskapsutvikling, og ha verdensledende miljøer på områder der vi har særlige fortrinn.
1376 Grensesprengende forskning er viktig for «kunnskapsberedskap», og for å få frem ideer og
1377 resultater vi ennå ikke vet behovet for.

1378 Arbeiderpartiet vil videreføre treprosentmålet i forskningspolitikken og jobbe for at forskning og
1379 utvikling i næringslivet utgjør to prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP) innen 2030. Vi vil følge
1380 opp Støre-regjeringens FoU-strategi, og starte med statseide selskaper gjennom krav i
1381 eierskapsmeldingen.

1382

1383 Arbeiderpartiet vil:

- 1384 • Løfte studiekvaliteten gjennom bedre veiledning og oppfølging, mer praksis, bedre
- 1385 digitale løsninger og ha som mål å øke timene studentene bruker på studier
- 1386 • Styrke ordninger og prosjekter som stimulerer til god utdanningskvalitet
- 1387 • Trappe opp antall nye studieplasser på områder som er viktige for arbeidslivet
- 1388 • Sikre at mindre og sårbare språk- og kulturfag innen humaniora og samfunnsvitenskap
- 1389 kan opprettholdes for å sikre nasjonal kunnskapsberedskap
- 1390 • Videreføre en tillitsbasert styring for universitets- og høgskolesektoren med færre og
- 1391 overordnede mål, og fjerne unødvendig byråkrati
- 1392 • Gjøre universiteter og høyskoler til en mer attraktiv arbeidsplass ved å bedre
- 1393 kjønnsbalansen, stramme inn regelverket for bruk av midlertidige stillinger og sørge for at
- 1394 midlertidigheten kommer ned på nivå med arbeidslivet for øvrig
- 1395 • Iverksette en bred handlingsplan for økt gjennomføring, i samarbeid med representanter
- 1396 for de ansatte, studentene og forskere
- 1397 • Legge til rette for at høyere utdanning møter arbeidslivets behov, samtidig som de ulike
- 1398 fagfeltene egenart og selvstendige bidrag ivaretas
- 1399 • Prioriterer mer av fellesskapets forskningsmidler der samfunnet har størst behov, og
- 1400 innføre et forskningsløft for klima og grønn omstilling
- 1401 • Legge til rette for at næringslivet kan styrke sin forskningskompetanse gjennom
- 1402 tilrettelagte forskerløp, i samarbeid med høyskoler og universiteter
- 1403 • Satse mer på langsiktig forskning gjennom ordninger som Sentre for fremragende
- 1404 forskning (SFF) og Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI)
- 1405 • Styrke satsingen på fremragende forsknings- og utdanningsmiljøer, og se på nye
- 1406 finansieringsmåter for miljøer av ekstraordinær internasjonal kvalitet
- 1407 • Jobbe for nye forskningsmiljøer i internasjonal toppklasse på områder som bidrar til å
- 1408 løse fremtidens utfordringer
- 1409 • Heve departementenes forskningsandel og sikre bedre samordning av
- 1410 forskningspolitikken på tvers av staten, organisasjonene og næringslivet
- 1411 • At offentlig finansiert forskning er offentlig tilgjengelig, og sikre at alle høyere
- 1412 utdanningsinstitusjoner har gode ordninger for publisering med åpen tilgang
- 1413 • Mobiliserer flere miljøer og bedrifter til å høste fra Horisont EU-programmene

1414 Studentpolitikk: lik rett til utdanning og bedre studentøkonomi

1415 Et godt studiested, en trygg økonomi og et godt sted å bo mens man studerer, er viktig for
 1416 studentenes læring og livskvalitet. I regjering har vi bedret studentøkonomien med nesten 25
 1417 000 kr mer i året per student. Vi vil bygge flere studentboliger og fortsette å bedre
 1418 studentøkonomien for å sikre lik rett til utdanning, uavhengig av bakgrunn. Studiestedene skal
 1419 være faglig gode og sosialt trygge.

1420 Arbeiderpartiet vil:

- 1421 • Fortsette å øke studiestøtten, og knytte studiestøtten til G-systemet.
- 1422 • Bygge minst 3000 studentboliger hvert år, særlig i pressområder. Det er et mål å bygge så
- 1423 mange studentboliger at ventelistene reduseres vesentlig, og fjerne flaskehalser som
- 1424 hindrer økt bygging.
- 1425 • Styrke det psykiske velferdstilbudet sammen med studentsamskipnadene.
- 1426 • Innføre 12 måneders studiestøtte for heltidsstudenter med barn under 16 år
- 1427 • Sikre gode rettigheter for studentforeldre, med finansiering og rettighet til permisjon
- 1428 • Forbedre studiefinansieringen for deltidsstudenter.

1429 Mer læring gjennom hele livet

1430 Arbeiderpartiet vil gi den enkelte mulighet til å oppdatere sin kunnskap gjennom livet.

1431 Fremover blir det færre arbeidstakere til å utføre flere oppgaver. Vi trenger at flere kommer i arbeid og forblir i arbeid, og at vi er i stand til å møte omstillingene som kreves. Da må vi planlegge for å bruke folkene våre best mulig, og vi må investere i arbeidsfolk.

1434 Arbeiderpartiet vil i samarbeid med arbeidslivets parter sikre at alle arbeidstakere får mulighet til å delta i etter- og videreutdanning. Universiteter, høyskoler og fagskolers rolle i kompetansepolitikken må styrkes, og flere voksne må få mulighet til å fullføre videregående opplæring.

1438 Folkehøgskolene tilbyr et stort spenn i fag- og kurstilbud over hele landet, og gir mange elever ny lærelyst og motivasjon, allmenndanning og ferdigheter for livet.

1439

1440 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1441 • Jobbe tett sammen med partene, for å få på plass en kompetansereform for arbeidslivet som sikrer at alle ansatte har mulighet for deltakelse i livslang læring
- 1442 • Bidra til å opprette et kompetansefond for å gjøre kompetanseheving mulig for den enkelte arbeidstaker
- 1443 • Legge frem en langtidsplan for livslang læring som jevnlig revideres av Stortinget, på samme måte som Langtidsplan for høyere utdanning og forskning
- 1444 • Styrke studie- og utdanningssentrene som regionale samlingspunkt for desentralisert utdanning, basert på lokale kompetansebehov
- 1445 • Dimensjonere studietilbudet på universiteter, høyskoler og fagskoler i tråd med arbeidslivets behov
- 1446 • Kreve at universiteter og høyskoler tar hensyn til regionale kompetansebehov når de planlegger studietilbud, gjennom oppdragsbrev og utviklingsavtaler
- 1447 • Jobbe for effektive og mindre byråkratiske godkjenningsordninger for kompetanse fra utlandet, for å raskere ta dokumentert kompetanse i bruk i det norske arbeidslivet
- 1448 • Fjerne begrensninger som hindrer deltakelse i utdanningsløp og kompetansetiltak, slik at det blir lettere å delta for personer med lite dokumentert kompetanse
- 1449 • Utrede og etablere et system for realkompetansevurderinger som kobler sammen, og verdsetter læring i utdanning og arbeidsliv
- 1450 • Sikre bedre gjennomføring av kompetansetiltak ved arbeidsavklaring og ledighet slik at flere kommer i arbeid, og stimulere til å se kompetansetiltak som en del av jobben.
- 1451 • Sikre folkehøgskolene forutsigbare rammer
- 1452 • Jobbe sammen med folkehøgskolesektoren for å øke mangfoldet blant elevene

1453

1454 **Én felles helsetjeneste**

1465 Vi skal ha en helsetjeneste i verdensklasse. Når du blir syk eller opplever helseplager så er det viktigste at du får riktig hjelp til rett tid. Helsetjenesten skal være styrt av fellesskapet og finansiert av fellesskapet.

1466 For mange opplever at hjelpen kommer stykkevis og delt, der hverken kommune eller sykehus klarer å gi helhetlige tjenester. Det viktigste er at pasienter og pårørende får hjelp, ikke hvem som yter helsehjelpen. Vi setter mennesket foran systemet og vil bygge én felles helsetjeneste med

1467

1468

1472 god kvalitet og korte ventetider. Vi vil derfor gjennomføre juridiske, organisatoriske og
1473 økonomiske endringer som gir pasientene den beste behandlingen i en felles helsetjeneste.

1474 Helsepersonellkommisjonen er tydelig på at den største utfordringen vi har, er å sikre nok
1475 kvalifisert helsepersonell. Det vil være behov for nye yrkesgrupper i helsetjenestene samtidig
1476 som fagarbeiderne vil måtte få flere oppgaver og mer ansvar. Arbeidet med å utdanne, rekruttere
1477 og beholde fagfolk, blir det viktigste i helsetjenestene i årene som kommer.

1478 En sterk og god offentlig helsetjeneste er den beste måten å forhindre en todelt helsetjeneste
1479 på. Vår felles helsetjeneste er den beste helseforsikringen og den eneste helsetjenesten som
1480 sikrer alle likeverdig tilgang, uavhengig av hvor du bor og hvor mye du tjener. Samarbeid med
1481 private og ideelle aktører kan supplere det offentlige gjennom langsiktige avtaler, men det er kun
1482 vår felles helsetjeneste som kan sikre trygg og god helsehjelp til alle. Vi innfører derfor nye
1483 verktøy for å regulere private aktører på en bedre måte. Helsepersonell: gullet i helsetjenesten

1484 Rett bemanning på rett sted til rett tid er avgjørende for en trygg helsetjeneste. Derfor må
1485 arbeidsdagen for fagfolkene utformes slik at de har tid og kapasitet til å bruke kompetansen på
1486 sine kjerneoppgaver i møte med pasientene. Vår felles helsetjeneste skal være en attraktiv
1487 arbeidsplass gjennom hele arbeidslivet. Vi skal fortsette innsatsen for heltidsstillinger, for en
1488 reduksjon av sykefravær og for livsløpstilpasninger. Fagfolkene skal ha gode, trygge og
1489 forutsigbare arbeidsforhold. I vår felles helsetjeneste skal fagfolkene trives på jobb.

1490 **For å utdanne, rekruttere helsepersonell, vil Arbeiderpartiet:**

- 1491 • Utdanne, rekruttere og beholde helsepersonell gjennom å sikre jobbmuligheter, styrke
- 1492 muligheten for etter- og videreutdanning og sørge for støtte og oppfølging av ansatte
- 1493 • Innføre en Norgesmodell for helse som sikrer arbeidstakernes rettigheter, utdanning av
- 1494 helsepersonell og en bærekraftig utvikling av tjenestene
- 1495 • Gjennomføre et fagarbeiderløft for hele helsetjenesten
- 1496 • Sikre en bedre oppgavefordeling mellom helsepersonell, slik at riktig kompetanse brukes på
- 1497 riktig måte
- 1498 • Utdanne flere med generalistkompetanse for å sikre bemanningen på lokalsykehusene og i
- 1499 primærhelsetjenesten
- 1500 • Kraftig redusere bruken av vikarbyråer i helsetjenesten
- 1501 • Innføre ny teknologi som frigjør tid slik at de ansatte får rom til å gi bedre pleie og omsorg
- 1502 • Øke helsetjenestens kompetanse innen samisk kultur og språk

1503 **Folkehelse: fellesskapets ansvar**

1504 Det beste bidraget til god helse i befolkningen er å gi alle mulighet til å leve trygge, aktive og
1505 meningsfulle liv. Det er en jobb for alle samfunnssektorer. De store sosiale helseforskjellene i
1506 Norge, der de som har mest, også har best helse, - er grunnleggende urettferdige og
1507 uakseptable. Og de viktigste driverne for sykdom og for tidlig død, er relatert til usunn mat.
1508 Kostholdsendrende grep er derfor det viktigste vi kan ta for å bedre folkehelsen.

1509 De sosiale helseforskjellene krever en helhetlig tilnærming og universelle løsninger rettet mot
1510 hele befolkningen. Selv om løsningene skal være universelle, skal de rettes inn slik at de treffer
1511 best for dem som trenger det mest. Folkehelsearbeidet skal være både rettferdig og
1512 kunnskapsbasert – og levere gode fellesskapsløsninger. Derfor vil Arbeiderpartiet jobbe
1513 målrettet for å forhindre, utsette, og forebygge sykdommer på befolkningsnivå ved hjelp av
1514 forskning, kunnskap og effektive folkehelseiltak.

1515 **For å fremme god folkehelse, vil Arbeiderpartiet:**

- 1516 • Føre en folkehelsepolitikk på tvers av alle sektorer og styrke universelle velferdsordninger
- 1517 som reduserer sosiale ulikheter i befolkningen
- 1518 • Sørge for at helsetjenesten er innrettet mot å forebygge helseproblemer og hjelpe folk til
- 1519 å bedre og mestre egen helse
- 1520 • Rulle ut folkehelsekampanjer for god psykisk helse, slik som ABC-kampanjen, i alle
- 1521 landets kommuner
- 1522 • Sørge for at forbrukerperspektivet står sterkt i folkehelsepolitikken, og gjøre sunne valg
- 1523 lettere tilgjengelig enn usunne valg
- 1524 • Gjøre sunt kosthold og livsstil mer attraktivt gjennom økonomiske insentiver, bedre
- 1525 tilgjengelighet eller informasjonskampanjer
- 1526 • Beskytte barn og unge bedre mot helseskadelige produkter og tjenester, særlig nikotin,
- 1527 rusmidler og usunn mat og drikke
- 1528 • Styrke det forebyggende arbeidet rettet mot den samiske befolkningen
- 1529 • Styrke den nasjonale samordningen av gå- og aktivitetsvennlig nærmiljøutvikling, slik at
- 1530 det blir lettere for alle å nå den anbefalte mengden fysisk aktivitet
- 1531 • Tilrettelegge for gang- og sykkelveier for å gi flere muligheter for aktiv transport i
- 1532 hverdagen, og bidra til at flere voksne kan drive med lagidrett og fysisk aktivitet på
- 1533 fellesskapsarenaer
- 1534 • Øke helsekompetansen i befolkningen, med særlig innsats rettet mot utsatte grupper og
- 1535 minoriteter – herunder at anbefalinger om fysisk aktivitet og de nasjonale
- 1536 kostholdsrådene formidles på en måte som alle forstår, og på ulike språk.
- 1537 • Føre en restriktiv alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolets samfunnsrolle

1538 **Sykehus: rask behandling og høy kvalitet**

1539 Vår felles helsetjeneste skal være til stede over hele landet med god kvalitet og moderne
1540 behandlingstilbud. Arbeiderpartiet vil derfor ta grep som sikrer, videreutvikler og styrker
1541 sykehusene for fremtiden, slik at alle som bor i Norge kan være trygge på å få den hjelpen de
1542 trenger. Vi har et mål om korte ventetider, slik at vår felles helsetjeneste forblir den beste
1543 helseforsikringen.

1544 Det er behov for å modernisere hvordan sykehusene styres og styrke samhandlingen mellom
1545 kommuner og sykehus. Sykehusene må ta en aktiv rolle i å planlegge, styre og samarbeide med
1546 andre helseaktører i sin region, dette omfatter også private tilbud. Målet er at pasientene skal
1547 møte én felles helsetjeneste som gir behandlingen de trenger uansett sykdom, bosted eller
1548 økonomi.

1549 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1550 • Sikre korte ventetider i vår felles helsetjeneste
- 1551 • Styrke sykehusøkonomien gjennom rammebevilgninger og forutsigbarhet
- 1552 • Bygge sykehus som dekker både dagens og fremtidens helsebehov
- 1553 • Innføre en godkjenningsordning for privatfinansierte helsetjenester. Dette for å sikre
- 1554 kvalitet og faglighet og for å kunne hindre at nye etableringer truer beredskapen.
- 1555 • Få ned overbehandling i helsetjenesten, særlig behandling med liten forventet
- 1556 helseeffekt og som også kan vise seg å ha uheldige bivirkninger
- 1557 • Sikre at helsepersonell har støtte og kompetanse til å ta de vanskelige samtalene med
- 1558 pasienter og pårørende, slik at alle kan få en verdig avslutning på livet

- 1559 • Legge til rette for at flere pasienter får delta i kliniske studier i hele landet
1560 • Legge til rette for at de ideelle sykehusene med evigvarende avtaler kan utvikle seg i tråd
1561 med pasientenes behov

1562 Tillit og styring

1563 Tillitsreformen er ett av flere grep for å utvikle og fornye offentlig sektor. Målet er å gi mer faglig
1564 frihet til førstelinjen i sykehusene og i kommunene, slik at tjenestene utvikles i et reelt samspill
1565 med innbyggerne. Unødig rapportering stjeler dyrebar tid fra velferdstjenestene våre, og det går
1566 bort for mye tid på arbeid om pasienten, uten pasienten. Arbeiderpartiet vil at medarbeidere i
1567 hele helse- og omsorgstjenesten skal bruke mer tid sammen med pasienten. Det gir mer nytte for
1568 alle.

1569 Et godt arbeidsmiljø i helsetjenestene er avgjørende for at de ansatte skal kunne gjøre en god
1570 jobb. Arbeiderpartiet vil derfor styrke de ansattes medvirkning i driften av tjenestene. Vi må også
1571 sikre at de ansatte for god oppfølging i etterkant av små og store hendelser.

1572 Pårørende er en viktig ressurs både for sine nærmeste og for helse- og omsorgstjenesten.
1573 Pårørende skal ikke stå alene. Skal pårørende kunne hjelpe sine nærmeste over tid, må de bli
1574 tilbudt avlastning, opplæring og støtte.

1575 Arbeiderpartiet vil:

- 1576 • Ha pasientenes behov som utgangspunkt og blant annet redusere markedsstyringen i
1577 alle deler av helsetjenestene
- 1578 • Styrke helsepersonells mulighet til å styre og prioritere i egen arbeidshverdag
- 1579 • Fjerne unødvendig rapportering i helsesektoren sammen med partene i arbeidslivet, og
1580 redusere mål- og resultatstyringen
- 1581 • Etablere som hovedregel at alle norske sykehus skal ha stedlig ledelse
- 1582 • Sikre demokratisering av sykehusene ved å gi de ansatte reell medbestemmelse i viktige
1583 beslutninger
- 1584 • Opprettholde reglene mot lukrative etterlønns- og sluttavtaler i helsesektoren
- 1585 • Styrke arbeidsmiljøet i vår felles helsetjeneste slik at tjenesten er den foretrukne
1586 arbeidsgiveren for helsepersonell
- 1587 • Prøve ut alternative arbeidstidsordninger i samarbeid med partene i arbeidslivet
- 1588 • Samarbeid med ideelle aktører om drift av helsetjenester
- 1589 • Jobbe for å redusere sykefraværet, øke heltidsgraden og sikre bedre partsarbeid i
1590 helsetjenestene
- 1591 • Gjøre hverdagen som pårørende bedre ved å øke bruken av pårørendeavtaler, mer
1592 avlastning, mer opplæring og bedre støtte for de pårørende

1593 Samhandling: samarbeid, tillit og en helhetlig helsehjelp

1594 Pasienter skal oppleve å få riktig behandling til rett tid i alle ledd i helsetjenesten. Samarbeidet
1595 mellom store og små sykehus må bli bedre, det samme må samarbeidet mellom sykehus og
1596 kommuner. Vi trenger sterke regionsykehus, lokalsykehus og distriktsmedisinske sentre som
1597 jobber tett med kommunehelsetjenestene.

1598 Pasienter med store og sammensatte behov, og deres pårørende, er de som merker det mest når
1599 tjenestene våre ikke henger godt nok sammen. Vi må sørge for at de ulike delene av
1600 helsetjenesten spiller hverandre gode, sånn at tjenestetilbudet dekker innbyggernes behov. Det

1601 handler om effektiv bruk av fellesskapets ressurser, best mulig bruk av fagfolkenes kompetanse –
1602 og om å gi pasienter riktig behandling til rett tid.

1603 Bedre samhandling vil gjøre at vi sikrer en bedre helseberedskap. Pandemien avdekket
1604 sårbarheter i helsetjenesten, og vi skal være bedre rustet til neste gang ved å styrke
1605 beredskapen, øke kapasiteten for rask respons, god koordinering og effektiv krisehåndtering. De
1606 ulike delene av tjenesten må enkelt kunne finne hverandre, fordele ressurser og avlaste
1607 hverandre, i hverdagen og ved kriser. Det må øves mer på helsekriser og helsetjenestenes rolle i
1608 andre store kriser.

1609 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1610 • Utrede juridiske, organisatoriske og økonomiske virkemidler for å skape én felles
1611 helsetjeneste der pasienter ikke blir kasteballer mellom ulike nivåer eller institusjoner
- 1612 • For pasienter viske ut skillene mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten
1613 slik at organisering, økonomi, krav til kvalitet og frister kobles til hele pasientløpet, ikke bare
1614 til tiden pasienter ligger på sykehus
- 1615 • Sikre at bruk av private helseaktører styres av vår felles helsetjeneste for å sørge for at de
1616 bidrar til en god, effektiv og helhetlig pasientbehandling
- 1617 • Gjøre det enklere for helsepersonell å kombinere jobber i spesialisthelsetjenesten og
1618 kommunehelsetjenesten, såkalte «hus og hytte stillinger»
- 1619 • Tydeliggjøre rutiner og reglene for utskrivningsklare pasienter, og sikre at pasienter får rett
1620 behandling uavhengig av hvilken del av tjenesten som har ansvaret
- 1621 • Styrke samarbeidet med ideelle aktører
- 1622 • Videreutvikle samhandlingstilskuddet slik at sykehusene og kommunene kan finne nye og
1623 bedre måter å samarbeide på
- 1624 • Investere i forskning og utvikling for å raskt kunne respondere på nye trusler, og sikre tilgang
1625 til nødvendige ressurser som vaksiner, medisiner og medisinsk utstyr

1626 **Psykisk helse – rask, trygg og sammenhengende hjelp**

1627 God psykisk helse er en forutsetning for et godt liv. Sterke fellesskap der vi blir sett, hørt og får
1628 brukt kvalitetene våre, er avgjørende for å fremme god psykisk helse. Flere opplever ensomhet,
1629 som svekker den psykiske helsen. Ensomhet kan være med på å forlenge sykdom. Fellesskap,
1630 det å være i kontakt med andre og ha gode og meningsfulle relasjoner, er viktig for tilfriskning når
1631 man først er blitt syk.

1632 Godt helsefremmende arbeid og forebygging er viktig for å unngå at mennesker i alle aldre
1633 utvikler psykiske plager. Et forebyggende tilbud som er sammenhengende og forutsigbart er
1634 vesentlig for at mennesker med psykiske helseplager skal få det bedre. Psykiske plager har blitt
1635 mer normalt å snakke om, samtidig har hva som regnes som normalt blitt redusert. Støtte og
1636 hjelp vil for mange med lette plager være til større nytte enn store utredninger for å stille en
1637 diagnose. Gjennom gode lavterskeltilbud og skolehelsetjenesten kan vi hjelpe flere med lette
1638 plager og samtidig sikre at de som har større plager, får hjelp og diagnoser i en
1639 spesialisthelsetjeneste med tid til å behandle dem.

1640 Utfordringer med samhandling mellom spesialisthelsetjeneste og kommuner fører til dårligere
1641 sammenheng i tilbudet til mennesker med psykiske lidelser. Dette går hardest ut over personer
1642 med langvarige og sammensatte behov innen psykisk helse og rus. Arbeiderpartiets mål er at
1643 mennesker med psykiske lidelser skal møte én, sammenhengende, felles helsetjeneste. Det gir
1644 trygghet og forutsigbarhet for dem som trenger det.

1645 En god bolig er avgjørende for å oppleve trygghet og stabilitet. Det er mangel på differensierte og
1646 samlokaliserte boliger i flere av landets kommuner. Arbeiderpartiet vil derfor gjennomføre en
1647 større satsing for å sette kommuner og spesialisthelsetjeneste i stand til å samarbeide om
1648 utvikling av et differensiert botilbud til mennesker med rus- og psykiske lidelser som trenger
1649 støtte til å bo og leve.

1650 **For å sikre sømløse behandlinger, vil Arbeiderpartiet:**

- 1651 • Fortsette utbyggingen av lavterskel psykisk helsetilbud i kommunene, og på sikt lovfeste
1652 tilbudet
- 1653 • Videreutvikle samarbeidet med ideelle aktører som tilbyr lavterskeltilbud på psykisk
1654 helse-feltet
- 1655 • Utvikle tjenestetilbud som driftes i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og
1656 kommunehelsetjenesten, slik at pasientene får sammenhengende behandlingsforløp og
1657 et helhetlig og forutsigbart tilbud
- 1658 • Innføre nasjonale behandlingsretningslinjer for psykisk helse og rus
- 1659 • Gjennomføre en boligsatsing slik at kommuner og spesialisthelsetjenesten sammen kan
1660 utvikle differensierte botilbud til personer med langvarige og sammensatte behov innen
1661 psykisk helse- og rus

1662 **For å hindre at mennesker får psykiske plager, vil Arbeiderpartiet:**

- 1663 • Satse på fellesskapsarenaer og sosiale møteplasser gjennom tett samarbeid med og
1664 mellom kommuner, frivilligheten, idretten, kulturlivet og skolene
- 1665 • Opprette ordninger med oppsøkende lavterskeltilbud innen psykisk helse
- 1666 • Skolehelsetjenesten skal være tilgjengelig for alle elever. Arbeiderpartiet vil styrke
1667 helsestasjonene og skolehelsetjenesten gjennom samarbeid med kommunene, og
1668 opptrappingsplanen for psykisk helse.
- 1669 • Sikre at alle innbyggere i landets kommuner har tilgang på kunnskapsbaserte
1670 lavterskeltilbud
- 1671 • Sette skolene i stand til å styrke laget rundt eleven, blant annet gjennom
1672 skolehelsetjenesten og etablering av psykososiale team
- 1673 • Styrke samhandlingen med frivillige og ideelle organisasjoners innsats i det
1674 forebyggende arbeidet
- 1675 • Sikre gode samarbeids- og samordningsløsninger mellom helsetjenestene,
1676 utdanningssektoren og NAV, for å støtte mennesker som står utenfor jobb og utdanning
1677 tilbake i meningsfull aktivitet

1678 **For å gi et bedre hjelpetilbud i psykisk helsevern, vil Arbeiderpartiet:**

- 1679 • Fortsette å redusere egenandeler for unge og grupper med store hjelpebehov
- 1680 • Etablere felles henvisningsmottak i alle helseregioner
- 1681 • Etablere inntaksteam i psykisk helsevern
- 1682 • Styrke forebygging, tidlig oppdagelse, tidlig intervensjon og behandling av
1683 spiseforstyrrelser
- 1684 • Øke antallet døgnplasser til et nivå som møter behovet
- 1685 • Bygge ut team som leverer helhetlige tjenester til mennesker med psykiske lidelser og
1686 rusproblemer (ACT- og FACT-team) over hele landet
- 1687 • Gjennomføre en satsing på integrert ettervern innen rus og psykiatri med arbeid,
1688 fritidstilbud og bolig, i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunen

1689 Ruspolitikk: tidlig innsats, hjelp og behandling

1690 Mennesker med rusmiddelproblemer dør 15 år før den øvrige befolkningen. Stigmatisering og
1691 forutinntatte holdninger har i for lang tid stått i veien for riktig og viktig hjelp. Bruken av legale og
1692 illegale rusmidler er i endring, nye syntetiske stoffer dukker oftere opp. Selv om rusbruken i
1693 Norge har vært stabilt lav, er det nå en økning i bruken av flere illegale rusmidler som kokain.
1694 Fellesskapet skal stille opp slik at færre utvikler problematisk rusmiddelbruk og -avhengighet.
1695 Målet er å forebygge og hjelpe dem som har et avhengighetsproblem, og hindre at flere utvikler
1696 avhengighet. Derfor må innsatsen rettes mot å bygge oppsøkende tilbud og gode hjelpeapparat i
1697 kommunene, med evne og kapasitet til å ta imot dem som trenger det.

1698 Rusmiddelavhengighet er en sykdom, og skal møtes med tværfaglig helsehjelp. Arbeiderpartiet
1699 ønsker en omlegging av de helse- og strafferettslige sidene av dagens ruspolitikk, der personer
1700 med rusproblemer skal møtes med helsehjelp fremfor straffereaksjoner. Politiets virkemidler i
1701 møte med mennesker som bruker ulovlige rusmidler, skal være forholdsmessige og i tråd med
1702 menneskerettighetene. Arbeiderpartiet mener det ikke kan være egne
1703 forholdsmessighetsvurderinger for besittelse av rusmidler, og vil derfor ikke endre disse
1704 vurderingene. Politiet er en viktig aktør i det forebyggende arbeidet, og tillit er grunnleggende.
1705 Derfor må det være et tydelig skille mellom forbyggende arbeid og politiets arbeid med
1706 etterforskning. Samtidig bør man øke innsatsen for at folk kan komme seg ut av et rusproblem.

1707 Det må sikres mer ressurser til behandling av rusavhengighet og ettervern. Flere må få tilgang til
1708 LAR-behandling. Rehabiliteringen i LAR må styrkes, slik at vi sikrer at folk er i stand til å skaffe
1709 seg bolig og komme seg ut i arbeid. Alle med alvorlig avhengighet bør få tilbud om substitusjon,
1710 også alkohol. Et godt eksempel på tiltak som gir mange mulighet til å komme seg ut av
1711 avhengighet, har vært heroinassistert behandling. Denne ordningen er Arbeiderpartiet positiv til
1712 at gjøres permanent.

1713 Vi må sikre korte ventetider til hjelp og behandling og at det finnes et variert behandlingstilbud
1714 inkludert døgnbehandling. Behandling av rusavhengighet må inkludere ettervern med tilbud om
1715 aktivitet, arbeid, et verdig sted å bo og en oppfølging som gir lavere sannsynlighet for tilbakefall.

1716 Forebygging og skadereduserende tiltak må utvides og styrkes, og være en integrert del av
1717 arbeidet med rusmidler. Utdelingen av nalokson har økt under denne regjeringen, den
1718 utviklingen skal fortsette.

1719 **For å forebygge, vil Arbeiderpartiet:**

- 1720 ● Iverksette et nasjonalt rusforebyggende program for barn og unge og et
- 1721 foreldrestøtteprogram
- 1722 ● Gjennomføre en storsatsing på oppsøkende team og sørge for at flere får hjelp i
- 1723 kommunene
- 1724 ● Øke antall kommuner som har SLT-koordinatorer og miljøarbeidere
- 1725 ● Styrke samhandlingen med frivillige og ideelle organisasjoners innsats i det
- 1726 forebyggende arbeidet
- 1727 ● Innføre strengere regulering for salg av lystgass for å unngå at lystgass brukes som
- 1728 rusmiddel
- 1729 ● Gjennomføre en målrettet innsats for forebygging av rusmisbruk og salg av rusmidler
- 1730 blant unge

1731

1732 **For å sikre at alle med rusproblemer får hjelp, vil Arbeiderpartiet:**

- 1733 • Etablere lavterskelklinikk for behandling for personer med sammensatte, krevende
- 1734 tjenestebehov og multiavhengighetsproblematikk
- 1735 • Gjøre heroinassistert behandling til en permanent ordning i alle helseforetak
- 1736 • Bistå kommunene med å etablere flere brukerrom og videreutvikle Nalokson-prosjektet,
- 1737 der målet er gratis og tilgjengelig nalokson
- 1738 • Innlemme rusmiddelanalyse i den offentlige helsetjenesten
- 1739 • Sørge for basistjenester innen TSB i alle helseregioner, herunder tilgang til brukerstyrte
- 1740 plasser
- 1741 • Utvikle tjenestetilbud som driftes i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og
- 1742 kommunehelsetjenesten, slik at pasientene får sammenhengende behandlingsforløp og
- 1743 et helhetlig og forutsigbart tilbud
- 1744 • Gjennomføre en boligsatsing der det stimuleres til at kommuner og
- 1745 spesialisthelsetjeneste sammen kan utvikle differensierte botilbud
- 1746 • Gjennomføre en nasjonal satsing på integrert ettervern innen rus og psykiatri, med
- 1747 arbeid, fritidstilbud og bolig i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunen
- 1748 • Sikre at alle kommuner har en oppsøkende tjeneste og rådgivningstjeneste for
- 1749 mennesker som vil stoppe sitt rusmisbruk

1750 Framtidens akuttmedisin: hjelp når du trenger den

1751 Trygghet avhenger av at hjelpen kommer når vi trenger den. Både befolkningen og medisinfaget
 1752 er i endring. Vi blir flere eldre og færre i arbeidsfør alder. Samtidig kommer nye medisiner og
 1753 behandlingsmetoder til, og den teknologiske utviklingen gir oss flere muligheter. Det
 1754 akuttmedisinske tilbudet må speile denne virkeligheten.

1755 Fremtidens akuttmedisin krever at vi bruker ressursene vi har til rådighet på en klokere måte. De
 1756 akuttmedisinske tjenestene må henge sammen. Bedre samarbeid i kommunene, mellom
 1757 kommuner og mellom kommuner og sykehus, er avgjørende for å sikre en akuttberedskap som
 1758 møter vårt behov for trygghet.

1759 For å ruste de akuttmedisinske tjenestene for fremtiden, vil Arbeiderpartiet:

- 1760 • Øke bruken av lokalmedisinske sentre, distriktsmedisinske sentre og helsehus, og sørge
- 1761 for at samhandlingen med kommunene er god
- 1762 • Videreutvikle det desentraliserte utdanningstilbudet i relevante og kritiske helseyrker
- 1763 • Gjennomføre en statlig overtakelse av luftambulansen i samarbeid med ideelle
- 1764 • Øke bruken av video og annen teknologi i ambulanserbiler og ambulansebåter
- 1765 • Øke bruken av fastlønn i legevaktjenesten og sikre bedre vaktbelastning for fastleger
- 1766 • Samlokalisere ambulansebaser og legevakt der det gir mulighet til å bygge sterkere
- 1767 fagmiljø, uten å svekke beredskapen eller øke reisetiden for pasientene

1768 Fødetilbud: trygt å føde i hele landet

1769 Norge er ett av de tryggeste landene i verden å føde i. Samtidig har fødende kvinner og fagmiljø
 1770 over flere år vært bekymret for utviklingen i fødetilbudet. Flere kvinner opplever
 1771 risikosvangerskap, blant annet fordi de er eldre når de føder. Arbeiderpartiet vil styrke
 1772 fødetilbudet ved å styrke bemanningen, satse på følgetjenesten og bedre finansieringen. I dag er
 1773 det for lite sammenheng mellom svangerskapsomsorgen, fødetilbudet og barselomsorgen. Vårt
 1774 mål er at disse tjenestene skal fungere og oppleves som én tjeneste.

1775 Arbeiderpartiet vil:

- 1776 • At kvinner gjennom graviditet, fødsel og barsel, skal oppleve å møte én tjeneste
- 1777 • Sikre en finansieringsordning som styrker kvaliteten i tjenesten
- 1778 • Øke forskningen på og i føde- og barseltilbudet
- 1779 • Utdanne flere jordmødre og øke antallet utdanningsstillinger for jordmødre
- 1780 • Styrke barselstilbudet og oppfølgingen i barselstiden, inkludert amnehjelp
- 1781 • Videreutvikle det differensierte fødetilbud i Norge

1782 Kvinnehelse: fjerne kjønnsforskjeller i helsetjenesten

1783 Kjønnene har ulik biologi, det har betydning for hvordan vi yter gode helsetjenester. Det har ikke
 1784 blitt tatt tilstrekkelig hensyn til ulikheter mellom kjønnene, noe som har gitt et dårligere tilbud for
 1785 mange kvinner. Det er behov for et helhetlig løft for å sikre at helse- og omsorgstjenestene får
 1786 bedre forskning på, og bedre utredning av, behandling og oppfølging av kvinners helse.

1787 Arbeiderpartiet vil sikre god familieplanlegging og hindre uønskede svangerskap gjennom god
 1788 seksualopplysning, tilgjengelig langtidsvirkende prevensjon og en abortlov som sikrer kvinner
 1789 retten til å bestemme over egen kropp og eget liv.

1790 Arbeiderpartiet vil:

- 1791 • Sikre at ulikhetene mellom kjønn blir vektlagt i all videreutvikling av helsetjenestene
- 1792 • Styrke tilgangen på prevensjon, slik at færre opplever uønskede graviditeter
- 1793 • Gi bedre behandlingstilbud til kvinner med endometriose og adenomyose, gjennom
 1794 faglige anbefalinger til tjenesteutøvere
- 1795 • Øke bevilgningen til kvinnehelseforskning og sikre at kjønnsperspektivene ivaretas i all
 1796 relevant medisinsk forskning
- 1797 • Styrke kompetansen i sykehusene om vulvalidelser
- 1798 • Tilgjengeliggjøre flere behandlingsformer for plager som følge av overgangsalderen
- 1799 • Utvikle nasjonale behandlingsretningslinjer for lipødem og lymfødem
- 1800 • Forsvare utvidelsen av selvbestemmelsen i abortloven og styrke oppfølgingen av kvinner
 1801 som ønsker oppfølging etter abort
- 1802 • Utrydde livmorhalskreft som sykdom i Norge
- 1803 • Øke helsepersonells kompetanse om migrene for å tidlig forebygge utvikling av kronisk
 1804 migrene, og øke kunnskap om migrene i befolkningen
- 1805 • Utvide mammografitilbudet i tråd med EUs nye retningslinjer
- 1806 • Styrke minoritetskvinnens helse ved å forbedre tilgangen til helsetjenester, øke
 1807 helsekompetansen, sikre tilgang til godkjent tolk og sikre tilpassede helsetilbud

1808 Tannhelse: en likeverdig del av vår felles helsetjeneste

1809 Tannhelsetjenester er dyre. Dårlig tannhelse rammer dem som sitter nederst ved bordet hardest.

1810 Arbeiderpartiet vil redusere sosiale og geografiske forskjeller i tilgang til tannhelsetjenester. De
 1811 siste fire årene har Arbeiderpartiet i regjering gradvis utvidet tannhelserettighetene. I den
 1812 kommende perioden skal vi fortsette dette arbeidet. Arbeiderpartiets mål er å gjøre tannhelse til
 1813 en likeverdig del av vår felles helsetjeneste.

1814 Arbeiderpartiet vil:

- 1815 • Styrke det forebyggende tannhelsearbeidet – herunder tiltak som adresserer
 1816 sammenhengen mellom dårlig munn- og tannhelse og generelt dårlig helse og levekår

- 1817 • Styrke og forenkle ordningene for refusjon av tannhelseutgifter gjennom folketrygden til
1818 dem med diagnoser som gir dårlig tannhelse
1819 • Øke det offentlige ansvaret for tannhelsetjenester

1820 En framtidsrettet fastlegeordning

1821 Fastlegeordningen er grunnmuren i vår felles helsetjeneste. Arbeiderpartiet skal sørge for en
1822 bærekraftig fastlegeordning som er der for alle, uavhengig av bosted og betalingsevne. Vi vil
1823 styrke ordningen slik at det sikres rekruttering til yrket og stabil legedekning i hele landet.
1824 Fastlegene må få mer tid til dem som trenger dem mest.

1825 For første gang siden 2017 har tallet på personer uten en fast lege gått ned. Det er likevel
1826 nødvendig med flere strukturelle endringer i ordningen. Vi skal sikre gode og stabile
1827 finansieringsordninger, sørge for at flere nyutdannede leger velger allmennlegetjenesten som
1828 karrierevei, og legge til rette for at fastlegene får bruke mer tid på kjerneoppgaver og mindre tid
1829 på administrasjon.

1830 Arbeiderpartiet skal gjennomføre en fastlegereform som ruster allmennlegetjenesten for
1831 fremtiden. Alle skal være sikret én fast lege som kjenner deg som pasient, og som kan følge deg
1832 opp over tid.

1833 Arbeiderpartiet vil:

- 1834 • Sørge for bedre oppgavedeling, slik at fastlegenes kompetanse og kapasitet utnyttes
1835 bedre enn i dag
- 1836 • Bidra til tverrfaglige fastlegekontor, der flere profesjoner jobber side om side. Det vil
1837 kunne bidra til å fremme kvalitet, effektivitet, rett bruk av kompetanse, arbeidsdeling og
1838 innovasjon.
- 1839 • Sørge for god finansiering, og blant annet innføre profesjonsnøytrale takster
- 1840 • Redusere byråkrati og rapportering. Fastlegene skal ha mer tid til kjerneoppgaver og
1841 bruke mindre tid på drift og administrasjon.
- 1842 • Øke rekrutteringen av leger til fastlegeyrket. Vi vil legge til rette for faste
1843 rekrutteringsstillinger og muligheter for ansettelse i kommunene, og samtidig gi rom for
1844 at fastleger kan drive etter næringsmodellen.
- 1845 • Styrke fastlegenes rolle i veiledning og forebygging slik at færre pasienter får behov for
1846 spesialiserte helsetjenester, og styrke samarbeidet mellom fastleger, NAV og
1847 arbeidsgivere for å forebygge utenforskap i arbeidslivet
- 1848 • Gjøre tiltak for at fastlegene i større grad vurderer alternativer til sykemelding
- 1849 • Sørge for at alle får tilgang på en digital allmennlegetjeneste
- 1850 • Integre fastlegene bedre i den øvrige kommunale helsetjenesten

1851 Habilitering/rehabilitering

1852 Vi har alt å vinne på at mennesker som er behandlet for alvorlig sykdom, raskt kommer tilbake i
1853 hverdag og arbeid. Målrettede og kunnskapsbaserte rehabiliteringstilbud kan også redusere
1854 trykket i andre deler av helse- og omsorgstjenestene våre. Det ligger derfor mye god forebygging i
1855 gode rehabiliteringstilbud.

1856 Det er en utfordring at vi vet for lite om hva slags rehabiliteringstilbud som gir god effekt for ulike
1857 pasientgrupper. Derfor må vi øke kunnskapen om både innhold i tilbud, hvem som bruker dem
1858 og hvilke tilbud som gir best effekt for ulike pasientgrupper.

1859 Å være i arbeid er i seg selv helsefremmende. Det er et mål for Arbeiderpartiet å inkludere flere
1860 med helseutfordringer i arbeid og styrke den arbeidsrettede rehabiliteringen.

1861 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1862 • Sørge for kunnskapsbaserte habiliterings- og rehabiliteringstilbud
- 1863 • Inkludere flere med helseutfordringer i arbeid, styrke arbeidsrettet rehabilitering og bidra
- 1864 til et bedre arbeidsmiljø gjennom et forsterket samarbeid mellom helsesektoren og
- 1865 arbeids- og velferdssektoren
- 1866 • Etablere ny modell for tettere samhandling mellom personell fra helsesektoren og NAV
- 1867 om felles pasientgrupper
- 1868 • Sikre gode og forutsigbare overganger mellom rehabilitering på sykehus og hjemme-
- 1869 habilitering
- 1870 • Opprettholde desentraliserte rehabiliteringstilbud gjennom samarbeid mellom store og
- 1871 små sykehus, mellom spesialisthelsetjenesten og kommunene og ved bruk av digitale
- 1872 løsninger
- 1873 • Gjøre det mulig for helseregionene å innrette sine fremtidige anbudsprosesser slik at
- 1874 desentraliserte tilbud kan opprettholdes
- 1875 • Styrke den arbeidsrettede rehabiliteringen, slik at flere kan stå i jobb og leve gode liv

1876 **Digitalisering, innovasjon og teknologi**

1877 Ny teknologi gir enorme muligheter for vår felles helsetjeneste. Helse- og omsorgstjenestene må
1878 gjennom store endringer for å sikre et bærekraftig tilbud i årene som kommer. Det blir flere eldre
1879 og pleietrengende, samtidig som veksten i helse- og omsorgspersonell ikke vil øke like mye. For å
1880 sikre at vi fremdeles har en helsetjeneste i verdensklasse, må vi benytte mulighetene som ny
1881 teknologi, innovasjon og digitaliseringen gir oss.

1882 Digitalisering som gir økt kvalitet i tjenestene, gode brukeropplevelser og er
1883 personellbesparende, gjør vår felles helsetjeneste bedre. Vi vet at store, overgripende prosjekter
1884 utviklet langt fra fagmiljøene, ikke er veien å gå. Vi må jobbe stegvis, og løsningene vi velger må
1885 ta utgangspunkt i helsepersonellens og pasientenes behov. Gode vurderinger av sikkerhet og
1886 personvern skal alltid ligge til grunn når nye løsninger utvikles, tas i bruk og når data skal deles.

1887 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1888 • Gjøre det mer attraktivt for norske og internasjonale helsebedrifter å skape
- 1889 arbeidsplasser, utvikle og produsere helsetjenester, helseteknologi, legemidler og
- 1890 medisinsk teknisk utstyr i Norge
- 1891 • At Norge skal bli en ledende produsent, utvikler og eksportør av helseteknologi
- 1892 • Styrke partnerskapene mellom næringslivet og offentlig sektor gjennom
- 1893 innovasjonspartnerskap
- 1894 • Styrke forskningen på vaksiner, antibiotika og legemidler i Norge
- 1895 • Legge til rette for at helsenæringene og sykehusene øker produksjonen av legemidler i
- 1896 Norge.
- 1897 • Dele opp digitaliseringsprosjekter til mindre prosjekter for å redusere risiko og få en
- 1898 raskere overgang fra prosjekt til drift
- 1899 • Bruke norske helsedata til å utvikle nye tjenester, behandlinger og medisinske produkter

1900 Eldre og seniorer

1901 Å være sjef i eget liv er grunnlaget for å føle verdighet og mestring. Alderdommen skal være en tid preget av livskvalitet og nye muligheter for å utfolde seg i samfunnet og i nærmiljøet.

1902 Arbeiderpartiet vil at flere eldre skal kunne bo og trives hjemme, med hjelp fra flinke fagfolk,
1903 trygghetsteknologi og gode omsorgstilbud.

1905 Det blir flere eldre i Norge. Vi har passert en million alderspensjonister, og for første gang er det
1906 to generasjoner som er pensjonister samtidig. Mange eldre holder seg friske og i god form lenge.
1907 Eldre er ulike, og alderdommen har ulike faser. Arbeiderpartiet skal sikre alle en god og trygg
1908 alderdom. Vi skal legge til rette for seniorer i arbeidslivet, for aktivitet og frihetsteknologi, for en
1909 aldersvennlig boligsektor og helhetlige hjemmetjenester. Alle skal være sikre på å få for god pleie
1910 og omsorg når behovet melder seg. Pårørende og frivillige som ønsker å gjøre en innsats, skal
1911 anerkjennes, gis forutsigbarhet og gode rammer.

1912 Aldersvennlige og levende lokalsamfunn

1913 Levende og aldersvennlige lokalsamfunn støtter opp under aktivitet, deltakelse og møte mellom
1914 generasjoner. Tilgang til kulturopplevelser, naturområder og et godt fysisk og sosialt
1915 inkluderende nærmiljø er viktig i et levende lokalsamfunn. Omgivelser og løsninger uten
1916 unødvendige barrierer og stengsler er et gode for alle innbyggere uavhengig av alder og
1917 funksjonsnivå.

1918
1919 Universell utforming er avgjørende om en skal kunne skape et mer aldersvennlig samfunn og
1920 demensvennlig samfunn. Gjennom universell utforming får alle samme mulighet til å delta fysisk
1921 og sosialt. På denne måten forebygger vi ensomhet og bidrar til god folkehelse og livskvalitet.
1922 Arbeidet må være tverrsektorielt, der innovasjon, kunnskap og erfaringsdeling står sentralt.

1923
1924 Arbeiderpartiet vil:

- 1925 • Innføre en nasjonal aktivitetsgaranti for eldre
- 1926 • Sikre at alle lokalsamfunn er aldersvennlige og demensvennlige
- 1927 • Styrke arbeidet med universell utforming
- 1928 • Bidra til å utvikle gå- og aktivitetsvennlige nærmiljø
- 1929 • Bygge ned digitale barrierer og digitalt utenforskap
- 1930 • Utvikle og sikre lavterskel møteplasser for sosiale, kulturelle og fysiske aktiviteter
- 1931 • Motivere og engasjere eldre til i enda større grad å delta i idretten, kulturlivet og
1932 frivilligheten, både som deltakere og som ressurspersoner
- 1933 • Gjeninnføre og videreutvikle Den kulturelle spaserstokken som et nasjonalt prosjekt
- 1934 • Styrke samskaping og innovasjon for en mer aldersvennlig samfunnsutvikling
- 1935 • Bygge opp om den lokale frivilligheten og legge til rette for et godt samarbeid med
1936 frivillige og ideelle aktører

1937

1938 Sykehjem - gode hjem

1939 Sykehjem er både hjem og avgjørende helsetilbud for eldre. Sykehjem skal skape trygghet i
1940 hverdagen for både eldre og pårørende, samtidig som det er gode arbeidsplasser. Kvaliteten i
1941 norske sykehjem skal opp, og det skal jobbes systematisk med både kompetanseheving og
1942 ledelse. Å oppleve valgfrihet i hverdagene krever et bredt tilbud av aktiviteter for eldre. Vi skal
1943 sørge for at nærmiljøet, studiesteder, skoler og barnehager blir en integrert del av sykehjem og

1944 andre botilbud til eldre. Pårørende skal være trygge på tilbudene og involveres i hjelpen som gis, og de skal ha mulighetene til å gi systematiske tilbakemeldinger. Arbeiderpartiet mener
1945 sykehjem skal være en arena for arbeidsinkludering og et viktig samlingspunkt for nærmiljøet.
1946 Når helse- og omsorgstjenesten står overfor store bemanningsutfordringer, må vi bruke
1947 mulighetene som finnes. Derfor vil vi at flere rekrutteres inn i arbeidslivet gjennom sykehjem og
1948 botilbud til eldre.
1949

1950 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1951 • Sikre at det gjennomføres en bli kjent samtale/inntakssamtale for alle beboere og
- 1952 pårørende – «hva er viktig for deg» skal være førende for hverdagen på sykehjemmet
- 1953 • Innføre et systematisk kvalitetsløft i sykehjem
- 1954 • Bruke TØRN-metodikken for å løse bemanningsutfordringene i omsorgstjenesten
- 1955 gjennom mer heltid, lavere sykefravær, bedre turnuser og systematisk oppgavedeling i
- 1956 omsorgstjenestene
- 1957 • Innføre en aktivitetsgaranti på sykehjem, i samarbeid med frivilligheten og
- 1958 lokalsamfunnet
- 1959 • Bredde ut dagens botilbud, slik at helsetilbudet og aktivitetene blir differensiert og
- 1960 tilpasset den enkeltes behov og funksjon
- 1961 • Sikre at korttidsplasser, avlastning og langtidsplasser må inngå i tilbudene som gis
- 1962 • Rekruttere flere yrkesgrupper inn i sykehjemmene
- 1963 • Åpne for å kombinere ulike botilbud som tilbys av det offentlige, som kommunale boliger,
- 1964 sykehjem og studentboliger
- 1965 • Endre investeringstilskuddet, slik at kommuner får mulighet til å bygge flere typer
- 1966 omsorgsboliger for eldre

1967 **Boliger og boligtilpasning**

1968 Vi har alle et ansvar for å planlegge egen alderdom og egen bosituasjon. Mange eldre klarer fint
1969 selv å skaffe seg egnede boliger for en trygg alderdom, mens andre ikke har de økonomiske
1970 ressursene til å gjøre det. Felleskapet må ta ansvar for å sikre at også de som ikke har store
1971 formuer, kan bo i egnede boliger for en trygg alderdom. Det må utvikles et variert boligtilbud som
1972 inkluderer det ordinære markedet, offentlige tilbud og mellomløsninger til de to.

1973 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1974 • Opprette et eget eldreboligprogram i Husbanken og styrke kommunenes rolle og evne til
- 1975 å gi eldre boligrådgivning
- 1976 • Bygge boliger og boformer som er tilpasset behovet for personer med demens
- 1977 • Videreutvikle investeringstilskuddet for heldøgnsomsorgsplasser, slik at det kan bygges
- 1978 mer variert og i tråd med behovene i den enkelte kommune
- 1979 • Gjøre det enklere for eldre å tilpasse egen bolig
- 1980 • Innføre en ordning der alle eldre blir tilbudt et forebyggende hjemmebesøk fra
- 1981 omsorgstjenesten
- 1982 • Gjøre ordningen med startlån bedre tilpasset for også å dekke behovene til eldre med lav
- 1983 inntekt

1984 **Kompetanse i tjenestene**

1985 Kompetente ansatte gir gode tjenester. Derfor må det være en prioritet å utvikle kompetanse og
1986 bruke kompetansen til de ansatte i tjenestene riktig. Arbeiderpartiet vil øke kvalifiseringen av

1987 ansatte gjennom å sikre flere læreplasser, gjøre det lettere for ufaglærte å ta fagbrev på jobb,
1988 styrke fagskolene, øke omfanget av praksis i utdanningene og en rekke andre tiltak. God tilgang
1989 på generalistkompetanse blir viktig fremover. Helsepersonellet må få rom og støtte til å jobbe
1990 tverrfaglig på tvers av disipliner.

1991 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1992 • Øke grunnbemanningen og redusere vikarbruken
- 1993 • Utvide programmene Jobbvinner og Menn i helse
- 1994 • Innføre veiledningsordninger for sykepleierstudenter og nyansatte i helse og omsorgstjenestene
- 1995
- 1996 • Styrke kompetansen gjennom gode utdanninger og bidra til kvalifisering av ansatte i omsorgstjenesten gjennom grunn- og videreutdanning
- 1997
- 1998 • Etablere flere læreplasser innen helse- og sosialfag
- 1999 • Øke kvaliteten og kapasiteten på praksisplasser i kommunene
- 2000 • Lansere en «verktøykasse» for personsentrert omsorg og miljøbehandling for personer med demens
- 2001
- 2002 • Innføre modeller for faste team i hjemmetjenesten
- 2003 • Styrke den kliniske observasjonskompetansen i de kommunale helse- og omsorgstjenestene
- 2004
- 2005 • Styrke ledelseskompetansen i den kommunale helse- og omsorgstjenesten
- 2006 • Styrke forskingen på og i de kommunale helse- og omsorgstjenestene
- 2007 • Styrke minoritetskompetansen i eldretjenesten, slik at eldre med minoritetsbakgrunn får likeverdig eldreomsorg
- 2008
- 2009

2010 Del 3: Trygghet i urolige tider

2011 Justis og beredskap: trygghet, nærhet og rettferdighet

2012 I Norge har vi en sterk rettsstat, en lang tradisjon for fellesskapsløsninger og offentlige etater
2013 som skaper trygghet og er til stede nært folk. Alle i Norge skal føle seg trygge, uansett hvor de bor
2014 og hvilken bakgrunn de har.

2015 Arbeiderpartiet vil bekjempe kriminalitet, og årsakene til kriminalitet. Vi vil gjennomføre en
2016 politikk for å forebygge bedre, oppklare mer, reagere raskere og rehabilitere bedre.

2017 Politiet: en viktig del av vår trygghet

2018 Politiet skal være til stede i folks hverdag både fysisk og på nett, for å sikre og hjelpe alle. Vi skal
2019 ha et nært og synlig politi med et sterkt sivilt preg. Tillit er grunnmuren i et motstandsdyktig
2020 samfunn. For å speile en stadig mer mangfoldig befolkning, må politiet sikre mangfold i
2021 utdanning og rekruttering, blant annet i form av språklig og kulturell kompetanse.

2022 Politiet har stått i en krevende ressursituasjon over tid, og har manglet kapasitet til å håndtere
2023 alle oppgaver.

2024 For Arbeiderpartiet er det viktig at politiet har de rammebetingelsene som er nødvendig for å løse
2025 hele sitt samfunnsoppdrag, og være til stede i lokalsamfunn i hele landet. Vi vil forebygge og
2026 bekjempe kriminalitet i hele landet, ha flere operative politifolk i og rundt storbyene, og sikre
2027 fortsatt høy tillit til politiet. Politiet må ha gode digitale hjelpemidler og en god kultur for
2028 samarbeid internt og med andre, som offentlige etater og kommuner.

2029 Arbeiderpartiet vil:

- 2030 • Dimensjonere politiutdanningen bedre etter behovene i politiet, og sørge for at
2031 nyutdannede politifolk har gode jobbmuligheter etter endt studie.
- 2032 • Utvikle politiets lokale forankring, øke grunnbemanningen og styrke viktige fagmiljøer
2033 for kriminalitetsbekjempelse i hele landet
- 2034 • Sikre mangfold i utdanning og rekruttering og øke den kulturelle kompetansen i
2035 politiet for å styrke det tillitsskapende arbeidet og hindre diskriminering
- 2036 • Fortsette vår satsing på etterforskere og påtalemyndigheten i politiet
- 2037 • Fortsette arbeidet med kultur og ledelse, og redusere detaljstyring
- 2038 • Nedsette et nytt politirolleutvalg for å kunne utvikle politirollen mer i takt med dagens
2039 og fremtidens behov
- 2040 • Forsterke den nasjonale satsingen på kriminalitetsområder som krever
2041 spisskompetanse
- 2042 • Beholde Utrykningspolitiet som særorgan i politiet
- 2043 • Satse på digitalisering av politiet
- 2044 • Utvide reglene for nødvendig skjerming av utsatte politifolk

2045 Barne- og ungdomskriminalitet: trygghet for barn og unge

2046 Barn og ungdom som vokser opp i Norge, skal være trygge fra vold og kriminelle handlinger, og
2047 ikke miste muligheten til et godt liv ved å selv havne i kriminelle miljøer.

2048 De siste årene har flere barn og unge under 18 år begått lovbrudd. Særlig i de store byene øker
2049 problemer med ungdom som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet. Disse har ofte store og

2050 sammensatte utfordringer, og ansvaret for å hjelpe dem er delt mellom politi, barnevern og
2051 helsesektoren. Barnevernet skal kunne tilby omsorg og behandling på institusjon til barn og unge
2052 som begår alvorlige eller gjentatte lovbrudd. Samtidig kan det i noen tilfeller være krevende å gi
2053 unge som begår alvorlig kriminalitet som overgrep, vold og gjengkriminalitet, gode nok rammer i
2054 en barneverninstitusjon. Ansvarsdelingen er ofte uklar, og verktøyene de kan bruke strekker ikke
2055 til. Slik systemet er i dag, klarer ikke storsamfunnet å gi disse god nok hjelp, oppfølging og
2056 beskyttelse.

2057 Samtidig som barn og ungdom som utøver kriminalitet skal få hjelp og oppfølging til å endre
2058 adferd, må vi også beskytte resten av samfunnet mot den utryggheten denne kriminaliteten
2059 representerer. Ingen skal føle seg utrygge fordi noen få ungdommer får dominere nærmiljøet
2060 med trusler, ran og vold.

2061 Hvis foreldrene ikke klarer å sette grensene, må samfunnet gjøre det. Vi skal hjelpe de unge
2062 lovbrysterne å bryte mønsteret. Reaksjonene som møter barn og unge som begår lovbrudd, må
2063 være raske, tydelige og rehabiliterende.

2064 Arbeiderpartiet vil styrke innsatsen mot ungdomskriminalitet. Vi vil ha nye tiltak og bedre
2065 samarbeid mellom sektorer for å hindre at ungdommen havner i kriminelle miljøer.
2066 Taushetsplikten skal ikke være til hinder for avvergingsplikten eller nødvendig samhandling
2067 mellom tjenester som barnevern, politi, helsetjeneste og skole.

2068 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2069 • Sammen med relevante fagmiljøer utvikle nye verktøy for å håndtere de yngste
2070 lovbrysterne, som ivaretar både hensynet til barnets beste og til å gjøre samfunnet
2071 vårt tryggere
- 2072 • Etablere et program etter modell av det danske prosjektet «Aktive drenge», hvor man
2073 har personer som 24 timer i døgnet følger opp de mest sårbare ungdommene
- 2074 • Følge opp unge som har sonet sin straff fra første dag med bosted, kontaktpunkt,
2075 aktiviseringstilbud og annen støtte
- 2076 • Tilby Exit-programmer for å komme ut av gjenger, og gi bedre muligheter for å bryte
2077 permanent ut av det kriminelle miljøet
- 2078 • Tilby familier med ungdom som begår alvorlig eller gjentatt kriminalitet, å flytte til et
2079 annet sted i landet hvis de ønsker dette
- 2080 • Sikre at politiet har ressurser, og at politiets virkemidler brukes godt, for å bekjempe
2081 salg av narkotiske stoffer særlig på steder unge oppholder seg
- 2082 • Sikre at alle instanser som jobber med et barn har felles informasjonsgrunnlag, og at
2083 taushetsplikten ikke skal hindre avvergingsplikten eller nødvendig samhandling
2084 mellom tjenester som barnevern, politi, helsetjenesten og skole, for å forhindre at ny
2085 kriminalitet blir begått.
- 2086 • Sammen med barnevernet, politiet, skolene og kommunene utvikle tiltak rettet mot
2087 elever som står bak alvorlige volds- og trusselhendelser, og samtidig utgjør en
2088 betydelig sikkerhetstrussel for medelever og ansatte
- 2089 • Styrke og utvide ungdomsenhetene i kriminalomsorgen med flere plasser og ansatte
- 2090 • Etablere flere mindre og tilrettelagte enheter for unge voksne mellom 18 og 24 år, for
2091 å bygge en overgang mellom ungdomsenhetene og ordinære fengsler
- 2092 • Styrke tiltak overfor foresatte, både til dem som utsettes for, og til dem som utøver,
2093 vold, trusler og kriminalitet

- 2094 • Sikre rask behandling i domstolen og rask iverksettelse av reaksjoner i saker hvor
2095 mindreårige har begått kriminalitet
- 2096 • Styrke kapasiteten og vurdere utvidelse av ansvarsområder for barnehusene til å
2097 avhøre og følge opp barn som er mistenkt for alvorlig kriminalitet

2098 **Organisert kriminalitet: styrke kampen mot de kriminelle nettverkene**

2099 Norge skal være et land hvor useriøse og kriminelle aktører ikke ønsker å etablere seg, og hvor
2100 sjansen for å lykkes med kriminell virksomhet er liten. Vi skal ha kontroll på våre grenser.

2101 De siste årene har kriminelle nettverk blitt stadig bedre organisert og grenseoverskridende. Den
2102 rå, organiserte kriminaliteten er en trussel mot vårt åpne samfunn. Nettverkene opererer ofte i
2103 en lang verdikjede som strekker seg fra sårbare ungdommer som rekrutteres til gjenger her i
2104 Norge, til hjernen bak nettverket som ofte styrer det hele fra utlandet. Etterforskning og
2105 straffeforfølgning av organisert kriminalitet er ressurskrevende.

2106 Arbeiderpartiet vil bekjempe organisert kriminalitet gjennom nye arbeidsmetoder og tettere
2107 samarbeid internasjonalt og nasjonalt. Vi skal legge til rette for et sømløst samarbeid mellom
2108 politi og andre aktører, slik at sjansene for å bli tatt og påført strenge straffer er store.

2109 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2110 • Styrke Norges internasjonale innsats mot organisert kriminalitet
- 2111 • Øke politiets midler til å bekjempe organisert kriminalitet på alle nivåer
- 2112 • Utarbeide nye bestemmelser om rask inndragning av økonomisk utbytte fra kriminell
2113 virksomhet
- 2114 • Sikre at det bygges opp en permanent konsentrert innsats mot kriminelle gjenger i
2115 alle berørte politidistrikter
- 2116 • Styrke samarbeidet mellom PST, Økokrim og politiet ute i politidistriktene
- 2117 • Styrke samarbeidet mellom politi, NAV, Skatteetaten og Tolletaten
- 2118 • Styrke det internasjonale politisamarbeidet, spesielt i Norden
- 2119 • Fortsette å styrke Tolletaten, spesielt i de største havnene og de mest trafikkerte
2120 grenseovergangene
- 2121 • At gjengenes våpenbruk skal få strengere konsekvenser, og at det innføres strengere
2122 straffer mot gjengvold
- 2123 • Ha hurtigspor for utvisning av dømte gjengkriminelle
- 2124 • Forsterke den nasjonale satsingen på kriminalitetsområder som krever
2125 spisskompetanse, som økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet
- 2126 • Videreutvikle den direkte tilgangen til utveksling fra forskjellige lands politidatabaser
2127 med DNA- og fingeravtrykkregistre for kriminalitetsbekjempelse
- 2128 • Styrke arbeidet mot menneskehandel og sikre at ofre for menneskehandel får bli i
2129 landet når de bistår politiet med å avdekke hallikvirksomhet og bakmenn
- 2130 • Innføre kontaktforbud som hindrer dømte gjengkriminelle i å opprettholde kontakt
2131 med andre medlemmer av samme kriminelle nettverk
- 2132 • Innføre langvarige oppholdsforbud for dømte gjengmedlemmer, slik at de ikke lenger
2133 kan operere i områder de har preget med kriminalitet

2134 **Vold i nære relasjoner, negativ sosial kontroll og æresvold**

2135 Retten til å leve et liv uten vold, er en grunnleggende menneskerettighet.

2136 Vold og overgrep mot barn, og vold i nære relasjoner, er alvorlig kriminalitet. I tillegg er det et
2137 stort samfunns- og folkehelseproblem. Volden skaper utrygghet, kan gi helseutfordringer, og
2138 begrenser den enkeltes velferd og livsutfoldelse. I ytterste konsekvens fører volden til tap av liv.

2139 Æresvold og negativ sosial kontroll er utbredt i noen miljøer. Mange unge vokser opp i et
2140 kontrollregime i egen familie som frarøver dem frihet og kontroll over eget liv. Flere vegrer seg for
2141 å ta kontakt med hjelpeapparatet, fordi de ikke ønsker at egen familie skal straffes, eller fordi de
2142 ikke er trygge på at de selv vil få god nok beskyttelse.

2143 Arbeiderpartiet vil trappe opp kampen mot alle former for vold i nære relasjoner, og sikre at alle
2144 som bor i Norge kan leve frie liv.

2145 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2146 • Videreutvikle opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære
2147 relasjoner
- 2148 • Styrke fagmiljøene ved barnehusene, utvide tilbudet og vurdere opprettelse av nye
2149 barnehus-satellitter.
- 2150 • Sikre bedre forebygging og et godt støtteapparat for å redusere og forhindre vold og
2151 overgrep
- 2152 • Vurdere å innføre en generell avvergingsplikt, etter dansk modell
- 2153 • Styrke kompetansemiljøer på æresvold og negativ sosial kontroll i politiet, skoler og
2154 andre tjenester som møter personer som kan være utsatt for dette
- 2155 • Sikre at personer som har en familiegjenforeningstillatelse i Norge, men hvor samlivet er
2156 opphørt på grunn av mishandling, får mulighet til oppholdstillatelse på selvstendig
2157 grunnlag
- 2158 • Endre straffeloven for å styrke rettsvernet for personer som blir utsatt for negativ sosial
2159 kontroll og æresrelatert vold, herunder:
 - 2160 ○ At æresmotiv skal være et straffeskjerpene moment i straffeloven
 - 2161 ○ Utvide personkretsen i straffelovens bestemmelse om mishandling i nære
2162 relasjoner til å gjelde gjerningspersoner i fornærmedes storfamilie
 - 2163 ○ Tydeliggjøre at psykisk vold og negativ sosial kontroll kan inngå i et
2164 mishandlingsregime
 - 2165 ○ At det skal anses som skjerpene dersom mishandling er begått av flere i
2166 fellesskap
 - 2167 ○ At tvangsekteskap og barneekteskap kan anses som unyttelsesformål ved
2168 menneskehandel
 - 2169 ○ Øke strafferammen for inngåelse av barneekteskap
 - 2170 ○ Innføre ny straffebestemmelse om ufrivillige og skadelige utenlandsopphold for
2171 barn
- 2172 • Styrke støtte- og hjelpeapparatet rundt unge som ber om hjelp, slik at de har bistand i
2173 lengre tid etter et eventuelt brudd med familien
- 2174 • Gjøre det lettere for unge som er utsatt for æresrelatert vold å få hjelp og beskyttelse,
2175 selv om de ikke ønsker å straffeforfølge foreldrene sine
- 2176 • Ha statistikkføring i politiet på æresrelatert kriminalitet, for å få bedre oversikt over
2177 omfanget
- 2178 • Utvikle og støtte flere foreldrerettede tiltak mot æresvold, sosial kontroll og omsorgssvikt
- 2179 • Sikre bedre koordinering, informasjonsutveksling og samhandling mellom kommunale
2180 hjelpetjenester

- 2181 • Heve kompetansen om ufrivillige utenlandsopphold i barnevern, politi, skole, NAV og
- 2182 helsetjenester, og styrke koordineringen mellom aktørene
- 2183 • Sikre bedre oppfølging ved retur til Norge, og få på plass en permanent ordning med bo-
- 2184 og støttetilbud som ivaretar denne gruppen bedre enn i dag
- 2185 • Styrke integreringsrådgiorderordningen ved ambassadene

2186 Forebygging: bekjempe årsakene til kriminalitet

2187 Forebygging av kriminalitet handler om å arbeide for trygge lokalsamfunn der barn og unge er
 2188 inkludert, føler tilhørighet og kjenner at de har muligheter.

2189 Årsakene til at barn og unge faller ut i kriminalitet er sammensatte, men handler svært ofte om
 2190 mangel på tilknytning til trygge inkluderende fellesskap, oppvekst og levekår. Sosial ulikhet og
 2191 utenforskap skaper grobunn for kriminalitet, og kriminalitetsutfordringer reduserer mulighetene
 2192 for sosial mobilitet. Politiet og kommunene er avhengig av tillit for å kunne drive forebygging
 2193 blant ungdom.

2194 Forebygging av kriminalitet og hindring av rekruttering til kriminelle miljøer, starter allerede i
 2195 barnehagen. Følelsen av inkludering og tilhørighet er avgjørende for å beskytte barn og unge.
 2196 Arbeiderpartiet vil satse på brede tiltak som utjevner sosiale og geografiske forskjeller, med
 2197 særlig fokus på levekårsutsatte områder. Vi skal sikre gode barnehager, en skole med muligheter
 2198 for alle, trygge nabolag, meningsfulle fritidsaktiviteter og jobbmuligheter. I tillegg skal vi prioritere
 2199 målrettede forebyggende tiltak som støtter dem som trenger det.

2200 Arbeiderpartiet vil opprettholde forbud mot narkotiske stoffer for å begrense tilgjengelighet og
 2201 hindre sosial aksept for bruk og salg.

2202 Arbeiderpartiet vil:

- 2203 • Sikre at alle kommuner har oppsøkende forebyggende- og avdekkende tjenester rettet
- 2204 mot barn og unge
- 2205 • Styrke SLT- modellen for samordning av det forebyggende arbeidet mellom politi,
- 2206 kommune, frivillighet og andre partnere
- 2207 • Støtte opp under lokale initiativ som tilbyr sommerjobber og deltidsjobber til ungdom
- 2208 • Styrke bruken av jobbprogram og arbeidsmarkedstiltak for å styrke det oppsøkende
- 2209 arbeidet, og bidra til at flere unge får relevant arbeidserfaring og kompetanse
- 2210 • Sikre gode fritidsarenaer for barn og unge
- 2211 • At skoler i levekårsutsatte områder skal ha et miljøteam på skolen
- 2212 • Sikre at flere får muligheten til å delta i idrettsaktiviteter gjennom å bygge flere
- 2213 idrettsanlegg, og sikre idrettslag gode rammebetingelser for å inkludere flere
- 2214 • Styrke samarbeidet mellom skolen, foreldre, miljøteam i kommunen og politiet for tidlig
- 2215 forebygging
- 2216 • Implementere et nasjonalt rusforebyggende program for barn og unge og et
- 2217 foreldrestøtteprogram
- 2218 • Sikre lavterskeltilbud til foreldre som står i vanskelige situasjoner
- 2219 • Sikre tidligere hjelp til barn som selv har vært utsatt for vold og omsorgssvikt
- 2220 • Sikre at alle har tilgang på kunnskapsbaserte lavterskeltilbud innen psykisk helse og rus

2221 Økonomisk kriminalitet: det skal aldri lønne seg å være kriminell

2222 Et samfunn fritt for økonomisk kriminalitet fremmer økonomisk vekst, stabilitet, økt tillit og
2223 rettferdighet. Det å bekjempe økonomisk kriminalitet, kan også bidra til at andre alvorlige former
2224 for kriminalitet forebygges, slik som organisert kriminalitet og finansiering av terror.

2225 Sammenhengen mellom økonomisk kriminalitet og annen profittmotivert og organisert
2226 kriminalitet er sterk, og kriminelle grenseoverskridende organisasjoner bruker dette taktisk i sin
2227 organisasjonsoppbygging. Svart arbeid og unndragelse av skatter og avgifter koster det norske
2228 samfunnet enorme summer hvert år.

2229 Arbeiderpartiet vil ha en mer effektiv bekjempelse av økonomisk kriminalitet som bidrar til at
2230 flere lovbrutere blir tatt, og som sikrer tillit og troverdighet til myndigheter, finansinstitusjoner og
2231 bedrifter.

2232 Arbeiderpartiet vil:

- 2233 • Styrke Økokrim og eksisterende fagmiljø i politidistriktene
- 2234 • Sørge for at Økokrim ved får bedre forutsetninger for å håndtere mistenkelige
2235 transaksjoner.
- 2236 • Følge opp erfaringene med å innføre sivilrettslig inndragning av økonomiske verdier, for å
2237 effektivisere inndragning av utbytte fra kriminalitet
- 2238 • Sørge for at politiet får bedre mulighet til å stanse pågående lovbrudd i arbeidslivet
- 2239 • Øke kontrollinnsatsen på grensen og langs veiene, for å forhindre useriøse og
2240 trafikkfarlige transportører
- 2241 • Forbedre tverretattlig samarbeid om kriminalitetsbekjempelse
- 2242 • Styrke samarbeidet mellom de ulike etatene som er involvert i bekjempelsen av
2243 økonomisk kriminalitet, herunder fortsette styrkingen av A-krimsentrene
- 2244 • Prioritere arbeidet med å avdekke lønnsstyveri
- 2245 • Opprette særskilte studier innen etterforskning av økonomisk kriminalitet, herunder
2246 arbeidslivskriminalitet med særlig fokus på lønnsstyveri

2247 Cyberkriminalitet: nye utfordringer krever nye løsninger

2248 Kriminalitet på nett er økende, og organisert kriminalitet tar i bruk digitale virkemidler som en del
2249 av sin virksomhet i mye større grad. Grenseoverskridende kriminalitet er enklere i et digitalt
2250 samfunn. Vi trenger reguleringer og lover som sikrer at vi har kontroll.

2251 Arbeiderpartiet vil bekjempe de destruktive aktørene i det digitale rommet. Dette krever andre
2252 former for samarbeid mellom myndigheter og etater i andre land, både når gjelder
2253 informasjonsutveksling, etterforskningssamarbeid, bevissikring og nye typer av
2254 inndragningsmetoder. Vi skal sikre best mulig kapasitet på vår digitale sikkerhet, og følge opp
2255 med lovgivning som er tilpasset utviklingen.

2256 Arbeiderpartiet vil:

- 2257 • Sikre at politiet og aktuelle særorgan har de verktøy og den kompetansen de trenger for å
2258 sikre folk mot cyberkriminalitet og beskytte barn mot overgrep på nett
- 2259 • Sette inn tiltak mot nye former for manipulering av den demokratiske debatten og valg i
2260 Norge
- 2261 • Sikre ansvarlig bruk og kartlegge risikoområder der dagens teknologinøytrale lovverk ikke
2262 strekker til

- 2263 • Initiere og inngå internasjonalt samarbeid for å påvirke global og nasjonal
2264 samfunnsutvikling vi ikke har virkemidler til å styre fra Norge
2265 • Videreutvikle samarbeidet for å dele tekniske løsninger og infrastruktur for økt
2266 motstandsdyktighet og robusthet, på tvers av grensene mellom våre nordiske naboland
2267 • Styrke sikkerheten innen ekom, ved å utvikle en egen langtidspan for utbygging av den
2268 digitale grunnmuren

2269 **Kriminalomsorgen: veien ut av kriminalitet**

2270 Gode soningsforhold med gode muligheter for opplæring og utdanning, er en forutsetning for at
2271 straffedømte kan vende tilbake til et liv uten kriminalitet.

2272 Et grunnleggende prinsipp er at straffedømte er dømt til frihetsberøvelse, ikke til dårlige
2273 soningsforhold. Store strukturendringer og omorganiseringer er ikke alene løsningen på de
2274 utfordringene kriminalomsorgen står overfor.

2275 Arbeiderpartiet ønsker å gjenreise norsk kriminalomsorg. Vi vil ha straff som virker og en
2276 kriminalomsorg som rehabiliterer. Økt bemanning er en forutsetning for at kriminalomsorgen kan
2277 følge opp de politiske målene som er satt for innholdet i soningen, gjenreise
2278 programvirksomheten i fengslene og redusere bruken av innlåsing og isolasjon. Soning bør skje i
2279 nærheten av straffedømtes sosiale, familiære og arbeidsrelaterte nettverk.

2280 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2281 • Få ned soningskøen
2282 • Utvide og styrke ungdomsenhetene for å hindre at barn under 18 år fengsles i ordinære
2283 fengsler
2284 • Bedre overgangen til ordinære fengsler etter fylte 18 år
2285 • At kvinner skal ha fullverdig og likeverdig straffegjennomføring som menn
2286 • Styrke utdanningsmulighetene i fengslene og sørge for at innsatte tilbys relevant
2287 utdanning for dagens arbeidsliv
2288 • Videreutvikle lavsikkerhetsfengsler som en viktig del av det rehabiliterende arbeidet
2289 • Styrke friomsorgen
2290 • Etablere flere overgangsboliger
2291 • Jobbe for at innsatte får et rusmestringstilbud
2292 • Sikre at soning på lenke følges tett opp
2293 • Etablere sikkerhetshjem for forvaringsdømte i tett samarbeid med helseforetakene
2294 • Etablere et løp for innsatte mot slutten av soningen i samarbeid med kommune, NAV og
2295 støtteapparat, for å hindre tilbakefall

2296 **Domstolene: rettferdig straff som virker**

2297 Kriminelle handlinger skal straffes rettferdig, raskt og effektivt. Domstolenes uavhengige rolle
2298 som den tredje statsmakt må vernes. Domstolene skal ha en forutsigbar og bærekraftig
2299 finansiering, slik at de settes i stand til å løse sine oppgaver med høy kvalitet og innen rimelig tid.

2300 Arbeiderpartiet vil ha en effektiv straffesakskjede som er tilgjengelig for folk, og som henger
2301 sammen. For at dette skal bli likt for alle, må vi sørge for like god finansiering over hele landet og
2302 ha en desentralisert domstolstruktur. Det er viktig at alle domstoler ivaretar sikkerheten til
2303 personer som oppholder seg der, at de er tilgjengelige, og at datasikkerheten til enhver tid er
2304 ivarettatt.

2305 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2306 • Fortsette digitaliseringen av domstolene og legge til rette for at flere saker kan løses gjennom mekling
- 2307
- 2308 • Legge til rette for bedre samarbeid mellom domstolene
- 2309 • Redusere den økonomiske risikoen det innebærer å få avgjort en sak av domstolene
- 2310 • Styrke de frivillige rettshjelpstilbudene
- 2311 • Etablere en ny rettshjelpsmodell som sikrer at flere utsatte grupper får rettshjelp, og tilby rettshjelpsveiledning til folk over hele landet i nærtjenestesentre
- 2312
- 2313 • Digitalisere forlikrådene, slik at møter i forlikrådene kan avholdes som fjernmøter på lik linje som i domstolene
- 2314

2315 **Samfunnssikkerhet og beredskap: vår felles trygghet**

2316 Norge skal være et land hvor alle kan føle trygghet for liv og helse. Dette er og skal være statens
2317 aller viktigste oppgave. Det norske samfunnet er preget av at vi har høy tillit både til hverandre og
2318 til myndighetene. Sammen med en sterk offentlig sektor og gode velferdstjenester i hele landet,
2319 skaper dette et godt grunnlag for samarbeid, effektiv respons og kollektiv handling i
2320 krisesituasjoner.

2321 Samfunnssikkerhetsutfordringene Norge står overfor, er mangfoldige og sammensatte. Det
2322 totale trusselbildet inkluderer blant annet en mer ustabil sikkerhetspolitisk situasjon,
2323 klimaendringer, pandemier og helsekriser, digital sårbarhet og terrorisme. Dette skaper et økt
2324 behov for å se trusler og beredskap i sammenheng.

2325 Et sterkt forsvar og politi er viktig for å ha beredskap for store alvorlige hendelser, samtidig som
2326 sivile beredskapsaktører, næringsaktører og frivilligheten spiller en avgjørende rolle for den nære
2327 beredskapen rundt om i landet. Ved skogbrann, naturkatastrofer og ulykker er frivillige
2328 organisasjoner ofte først på stedet. Den frivillige redningsberedskapen frigir også kapasitet hos
2329 de ordinære beredskapsaktørene.

2330 Den beste beredskapen er å forebygge at uønskede hendelser oppstår. Arbeiderpartiet vil satse
2331 på mer og flere beredskapsressurser som fungerer i både fredstid og krig.

2332 Arbeiderpartiet mener at de ulike delene av samfunnsberedskapen må henge bedre sammen.
2333 Styrking av den sivile beredskapen bidrar til å beskytte samfunnet, øke samfunnets evne til å
2334 respondere på kriser og fremme samfunnets motstandsdyktighet og engasjement. Politiets
2335 behov bør ses på over flere år og i sammenheng med andre beredskapsetater, slik at kapasiteten
2336 er riktig dimensjonert i forhold til hverandre. Derfor vil Arbeiderpartiet starte arbeidet med en
2337 langtidsplan for den sivile beredskapen.

2338 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2339 • Etablere en gjennomgående rådsstruktur, med beredskapsråd nasjonalt, regionalt og
2340 lokalt
- 2341 • Følge opp innspillene fra Totalberedskapskommisjonen
- 2342 • Legge til rette for flere regionale øvings- og beredskapssentre, for samtrening og
2343 kompetansebygging mellom nød- og beredskapsetatene og de frivillige organisasjonene
- 2344 • Ha styrket beredskapskompetanse i hele samfunnet, og utvikle tydeligere råd til
2345 befolkningen om egenberedskap

- 2346 • At alle kommuner skal være tilknyttet et lokalt beredskapsråd, og at frivilligheten er
- 2347 representert i beredskapsrådene
- 2348 • Styrke forsyningssikkerheten
- 2349 • Etablere et eget råd for drikkevannsberedskap
- 2350 • Tydeliggjøre hvilke forebyggende og beredskapsmessige oppgaver brann- og
- 2351 redningsvesenet skal håndtere
- 2352 • Utarbeide egen risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse for transport og styrket
- 2353 koordinering av sikring av havner
- 2354 • Jobbe for målrettet og kunnskapsbasert forebygging av brann, og ha nullvisjon om antall
- 2355 skadde i branner. Styrke arbeidet med helserisiko og helseeffekter for ansatte i brann og
- 2356 redning.
- 2357 • Sikre at frivillige beredskapsorganisasjoner har gode og forutsigbare rammevilkår og
- 2358 støtteordninger, og styrke den frivillige i redningstjenesten
- 2359 • Styrke den frivillige beredskapen og vurdere å innføre avgiftsfritak for innkjøp av kjøretøy
- 2360 og utstyr som frivillige organisasjoner benytter i redningstjenesten
- 2361 • At staten på sikt skal ta kostnadene og ansvaret for drift av nødnett for alle frivillige
- 2362 organisasjoner
- 2363 • Videreutvikle et felles digitalt aksjonsverktøy som kan benyttes av beredskapsaktørene
- 2364 • Sikre at politi, statsforvalter og kommuner inkluderer frivillige organisasjoner i
- 2365 beredskapsplaner, samt å sørge for at disse deltar på felles øvelser
- 2366 • Starte arbeidet med en langtidsplan for den sivile beredskapen

2367 Innvandring og integrering

2368 En rettferdig og bærekraftig innvandringspolitikk

2369 Innvandring har gjort Norge til et mer mangfoldig samfunn. Arbeiderpartiet ser på dette
 2370 mangfoldet som en styrke, og det er bra at Norge er et land rikt på mangfold. Velferdsstaten er
 2371 vårt største fortrinn for å lykkes med å bidra i mottak av mennesker på flukt, og gi de beste
 2372 forutsetningene for god integrering. Samtidig fører innvandring også med seg noen utfordringer.
 2373 Arbeiderpartiet ønsker en kontrollert, rettferdig og bærekraftig innvandringspolitikk. Vi skal ta
 2374 vårt ansvar for mennesker på flukt, samtidig som vi bevarer velferdsstaten og sikrer god
 2375 integrering. Politikken skal bygge på våre grunnleggende sosialdemokratiske verdier og
 2376 internasjonale forpliktelser.

2377 Barn på flukt er en særlig utsatt gruppe. Norge skal være en pådriver for at rettigheter for barn på
 2378 flukt ivaretas, både nasjonalt og internasjonalt. Alle barn skal bli tatt imot på en trygg og god
 2379 måte som ivaretar deres rettigheter og behov.

2380 Siden februar 2022 har Norge tatt imot og bosatt flere flyktninger enn de siste 15 årene til
 2381 sammen. Norge har et ansvar for å hjelpe mennesker som flykter fra krig og forfølgelse. Vi skal
 2382 vise solidaritet med verdens flyktninger og samtidig bevare velferdsstaten og den norske
 2383 modellen.

2384 Innvandringstakten har betydning for evnen til å integrere dem som kommer hit på en god måte. I
 2385 nyere tid har de høye asylankomstene som følge av krigen i Ukraina, vist hvordan kapasiteten i
 2386 mottaksapparat og kommunale tjenester kan bli utfordret ved høye ankomster over tid. Dersom
 2387 vi over tid tar imot flere enn vi klarer å integrere, kan det gå ut over tillit og samhold i samfunnet
 2388 og sette den norske modellen under press.
 2389

2390 Arbeiderpartiet vil fortsette å utvikle «solidaritetspotten» på utviklingsbudsjettet, som går til å
2391 bedre forholdene for mennesker på flukt, i tillegg til å hjelpe fattige land som mottar mange
2392 flyktninger.

2393

2394 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2395 • Prioritere overføringsflyktninger gjennom FNs kvotesystem
 - 2396 ○ Nivået på kvoten må sees i sammenheng med nivået på øvrige
 - 2397 asylankomster
 - 2398 ○ I perioder med lave asylankomster skal UNHCRs anbefalinger om hvor
 - 2399 mange kvoteflyktninger Norge bør ta imot, veie tungt
- 2400 • At Norge skal være en aktiv bidragsyter for å utvikle det europeiske
- 2401 migrasjonssamarbeidet. Dette for å sikre at asylinnvandring reguleres og irregulær
- 2402 migrasjon kontrolleres bedre enn i dag.
- 2403 • At Norge skal delta i EUs solidaritetsmekanisme for å bidra til en samlet kontroll på
- 2404 innvandringen til Europa, og best mulig byrdefordeling
- 2405 • Styrke samarbeidet med viktige avsender- og transittland for å sikre bedre håndtering av
- 2406 migrasjonsutfordringer
- 2407 • At Norge skal være en pådriver for at rettigheter for barn på flukt ivaretas, både nasjonalt
- 2408 og internasjonalt
- 2409 • At barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i behandlingen av alle saker som
- 2410 berører barn
- 2411 • Utnytte handlingsrommet for alternative sanksjonsformer til utvisning ved brudd på
- 2412 utlendingsloven, i tilfeller hvor utvisning fører til familiesplittelse
- 2413 • Opprettholde tilliten til asylordningen gjennom et effektivt returarbeid:
 - 2414 ○ Tilrettelegge for frivillig retur til hjemlandet ved avslag på søknad om opphold
 - 2415 ○ Arbeide for flere returavtaler til områder hvor det i dag ikke er mulig å
 - 2416 tvangsreturnere personer som ikke forlater Norge frivillig
- 2417 • Jobbe for å redusere saksbehandlingstiden og ventetiden på søknader om
- 2418 familiegjenforening
- 2419 • Sikre at inntektskravet for familiegjenforening er på et nivå som gjør det mulig å forsørge
- 2420 familiemedlemmene som kommer hit
- 2421 • Skjerpe tilknytningskravet til Norge ved familiegjenforening for flyktninger, slik at det kan
- 2422 nektes familiegjenforening i tilfeller hvor familien kan bo sammen i et annet trygt
- 2423 tredjeland som de har sterkere tilknytning til
- 2424 • Innføre krav om at personer som søker om familieinnvandring og referansepersonen i
- 2425 Norge skal inngå en integreringskontrakt med norske myndigheter ved ankomst til Norge,
- 2426 som forplikter til å delta aktivt i aktuelle opplæringstilbud
- 2427 • Vurdere nye sanksjonsmuligheter dersom personer med familiegjenforeningstillatelse
- 2428 ikke gjennomfører opplæringstilbud i norsk og samfunnsfag
- 2429 • Sikre at alle som oppholder seg i Norge har tilgang til nødvendig helsehjelp som ikke kan
- 2430 vente. Gravide skal ha full rett til svangerskaps-, fødsels- og barselomsorg og abort.
- 2431 • Alle barn som oppholder seg i Norge skal ha full tilgang til nødvendige helse- og
- 2432 omsorgstjenester, uavhengig av sin oppholdsstatus

2433 Stille krav og stille opp

2434 Arbeiderpartiet vil ha en integreringspolitikk hvor vi både stiller krav og stiller opp. Den skal sette
2435 mennesker i stand til å delta i det norske samfunnet gjennom utdanning, arbeid og deltagelse i
2436 de små og store fellesskapene som utgjør Norge.

2437
2438 Norge har lyktes bedre med integreringen enn mange land det er naturlig å sammenligne oss
2439 med. Likevel er det fortsatt mange innvandrere som står utenfor arbeidslivet, eller som faller ut
2440 etter kort tid. Andelen barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert blant barn som vokser
2441 opp i fattigdom. Arbeiderpartiet mener arbeid er den viktigste nøkkelen til god integrering.

2442
2443 Arbeidsinnvandrere tilfører Norge viktig kompetanse og arbeidskraft som vi er avhengig av.
2444 Mange arbeidsinnvandrere befinner seg imidlertid i deler av arbeidslivet med dårligere lønns- og
2445 arbeidsvilkår, lite fagorganisering og få muligheter til å bytte jobb. Altfor mange har ikke lært seg
2446 norsk, selv om de har bodd her i lengre tid. Dette gjør dem sårbare for å bli utnyttet i useriøse
2447 deler av arbeidslivet. Norge vil stå overfor en knapphet på arbeidskraft på flere viktige
2448 samfunnsområder i årene fremover. Innvandrere kan være en viktig arbeidsressurs, og bidra til å
2449 dekke etterspørsel etter arbeidskraft. For å kunne møte behovene, må vi sørge for at flere
2450 innvandrere blir kvalifisert og deltar i arbeidslivet. Arbeiderpartiet vil ha en styrket politikk for
2451 integrering av arbeidsinnvandrere.

2452
2453 Som samfunn skal vi legge til rette for at flere kan lære seg norsk og organiserer seg, samtidig
2454 som vi skal ha klare krav og forventninger til at de som kommer hit, selv gjør en innsats for å lære
2455 seg språket og bli en del av det norske samfunnet.

2456
2457 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2458 • Jobbe for at flere starter opplæring og kvalifisering for arbeid allerede i asylmottak
- 2459 • Sikre spredt bosetting av flyktninger i hele landet
- 2460 • Legge større vekt på arbeid og utdanning ved bosetting, og unngå bosetting av
- 2461 nyankomne flyktninger i områder med store levekårsutfordringer
- 2462 • Sørge for fortsatt økt bruk av arbeidspraksis i introduksjonsprogrammet, samtidig som
- 2463 de som trenger det får mulighet til å oppnå formell kompetanse
- 2464 • Tilby kvalifiserende tiltak for innvandrerkvinner som faller utenfor andre ordninger
- 2465 • Styrke integreringen av arbeidsinnvandrere, og gi arbeidsinnvandrere og deres familie
- 2466 bedre muligheter for norskopplæring
- 2467 • Jobbe for at flere med innvandrerbakgrunn organiserer seg
- 2468 • Fortsette styrkingen av det seriøse og organiserte arbeidslivet, slik at personer med
- 2469 innvandrerbakgrunn møter et trygt arbeidsliv med anstendige lønns- og arbeidsvilkår
- 2470 • Styrke arbeidet med å kvalitetssikre og godkjenne utdanning og kompetanse hos
- 2471 nyankomne innvandrere
- 2472 • Støtte utviklingen av frivillige organisasjoners tilbud til flyktninger, asylsøkere og andre
- 2473 med flerkulturell bakgrunn

2474 Tillit og inkludering

2475 Arbeiderpartiet vil ha et samfunn med rom for mangfold, hvor alle føler seg som en del av
2476 fellesskapet. Alle som bor i Norge skal ha lik tilgang til muligheter, uavhengig av bakgrunn.

2477 Mange byer i Norge opplever utfordringer med levekårsutfordringer som hoper seg opp i
2478 enkeltområder. I disse områdene bor det også ofte en høy andel personer med
2479 innvandrerbakgrunn. Dette forsterkes av at mange flyktninger med behov for ekstra hjelp, flytter
2480 fra andre deler av landet til de samme områdene i byene.

2481 Når levekårsforskjellene øker mellom bydeler og nabolag, får vi mer delte byer. Det fører også til
2482 at skolene blir mer segregerte. Når segregeringen når et visst nivå, kan det være vanskelig å bryte
2483 spiralen. Økt segregering utfordrer sosialt fellesskap og inkludering, og kan føre til at det utvikler
2484 seg parallelle samfunn. Det kan også bidra til utenforskap, og gjøre veien inn i kriminalitet
2485 kortere.

2486 Politiet er avhengig av tillit for å kunne drive forebygging blant ungdom. En del ungdom med
2487 minoritetsbakgrunn opplever lav tillit til politiet. Tiltak som prøveprosjektet med
2488 kvitteringsordning i Oslo, kan være en måte å styrke minoritetsungdoms tillit til politiet på.

2489 Arbeiderpartiet vil bygge tillit gjennom å bekjempe diskriminering på alle samfunnsområder, og
2490 styrke kampen mot segregering i boligområder og i skolen.

2491 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2492 • Åpne for å endre skolegrenser i segregerte bydeler
- 2493 • Føre en aktiv boligpolitikk og legge til rette for varierte og mangfoldige nabolag
- 2494 • Sikre at bosetting av flyktninger fortsatt skal være styrt og spredt
- 2495 • Styrke bomiljøarbeidet og områdesatsingene, og blant annet se på hvordan kommunale
2496 og statlige virkemidler best kan brukes for å motvirke segregering i utsatte byområder
- 2497 • Unngå at nyankomne flyktninger bosettes i områder med store levekårsutfordringer
- 2498 • Gjennomføre tiltak for at flyktninger skal bli boende i den opprinnelige
2499 bosettingskommunen, herunder:
 - 2500 ○ Tydeliggjøre overfor kommunene at retten til sosialhjelp bortfaller ved flytting fra
2501 bosettingskommunen i løpet av de første fem årene, og vurdere om den bosatte
2502 skal miste rett til bostøtte i samme periode.
 - 2503 ○ Vurdere nye tiltak for at flyktninger skal bli boende i den opprinnelige
2504 bosettingskommunen utover de fem årene hvor kommunen mottar
2505 integreringstilskudd i dag.
- 2506 • Vurdere en nasjonal kvitteringsordning i politiet, på bakgrunn av resultatene fra
2507 evaluering av prøveordningen og erfaringer fra andre land

2508 **Barnevern: trygg og god omsorg for alle barn**

2509 Alle barn og unge har krav på et godt oppvekstmiljø, og lokalsamfunn som forebygger. Det er
2510 samfunnets og fellesskapets oppgave å stille opp for dem som sliter ekstra, og deres familier.
2511 Enslige mindreårige asylsøkere skal motta et godt og likeverdig omsorgstilbud, uavhengig av
2512 alder.

2513 Barnevernstjenesten har stort gjennomtrekk av ansatte, og sliter med underbemanning flere
2514 steder. Det er også for mange som ikke har tillit til, og føler det er trygt å oppsøke, barnevernet.

2515 Både barnevernet, helsesektoren og justissektoren kan ha ansvar for tiltak rettet mot barn med
2516 store og sammensatte behov. Ansvarsdelingen mellom de ulike sektorene kan ofte være uklar,
2517 og noen av disse barna erfarer at systemet svikter når de trenger det mest.

2518 For å lykkes med å gi hvert barn den hjelpen det trenger, må vi legge til rette for et godt
2519 samarbeid mellom kommune, barnehage, skole, helsetjeneste, politi og arbeidsliv. Ethvert barn
2520 og enhver familie som trenger hjelp fra barnevernet, er unike. Arbeiderpartiet mener at barnevern
2521 ikke er egnet for stykkpris, anbud og konkurranse, men skal skje i offentlig og ideell regi.

2522 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2523 • Utvikle og styrke et barnevern med høy tillit, og med barns beste som det førende
2524 prinsippet
- 2525 • Fortsatt styrke det offentlige og ideelle tilbud i barnevernet, og gjøre barnevernet mer
2526 stabilt og forutsigbart ved å redusere bruken av anbud
- 2527 • Forsterke kvaliteten i barnevernet
- 2528 • Bidra til å sikre at det kommunale barnevernet er en attraktiv arbeidsplass for flere
- 2529 • Overføre helseansvaret for barn som bor på barnevernsinstitusjon, fra barnevernet til
2530 helsevesenet
- 2531 • Sikre at alle instanser som jobber med et barn, har felles informasjonsgrunnlag, og at
2532 taushetsplikten ikke skal hindre avvergingsplikten eller nødvendig samhandling
2533 mellom tjenester som barnevern, politi, helsetjenesten og skole
- 2534 • Etablere tydeligere ansvars plassering og forpliktende samarbeid på tvers av sektorer,
2535 stat og kommune
- 2536 • Sikre et institusjonstilbud med tilstrekkelig og kompetent bemanning, som er
2537 tilpasset det enkelte barn og i størst mulig grad hindrer at barn må flytte mellom ulike
2538 institusjoner
- 2539 • At ansatte i barnevernet som jobber med minoriteter, må få kompetanse i kulturen til
2540 gruppene de skal jobbe med
- 2541 • Gradvis utvide barnevernets omsorgsansvar for enslige mindreårige asylsøkere, i
2542 samsvar med barnevernets kapasitet til å gi god omsorg til denne gruppen.
- 2543 • Styrke etteradopsjonstilbudet for adopterte og deres familier, i både kommunal og
2544 statlig regi
- 2545

2546 Del 4: Energi, klima og natur

2547 En energipolitikk som ruster Norge for fremtiden

2548 Velferden, tryggheten og mulighetene vi har i Norge, er langt på vei bygget på våre energi- og
2549 naturressurser, og vår fellesskapsbaserte forvaltning av disse. For å bygge det moderne Norge,
2550 trenger vi mer kraft, mer nett og mer energieffektivisering. Arbeiderpartiet skal skape jobber og
2551 kutte utslipp. Vi vil føre en politikk som gir forutsigbarhet for næringslivet og utløser nye
2552 investeringer i fornybar kraftproduksjon.

2553 I dag er rundt halvparten av Norges energibruk fossil. Vi skal fase ut fossile innsatsfaktorer til
2554 fordel for fornybare, og elektrifisere samfunnet. I tillegg vil digitaliseringen og nye
2555 industrietableringer øke energibehovet. Norge vil trenge store mengder ny kraft mot 2030 og
2556 2040. Det vil også være stort behov for mer energieffektivisering og -sparing.

2557 Energiomstillingen gir norsk næringsliv enorme muligheter som vi skal utnytte. Vi er allerede
2558 verdensledende på karbonfangst, -transport og -lagring, og den posisjonen skal vi beholde.
2559 Havvindeventyret har så vidt begynt, og det er mange aktører i Norge som også vil satse på
2560 lavutslippshydrogen, mineralutvinning og batterier. Vi skal fortsette å bygge fremtidens
2561 arbeidsplasser på skuldrene av dagens.

2562 Norge har store energi- og naturressurser som det er avgjørende at vi fortsetter å ha sterk
2563 politisk styring over, og som skal forvaltes til det beste for samfunnet. Arbeiderpartiet garanterer
2564 for nasjonal selvråderett over energi- og naturressursene, og gode prissikringsordninger for
2565 strøm til husholdninger, industri og næringsliv.

2566 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2567 • Sikre forutsigbarhet og stabilitet i rammebetingelser for utvikling av energisektoren,
2568 gjennom brede politiske løsninger som sikrer at Norge er et attraktivt land å investere
- 2569 • Satse på energiforskning
- 2570 • Sikre rimelige og forutsigbare strømpriser for industri, næringsliv og husholdninger, blant
2571 annet ved å videreføre strømstøtteordningen for husholdninger og regelverket for
2572 fastprisavtaler for næringslivet
- 2573 • Sørge for at fastprisavtaler også kan tilbys husholdninger, slik at folk unngår
2574 uforutsigbare og høye strømpriser

2575 Mer energieffektivisering

2576 Den minst konfliktfylte energien er den vi ikke bruker. Energieffektivisering- og sparing er det
2577 tiltaket som forbedrer den norske kraftbalansen raskest. Norge har et stort potensial for å bruke
2578 energien vår mer effektivt, og Arbeiderpartiet vil gå foran. For å sikre en rettferdig omstilling kan
2579 ikke størrelsen på lommeboken avgjøre om en husholdning kan gjennomføre
2580 energieffektivisering.

2581 Arbeiderpartiet vil legge til rette for at husholdninger, næringsliv og industri kan gjennomføre
2582 gode energieffektiviseringstiltak. For husholdningene vil vi etablere gode støtteordninger, for å
2583 raskt bidra til mer energieffektive løsninger. Tiltakene må være økonomisk omfordelende for å
2584 sikre rettferdighet og inkludering. Vi vil bruke statens muskler til å sikre at energieffektivisering
2585 gjennomføres og sette husholdninger i stand til å gjøre energieffektive valg. Det offentlig skal gå
2586 foran i dette arbeidet. Vi skal også stille krav til næringslivet om å bruke energien mer effektivt.

2587 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2588 • Skaffe 20 TWh kraft gjennom mer energieffektivisering og mer lokal strømproduksjon
2589 innen 2030
- 2590 • Styrke Enova som et verktøy for energieffektivisering, utslippskutt og grønn omstilling
- 2591 • Sikre at alle husholdninger har tilgang på gode energieffektiviseringsordninger, slik at
2592 muligheten til å påvirke og redusere egen strømrregning ikke bestemmes av størrelsen på
2593 lommeboken
- 2594 • Stille krav om utnyttelse av overskuddsvarmen som er i industrien, i datasenter og nye
2595 virksomheter

2596 **Mer kraft**

2597 Norske innbyggere og bedrifter har historisk sett hatt lavere strømpriser enn de fleste vi kan
2598 sammenligne oss med. Slik skal det fortsatt være. Norge skal ha rikelig tilgang på ren og rimelig
2599 energi. Det handler om forutsigbarhet for folks strømrregning, å sikre et konkurransedyktig
2600 næringsliv og er viktig for det grønne skiftet. Arbeiderpartiet vil satse på flere energiformer som
2601 solkraft, vindkraft, bruk av overskuddsvarme og vannkraft, samtidig som vi skal modernisere
2602 vannkraften vår. Energieffektivisering vil dessuten gi avgjørende bidrag til kraftbalansen i tiden
2603 som kommer.

2604 Vi er i gang med en historisk satsing på havvind, som vil produsere store mengder ny kraft og bli
2605 spesielt viktig frem mot 2040. Havvindsatsingen gir også den norske leverandørindustrien i
2606 Norge et nytt ben å stå på. Det vil sikre nok kraft til å kutte klimagassutslipp, samtidig som vi
2607 skaper jobber.

2608 Alle tilgjengelige energikilder må vurderes for å sikre at vi har nok tilgang på fornybar og
2609 bærekraftig energi. Arbeiderpartiet jobber derfor med utvikling av vindkraft, vannkraft, solenergi,
2610 fjernvarme og bioenergi. Det pågår også en utredning som skal gjøre en bred gjennomgang, og gi
2611 økt kunnskap om, ulike sider ved en eventuell fremtidig etablering av kjernekraft i Norge.

2612 Beslutninger om eventuelle nye utenlandskabler skal fortsatt være en suveren beslutning fattet
2613 av norske myndigheter. Erfaringene med alle kablene skal gjennomgås før nye - eller erstatning
2614 for gamle - utenlandsforbindelser kan vurderes. Norge skal generelt være restriktiv med å
2615 etablere ny utvekslingskapasitet som ytterligere eksponerer vannkraften vår for eksport.
2616 Mellomlandsforbindelser som legger til rette for utvikling av havvind på norsk sokkel, skal gis
2617 prioritet.

2618
2619 Kraftutbygging i Norge må være tuftet på samfunnskontrakten: Utbygginger må legge igjen
2620 verdier lokalt. Arbeiderpartiet vil videreutvikle denne samfunnskontrakten, sørge for at verdiene
2621 fra våre felles naturressurser kommer hele folket til gode og bidrar til å bygge hele landet.

2622 Arbeiderpartiet vil omstille norsk økonomi til lavutslippssamfunnet, samtidig som vi sikrer lave
2623 kraftpriser for husholdninger og næringsliv. Da trenger vi mer fornybar energi de neste årene,
2624 også vindkraft på land.

2625 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2626 • Forvalte kraftressursene til fellesskapets beste. Det er avgjørende å sikre fortsatt full
2627 nasjonal råderett over kraftressursene og at disse kommer hele landet til gode
- 2628 • Sikre kraftoverskudd som legger til rette for industri og næringsutvikling. Ren og rimelig
2629 energi skal fortsatt være et konkurransefortrinn for Norge. Kraftoverskudd skal bidra til

- 2630 stabile og forutsigbare priser gjennom året, samtidig som man dekker dagens og
2631 fremtidig kraftbehov
- 2632 • Lyse ut områder tilsvarende 50 GW havvind på norsk sokkel fram mot 2050 og ta en
2633 verdensledende posisjon innen flytende havvind. Dette vil få ringvirkninger for hele
2634 landet.
- 2635 • Sikre forutsigbarhet i havvindsatsingen gjennom regelmessige utlysninger de neste årene
- 2636 • Modernisere energiforvaltningen og sikre effektive og raske konsesjonsprosesser. Sørg
2637 for at utviklingen av energisystemet ligger i forkant av samfunnsutviklingen.
- 2638 • Gjennomføre tiltak for raskere behandling av nettutbygginger og konsesjonsbehandlinger
- 2639 • Gjennomføre tiltak for å sikre raskere rettslig avklaring om gyldigheten knyttet til en
2640 konsesjon etter energiloven
- 2641 • Styrke den kommunale kompetansen på energispørsmål
- 2642 • Legge til rette for utbygging av vind på land, mindre vannkraftprosjekter, fjernvarme,
2643 bioenergi og solkraft, samt oppgradering og utvidelser av eksisterende vannkraftverk
- 2644 • Sette mål om at eksisterende vannkraftanlegg oppgraderes med 6000 MW innen 2035
- 2645 • Sikre lokalsamfunn innflytelse over egne naturressurser som stilles til rådighet for
2646 verdiskaping, og at vertskommuner og fellesskapet får en rettferdig del av verdiene
- 2647 • Vurdere å åpne for lokal produksjon av kraft til fornybare energibærere som ikke er koblet
2648 til kraftnettet
- 2649 • Legge til rette for økt produksjon av vannkraft i forbindelse med flomdempende tiltak
- 2650 • Utnytte overskuddsvarme og det store fjernvarmepotensialet som finnes spesielt i
2651 tettbygde byer
- 2652 • Utrede fremtidig bruk av kjernekraft

2653 Mer og smartere nett

2654 Strømnettet er grunnleggende infrastruktur og en av de viktigste enkeltfaktorene for en positiv
2655 samfunnsutvikling. Det vil være stort behov for mer og bedre nett i møte med en fornybar
2656 fremtid.

2657 Vi skal sikre nok nett til å skape jobber, kutte utslipp og digitalisere samfunnet. Oppgraderinger
2658 og forsterkninger av strømnettet vil være avgjørende for fremtidens kraftsystem, samtidig som vi
2659 må bedre utnyttelsen av det eksisterende nettet.

2660 Norge skal løse både naturkrisen og klimakrisen. Omstillingen til nullutslippssamfunnet skal
2661 være rettferdig, slik at alle skal kunne leve gode liv også i årene som kommer.

2662 Vi må bevare mer natur, samtidig som vi sikrer tilstrekkelig fornybar kraft. Det betyr å prioritere
2663 strengere hva areal skal brukes til og hvilke areal som kan bygges ut. Sårbar natur som for
2664 eksempel myr må skjermes. Når vi prioriterer arealbruk, må kraft og nett prioriteres foran andre
2665 formål. Arbeiderpartiet vil innføre samlede prinsipper for arealbruk i Norge. I tillegg vil vi gi
2666 energisaker spesiell forrang, som gjør at det går raskere å få på plass den energien samfunnet
2667 vårt trenger.

2668 Arbeiderpartiet vil:

- 2669 • Innføre samlede prinsipper for arealbruk, der kraft, strømnett og eventuelt annen
2670 samfunnskritisk infrastruktur prioriteres foran andre formål

- 2671 • Sørge for nett til alle. Prioritere nett først til ny kraft og etablert industri som har
- 2672 realistiske vekstambisjoner. Særlig der det er industrielle klynger som ønsker å knytte
- 2673 seg til ny kraft.
- 2674 • Sikre bedre rammer for utvikling av industri og næringsliv som ligger i kommuner som
- 2675 avsetter areal til kraftproduksjon
- 2676 • Legge til rette for at det kan bygges ut ladeinfrastruktur for elbiler og elektrisk tungtransport i hele
- 2677 landet.
- 2678

2679 Norges nøkkelrolle i energiomstillingen

2680 Klima og natur legger rammen for Arbeiderpartiets politikk, også på norsk sokkel. Den gjør Norge

2681 til et energimidtpunkt i Europa, og utviklingen der, avgjør om vi beholder den rollen.

2682 Arbeiderpartiet vil utvikle, ikke avvike aktiviteten på norsk sokkel.

2683 Vi må forberede oss på at etterspørselen etter olje og gass vil på sikt gå ned. Vi må derfor øke

2684 tempoet i omstillingen på sokkelen. Det innebærer å legge til rette for at nye havnæringer lykkes,

2685 samtidig som vi ivaretar behovet for et forutsigbart aktivitetsnivå i olje- og gassnæringen.

2686 Tempoet må økes i utviklingen av lav- og nullutslippsteknologi som karbonfangst- og lagring og

2687 havvind – teknologier verden trenger for å kutte utslipp.

2688 Den storstilte satsingen på nye havnæringer kan bli et industrieventyr for Norge. Derfor har

2689 Arbeiderpartiet store ambisjoner. Vårt mål er å tildele arealer som kan lagre like mye CO2 på

2690 norsk sokkel som Norges årlige utslipp. Innen 2050 er vårt mål å lyse ut områder til havvind som

2691 kan produsere like mye kraft som Norge forbruker på om lag 1,5 år. I tillegg er vi tydelige: Alt skal

2692 til null innen 2050, også utslippene på norsk sokkel.

2693 Norge er den største og viktigste leverandøren av energi til Europa. Vi skal også fremover spille en

2694 sentral rolle for europeisk energisikkerhet. Olje- og gassindustrien skal fortsatt lete, produsere

2695 og levere til Europa. Aktiviteten rundt eksisterende områder vil være den bærende på norsk

2696 sokkel i lang tid fremover.

2697 Krav til lavere klimagassutslipp vil i årene fremover prege landene vi eksporterer mest til. De

2698 tryggeste arbeidsplassene vil bli de med lave utslipp fra både produksjon og forbruk.

2699 Arbeiderpartiet vil arbeide for at utslippene også ved forbruk av olje og gass gradvis reduseres til

2700 null innen 2050. Dette er et krevende, men nødvendig mål. Det vil kreve en storstilt satsing på

2701 muliggjørende teknologi og kunnskap, men vil også kunne gi store muligheter for eksport og nye

2702 arbeidsplasser. Samtidig skal vi sikre at dagens arbeidsplasser står seg gjennom endringene

2703 som følger klimakravene.

2704 Arbeiderpartiet vil følge opp det nære klimasamarbeidet mellom Norge og Europa, på en måte

2705 som fremmer utviklingen av blått hydrogen og utslipps- og forurensingsfrie verdikjeder for

2706 petroleumsprodukter. Dette sikrer at vi kan fortsette å lete etter og produsere energi som Europa

2707 trenger, samtidig som vi omstiller sektoren i tråd med behovet for å redusere verdens

2708 klimagassutslipp.

2709 Ansatte på norsk sokkel og i leverandørindustrien sitter på verdensledende kompetanse. Denne

2710 må videreutvikles slik at den danner grunnlag også for nye næringer. Ved å satse på nye

2711 næringer, kan vi legge til rette for at næringene som i dag leverer til olje- og gassindustrien, får

2712 flere ben å stå på. Det vil sikre arbeidsplasser, høy verdiskaping og velferd for Norge, også i en

2713 fremtid der verden er mindre avhengig av fossil energi enn i dag.

2714 For Norge er det særlig viktig å fortsette omstillingen ved å kutte utslipp og produsere mer
2715 fornybar energi, samtidig som vi legger til rette for karbonfangst og -lagring. Energien vi skal
2716 bruke i 2050, må være helt eller nær utslippsfri i alle sektorer, derfor må også utslippskuttene på
2717 norsk sokkel fortsette.

2718 Vi vil gi næringslivet rammebetingelser som gjør at det tas valg i tråd med målet om
2719 lavutslippssamfunnet. Vi skal bidra til utvikling av ny teknologi, og aktivt tilrettelegge for at
2720 industrien ikke flyttes til land med lavere utslippskrav. Det vil styrke norsk næringslivs
2721 konkurransekraft.

2722 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2723 • Lyse ut områder tilsvarende 50 GW havvind på norsk sokkel frem mot 2050. Fortsette å
2724 prioritere havvind og arbeidet med å ta en verdensledende posisjon innen flytende
2725 havvind. Dette vil få ringvirkninger for hele landet.
- 2726 • Utvikle muligheten for trygg og storstilt lagring av CO₂ på norsk sokkel. Sette nasjonalt
2727 mål om tildeling av areal som gjør det mulig å lagre minimum 50 millioner tonn CO₂ på
2728 norsk sokkel innen 2030
- 2729 • Sørge for treffsikre virkemidler for å gi insentiv til CO₂-fangst fra norske utslippspunkt, og
2730 sikre at norske aktører får tilgang og mulighet til å lagre sine utslipp på norsk sokkel
- 2731 • Legge til rette for et stabilt høyt aktivitetsnivå med lave utslipp og større innslag av
2732 grønne næringer på norsk sokkel
- 2733 • Gjennomføre et energipartnerskap med olje- og gassindustrien som bidrar til å styrke
2734 kraftbalansen og samtidig legger til rette for å fortsette å kutte utslipp på norsk sokkel
2735 blant annet gjennom elektrifisering med havvind
- 2736 • Legge til rette for at norsk leverandørindustri kan ta en ledende posisjon i utvikling av
2737 sokkelen, særlig innenfor utviklingen av havvind
- 2738 • Satse på nye, grønne verdikjeder gjennom sektoroverskridende satsinger på områder
2739 som karbonfangst, -transport og -lagring, og produksjon, distribusjon og bruk av
2740 hydrogen
- 2741 • Videreføre Norges lange tradisjon med bærekraftig forvaltning av havmiljøet og -
2742 ressursene til beste for samfunnet
- 2743 • Styrke satsingen på nye næringer som havvind, karbonfangst og -lagring, hydrogen, og
2744 bærekraftig utvikling av havbunnsmineraler
- 2745 • Sørge for at Norge er i verdensklasse på å stille strenge miljøkrav til dem som bruker
2746 havet. Oppdaterte forvaltningsplaner skal sikre at det legges til rette for verdiskaping
2747 gjennom bærekraftig bruk, sameksistens og hensyn til miljø og klima
- 2748 • Sikre at Norge fortsatt skal være verdensledende på HMS på sokkelen innenfor alle
2749 havnæringene
- 2750 • Legge føre-var-prinsippet og best tilgjengelig kunnskap til grunn, og stille strenge krav til
2751 miljø og sikkerhet i eksisterende og nye konsesjoner
- 2752 • Stille strengere krav til stresstesting av scenarioer for klimapolitikken ved nye
2753 investeringer innen olje og gass, og spesielt mot et scenario der temperaturøkningene
2754 begrenses i tråd med ambisjonene i Parisavtalen og utslippsreduksjoner i Norge
- 2755 • Ikke gå inn for konsekvensutredning av petroleumsaktivitet av Nordland VI og VII og
2756 Troms II og heller gå inn for utvikling av andre næringer i disse havområdene, herunder
2757 fiskerier, reiseliv og utvikling av fornybare ressurser
- 2758 • Holde fast på en nordlig grense for petroleumsvirksomhet fra og med 15 prosent
2759 isfrekvens og nordover i iskantsonen. Områdene sør for 15 prosent isfrekvens frem til

2760 åpent hav anses som et verdifullt område. All aktivitet, inklusive petroleumsaktivitet, må
2761 ta særlige hensyn til naturmangfoldet i tråd med oppdatert og best tilgjengelig kunnskap.
2762 Føre-var-prinsippet skal legges til grunn.

2763

2764 *Et mindretall i komiteen bestående av Astrid Hoem ønsker å legge til denne formuleringen:*

2765 • *Kun lete etter olje og gass i felt med allerede eksisterende infrastruktur*

2766 Klima og natur skal være rammen rundt all politikk

2767 Det grønne skiftet er allerede i gang, men omstillingen til netto null utslipp går for sakte. Fordi
2768 hele verden endrer sine energisystemer og krav til lave utslipp og effektiv ressursbruk, er grønn
2769 omstilling også en forutsetning for vår konkurransevne. Arbeiderpartiet skal skape jobber og
2770 kutte utslipp. I denne omstillingen er trepartssamarbeidet en viktig drivkraft, og arbeidskraften
2771 vår viktigste ressurs.

2772 Arbeiderpartiet vil ta ansvar for å gjøre samfunnet og økonomien vår bærekraftig på vei mot
2773 lavutslippssamfunnet. Slik kan vi oppfylle vår del av kontrakten med kommende generasjoner. Vi
2774 skal utvikle eksisterende arbeidsplasser og skape nye, trygge jobber, og veien dit må være bredt
2775 forankret, rettferdig, trygg og inkluderende.

2776 Natur- og klimakrisen er vår tids største utfordring. Den er en sterk driver for økt ulikhet både i
2777 Norge og i verden. Klimakrisen er også blant våre største sikkerhetsutfordringer. Ekstremtørke,
2778 storflom og skogbranner øker i omfang, skaper nye geopolitiske spenninger og utløser store
2779 kostnader.

2780 Klima- og naturkrisene henger sammen, og må løses sammen. For å redusere presset på natur
2781 og klima, må fotavtrykket fra produksjon og forbruk ned, og vi må utvikle en økonomi der
2782 ressursene går i kretsløp. Tapet av verdifull natur og artsmangfold må stanse. Vi er den siste
2783 generasjonen som har reell mulighet til å begrense skadeomfanget: Vi må handle, og vi må
2784 handle nå.

2785 Alle må få mulighet til å ta klimavennlige valg, uavhengig av økonomi og hvor i landet du bor. Norge
2786 og verden må kutte utslipp raskt, både for å stanse farlige klimaendringer og for å sikre trygghet,
2787 jobber og gode liv. Omstillingen til lavutslippssamfunnet vil kreve mye av oss og må være rettferdig
2788 både mellom land og mellom folk. Vi er bekymret for om Norge og verden klarer å kutte utslipp
2789 raskt nok, samtidig som det oppleves rettferdig og trygger jobber

2790 Verdensøkonomien er i endring, og våre handelspartnere omstiller seg raskt. På sikt er det grønne
2791 skiftet lønnsomt, men vi har dårlig tid. Norsk næringsliv viser stor evne og vilje til omstilling, men
2792 for mange er kostnadene fortsatt store. Omstilling krever nye investeringer i flere ledd av lange
2793 verdikjeder, ny infrastruktur og ny kompetanse. Alle må ta del, og rask omstilling krever at vi jobber
2794 sammen. Både små og store norske virksomheter må få muligheter til å finne sin plass i
2795 lavutslippssamfunnet. Derfor må vi avlaste risiko med forutsigbarhet og treffsikre virkemidler som
2796 fremskynder nødvendig omstilling i hele landet.

2797 Grønn omstilling er avgjørende for å sikre nye jobber, trygge jobber, konkurransekraft og arbeid.
2798 Et sterkt trepartssamarbeid er grunnplanken i vår omstillingsevne. Skal omstillingen lykkes, må
2799 den være rettferdig, deltakende og bred.

2800 Klima og natur skal være fundament og rammen for all politikk. Derfor finner du ikke
2801 klimapolitikken bare ett sted i dette programmet, men som en integrert del av hele vårt politiske
2802 prosjekt. Effektiv og bredt forankret klimapolitikk er en forutsetning for en trygg økonomi og for

2803 gode liv nå og i fremtiden. Arbeiderpartiet er garantisten for en forutsigbar og helhetlig politikk,
2804 der vi kutter klimagassutslippene, bevarer naturmangfoldet, utvikler nye, klimavennlige
2805 arbeidsplasser og verdensledende industri.

2806 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2807 • Levere på Norges klimaforpliktelser i Parisavtalen og videreføre klimasamarbeidet med
2808 EU
- 2809 • Kutte utslipp i hele økonomien, for å sikre norsk konkurransekraft
- 2810 • Ta utgangspunkt i at et oppdatert klimamål for 2035 skal nås både gjennom konkrete
2811 utslippsreduksjoner internasjonalt og i Norge, med en konkret plan for hvordan den
2812 norske andelen skal nås
- 2813 • Ta lederskap og søke bred oppslutning for å nå omstillingsmålet på en rettferdig måte
2814 som trygger og skaper jobber
- 2815 • Sørge for økt omstilling og rettferdig klimapolitikk, blant annet ved å utvikle gode
2816 ordninger for tilbakeføring av klimaavgiftene
- 2817 • Videreutvikle klimastyringssystemene, slik at klimapolitikken er i tråd med våre
2818 klimaforpliktelser for 2035 og målet om 95 prosent utslippskutt i 2050
- 2819 • At vårt karbonbudsjett skal være førende for alle politiske tiltak og satsinger. Alle statlige
2820 beslutninger som gir klimautslipp, skal derfor vurderes opp mot klimamålene
- 2821 • Styrke kommunenes mulighet til å initiere og gjennomføre gode klimatiltak
- 2822 • Forsterke virkemiddelpakker som kan forsere nullutslippsløsninger i tungtransport,
2823 luftfart, skipsfart, industri og anleggsmaskiner gjennom støtte, krav, prising og mål
- 2824 • Trappe opp CO₂-avgiften til minst 2000 2020-kroner innen 2030 og varsle
2825 opptrappingsplan etter 2030
- 2826 • Styrke Enova som et virkemiddel for å skape varig markedsendring, styrke grønne
2827 verdikjeder og løfte husholdningens mulighet til å påvirke egen strømregning gjennom
2828 energieffektivisering
- 2829 • Følge opp klima- og energieffektiviseringstiltak i CO₂-kompensasjonsordningen i tråd
2830 med avtalen med industrien
- 2831 • Utvide regnskapsmetodene for klimagassutslipp til å belyse norske bidrag til utslipp i hele
2832 verdikjeden (indirekte utslipp)
- 2833 • Sikre langsiktig finansiering og en innretning på Enova som bidrar til varige
2834 markedsendringer og store utslippskutt
- 2835 • Videreutvikle landbrukets klimaavtale til en handlingsplan for klimaomstilling i
2836 jordbruket, som også innfører mål om å ivareta natur- og biomangfold
- 2837 • Innføre virkemidler for karbonfjerning, som for eksempel omvendte auksjoner, og jobbe
2838 for at negative utslipp skal telle inn i våre forpliktelser med EU

2839 **Sirkulærøkonomi – en forutsetning for klimaomstilling**

2840 Det aller meste av råmaterialene som utvinnes globalt, ender opp som en eller annen form for
2841 avfall, ofte etter kort tids bruk. Avfall som deponeres i bakken, dumpes i havet eller forbrennes,
2842 representerer enorme utfordringer for naturen og fremtidige generasjoner.

2843
2844 Produksjon og forbruk er den største driveren for klimautslipp og naturtap i verden. Norge har
2845 her et særlig ansvar, da vi har ett av verdens høyeste forbruk, og fotavtrykket på naturen er stort.
2846 Ved å satse på en sirkulær økonomi, vil Arbeiderpartiet bidra til en utvikling som både demper
2847 presset mot naturen og samtidig bidrar til reduserte klimagassutslipp. Fremtidens
2848 sirkulærøkonomi må gjennomsyre alle politikk og omfatte alle verdikjeder.

2849

2850 Sirkulærøkonomi handler om å velge resirkulerbare materialer, om å designe produkter som
2851 inviterer til lang levetid, om energieffektiv fremstilling, bruk og klargjøring for resirkulering. Det
2852 handler om delelager, reparasjoner, ombruk - og produkter som er resirkuleringsvennlige ved
2853 endt bruk.

2854

2855 Sirkulær omstilling er forutsetning for klimaomstilling. De aller fleste bedriftene i Norge berøres
2856 av omstillingen til et sirkulært lavutslippssamfunn. Arbeiderpartiet mener at politikken må legge
2857 til rette for at også disse bedriftene får rammebetingelser til å kunne omstille seg. Vi må jobbe for
2858 at alle sektorer utnytter ressursene mer effektivt. Arbeiderpartiet vil utarbeide sterke nasjonale
2859 virkemidler for å oppnå en konkurransedyktig omstilling.

2860

2861 Gjennom en aktiv klima-, natur- og næringspolitikk, skal Arbeiderpartiet sikre at den
2862 internasjonale og nasjonale innfasingen av sirkulærøkonomi blir en konkurransefordel og ikke en
2863 ulempe for norske virksomheter og arbeidsplasser.

2864

2865 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2866 • Gjennomgå relevant regelverk for bygg- og anleggsnæringen for å fjerne barrierer og
2867 oppdatere med klare insentiver til ombruk, energieffektivisering og økt bevaring og
2868 rehabilitering av bygg
- 2869 • Redusere moms på salg av brukte varer
- 2870 • Så fort som mulig og i dialog med partene i byggenæringen innføre strengere, men
2871 forutsigbare og konkrete utslippskrav til bygg, inkludert materialer, og utarbeide en plan
2872 for hvordan kravsnivåene årlig skal strammes inn mot 2030
- 2873 • Stille krav om at alle store, offentlige infrastrukturprosjekter også reduserer utslipp fra
2874 materialbruk og innsatsfaktorer, herunder gjøre rede for indirekte utslipp når prosjektet
2875 forelegges Stortinget
- 2876 • Trappe opp krav til gjenbruk, materialgjenvinning eller forsvarlig lagring av alle materialer
- 2877 • Utvide og forsterke produsentansvar, inklusive styrke returansvar for plast
- 2878 • Stille krav om panteordninger på elektronikk og andre forbruksvarer med stort
2879 miljømessig fotavtrykk
- 2880 • Innføre en matkastelovgivning med lovfestet målsetting om å halvere matsvinn i Norge
2881 innen 2030
- 2882 • Styrke konkurransekraften til reparasjonstjenester
- 2883 • Gjennom krav og avgiftssystemet fremme en effektiv infrastruktur for innsamling,
2884 sortering og materialgjenvinning av avfall, særlig plastavfall og tekstiler, i Norge
- 2885 • Ha insentiver rettet mot kommuner for å redusere avfall, øke utsortering og
2886 gjenbruk/ombruk
- 2887 • Stille krav om å redusere forurensing av mikroplast og relaterte miljøgifter fra vei- og
2888 båttrafikken
- 2889 • Utvikle en handlingsplan for norske biomasseressurser som tar sikte på best mulig
2890 utnyttelse av ressursene
- 2891 • Stimulere til flere delingsordninger og markedsplasser for brukthandel av materialer
- 2892 • Styrke ordningen med vrakpant på fritidsbåter
- 2893 • Bidra konstruktivt i EUs arbeid med å videreutvikle taksonomien for bærekraftig
2894 økonomisk aktivitet, med mål om at systemet skal være et nyttig verktøy for norske
2895 bedrifter

- 2896 • Styrke virkemiddelapparatet innen sirkulær økonomi for å gi mer effektiv ressurs- og
- 2897 energibruk, økt ressursutnyttelse av avfall eller mer miljøvennlige produkter (mer og lengre
- 2898 holdbarhet, lavere miljøbelastning over levetiden, mv.).
- 2899 • Styrke tiltak for å unngå, flytte og forbedre (UFF) på tvers av sektorer og inn i Nasjonal
- 2900 transportplan, kommunenes arealplaner og offentlig investeringsprosjekter
- 2901 • Stille krav til at forbruksvarer skal kunne repareres og deler skal være tilgjengelig for
- 2902 forbruker
- 2903 • Implementere EUs økodesignforordning, reparasjonsrett og andre felleseuropeiske krav
- 2904 og reguleringer som fremmer sirkulære løsninger
- 2905 • Etablere avtaler med næringslivet med egne årlige prosentmål for reduksjon av nye
- 2906 råmaterialer
- 2907 • Sikre at kunnskap om redusert material- og arealbruk, gjenbruk, ombruk og resirkulering
- 2908 av materialer, inkluderes i relevante fagutdanninger

2909 Ta vare på naturen

2910 Intakt natur og velfungerende økosystemer er avgjørende for å dyrke mat, regulere temperatur,

2911 rense vann og luft. Naturen er derfor livsgrunnlaget til oss mennesker.

2912

2913 FNs naturpanel har slått fast at dyr, planter og økosystemer blir utryddet i et høyere tempo enn

2914 noen gang. Den globale miljøpåvirkningen er så omfattende at naturens evne til å dekke

2915 grunnleggende behov i fremtiden, er drastisk redusert.

2916

2917 Naturen er grunnsteinen for næringsliv og bosetning i store deler av Kommune-Norge. En

2918 økonomi i balanse er avhengig av en natur i balanse. Naturbaserte næringer som skogbruk,

2919 fiskeri, havbruk og jordbruk må drives på naturens premisser.

2920

2921 Arbeiderpartiet vil stanse tapet av natur. Vi må bygge smartere, planlegge bedre og ta klokere

2922 valg for å bevare den mest sårbare naturen. Vi må bygge mindre og mer arealeffektivt, vi må

2923 utbedre og fornye fremfor å bygge nytt, og vi må være langt mer restriktive til hvor vi tillater nye

2924 naturinngrep.

2925

2926 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2927 • Etablere et overordnet nasjonalt mål for norsk naturpolitikk om å være arealnøytrale
- 2928 innen 2040
- 2929 • I godt samarbeid med lokaldemokratiet sikre at vi verner og beskytter minst 30 prosent
- 2930 av naturen på land, i ferskvann og i havet i Norge. Den vernede naturen skal være mest
- 2931 mulig sammenhengende, omfatte en rekke ulike naturtyper og være representativ for
- 2932 norsk natur.
- 2933 • Etablere en nasjonal plan innen 2030 for å restaurere 30 prosent av ødelagte eller
- 2934 skadede naturområder på land, i ferskvann og i havet, i tråd med FNs naturavtale
- 2935 • Sette mål om styrking og bevaring av karbonlagring i norsk natur, både på land og i havet
- 2936 • Sikre effektiv innføring og implementering av forbud mot nedbygging av myr og uttak av
- 2937 torv
- 2938 • Sikre at nasjonale og kommunale utbyggingsprosjekter som krever tilgang til nytt areal og
- 2939 ressursbruk, prioriteres etter der samfunnsnyttene er størst, bidrag til reduserte utslipp,
- 2940 økt kraftproduksjon eller økt samfunnsikkerhet og beredskap

- 2941 • Prioritere bruk av grå arealer, bevare områder med stor betydning for naturmangfold og styrke vern av sårbar natur
- 2942
- 2943 • Sikre at klima- og miljøbestemmelser vektas i alle offentlige anskaffelser med minimum 30 prosent
- 2944
- 2945 • Styrke arbeidet for å stanse ulovlig motorisert ferdsel og faunakriminalitet, og se på om kommunens oppfølging av motorferdselloven kan forenkles
- 2946
- 2947 • At kommunene får beslutningsmyndighet ved forlengelse av scootersesongen i etablert løypenett, og ta dialogen med andre berørte parter
- 2948
- 2949 • Videreføre den todelte målsetningen om å både ha levedyktige rovviltstammer og et aktivt beitebruk i tråd med Stortingets forlik, naturmangfoldloven og våre internasjonale forpliktelser
- 2950
- 2951
- 2952 • Sikre at bestandsmålene faktisk følges opp, for å skape tillit mellom befolkning og forvaltning. Når en rovviltbestand ligger over bestandsmålet, skal den forvaltes i tråd med det målet som er vedtatt av Stortinget.
- 2953
- 2954
- 2955 • Legge til rette for en bærekraftig videreutvikling av reindriftsnæringen, som del av satsingen på økt matproduksjon, matberedskap og økt selvforsyning
- 2956

2957 Vi må ta godt vare på turområdene våre

2958 Gode naturområder nært der vi bor, betyr mye for livskvaliteten til både barn og voksne. Samtidig vil også økonomien og norsk næringsliv påvirkes av natur som forsvinner. Kommunene har et stort ansvar, og sitter på nøkkelen til en bærekraftig forvaltning av naturen til nytte for både folk og bedrifter.

2961

2962

2963 Arbeiderpartiet vil sikre allmenheten tilgang til strandsonen og at 100-meters beltet i strandsonen ikke privatiseres og bygges ned. Vi vil opprettholde de gjeldende statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen i plan- og bygningsloven.

2964

2965

2966

2967 Arbeiderpartiet vil stanse tapet av natur. Arbeiderpartiet vil gjennomføre et grønt kommuneløft, der vi utvikler nye verktøy, øker kompetansen og styrker en bærekraftig naturforvaltning til beste for innbyggerne.

2970

2971 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2972 • Styrke relevante lover, slik som plan- og bygningsloven, som verktøy for kommunenes mulighet til klimaomstilling og bevaring av verdifull natur
- 2973
- 2974 • Opprette en nasjonal naturkartleggingstjeneste for å sikre oppdatert kunnskap om arealer
- 2975
- 2976 • Gi kommunene økte ressurser innen klima- og naturkompetanse, restaurering og helhetlig arealplanlegging. Det betyr også å bedre kommunenes tilgang til klima- og naturkompetansemiljø.
- 2977
- 2978
- 2979 • Sammen med kommunene bidra til planvask og arealregnskap i alle kommuner, og innføre naturregnskap og naturbudsjett som verktøy for en styrket arealplanlegging
- 2980
- 2981 • Kartlegge utbygde områder (grått areal), vurdere hva som har potensial for restaurering eller ny bruk, og innføre insentiver for å gjenbruke allerede nedbygd areal. Dette for å bidra til at allerede grått areal benyttes framfor å bygge ned verdifulle naturområder.
- 2982
- 2983
- 2984 • Bidra til at flest mulig mennesker har trygg tilgang til turområde innen 500 meters avstand
- 2985

- 2986 • Ha økonomisk støtte til nærfriluftsliv, som gjennom nærturhytter, gapahuker, padleleder, 2987 sammenhengende kyststier og bynære stier, turruter og andre arenaer for enkel 2988 introduksjon til friluftslivet.
- 2989 • Gjøre friluftslivet lettere tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse.
- 2990 • Forbedre systemet for uavhengige konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven, 2991 slik at tilliten til utredninger av naturinngrep mv. er høy
- 2992 • Øke tilgangen til strandsonen ved å redusere bruken av dispensasjoner langs sjøen i 2993 pressområder, og følge opp ulovlig bygging
- 2994 • Bedre tilstanden for Oslofjorden, blant annet ved å:
 - 2995 ○ Restaurere kantsoner og bekkeløp, i tillegg til kystnaturen
 - 2996 ○ Stanse næringstilførsler fra avløp gjennom nitrogenrensing
 - 2997 ○ Legge til rette for at rovfiskbestandene gjenoppbygges
- 2998

2999 Klimatilpasning: et mer klimarobust samfunn

3000 Hyppigere perioder med ekstremvær har gitt økt forståelse for at klimaendringene er her, og at 3001 været blir mer uforutsigbart. Skader på infrastruktur og eiendom vil øke. Det haster både med å 3002 kutte utslipp og få til en kraftfull omstilling til et mer klimarobust samfunn.

3003
3004 Den globale temperaturen stiger nå raskere enn på minst 2000 år, og hele klimasystemet er i 3005 endring. Utviklingen går raskere, og virkningene klimaendringene har på naturen, er mer 3006 omfattende og dramatiske enn man tidligere har trodd. Globalt sett og i Norge må vi derfor 3007 tilpasse oss bedre dagens klima og klimaendringene vi har foran oss.

3008
3009 Arbeiderpartiet mener vi må jobbe mer helhetlig og samordnet for å ruste samfunnet mot 3010 klimaendringer og risiko. Klimatilpasning må bli en del av det kommuner og 3011 beredskapsmyndigheter allerede gjør, og ikke komme som en oppgave i tillegg. Vi vet at 3012 klimaendringene medfører store kostnader for samfunnet, derfor vil klimatilpasning lønne seg. 3013 Behovet for å forebygge for eksempel mot flom, kan også møtes med andre samfunnsnyttige 3014 tiltak som lagrer vann og produserer energi vi trenger.

3015 3016 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3017 • Styrke det langsiktige arbeidet med å forebygge flom- og skredskader, slik som 3018 kartlegging, bedre arealplanlegging, sikringstiltak, overvåking og varsling
- 3019 • Innføre et forbedret styringssystem for det nasjonale klimatilpassingsarbeidet
- 3020 • Vri kostnader fra kompensasjon til forebygging. Dette ved å etablere forutsigbare 3021 støtteordninger for skadeforebyggende klimatilpassingstiltak, samt retningslinjer for 3022 eventuelle støtteordninger etter skade.
- 3023 • Utarbeide en nasjonal analyse av samfunnets sårbarhet for klimaendringer 3024 (klimasårbarhetsanalyse) og oppdatere klimatilpassingspolitikken i tråd med dette 3025 minimum hvert fjerde år
- 3026 • Sørge for å utarbeide tiltaksplaner for vann og avløp i tett dialog mellom staten og 3027 kommunene, for å sikre bærekraftige og kostnadseffektive løsninger
- 3028 • Sikre statlig støtte til kommunenes arbeid med å oppgradere vann og avløp gjennom 3029 teknologiutvikling, kompetanseheving og prosjektmidler og lignende bistand for å møte 3030 behovet gjennom nytt avløpsdirektiv.

- 3031 • Utrede endringer i selvkostregelverket og tilstøtende regelverk - og harmonisere disse -
- 3032 med sikte på å gi stabile og riktigere kommunale gebyrer
- 3033 • Integrere klimatilpasning i offentlige byggeprosjekter og planarbeid
- 3034 • Forby uttak av torv og nedbygging av myr, samt styrke restaureringstiltak av myr og
- 3035 økosystemtjenester
- 3036 • Satse på naturbaserte løsninger for bedre klimatilpasning, som å åpne bekkeløp lagt i rør,
- 3037 regnbed og grønne fasader.
- 3038 • Vurdere kravene til sikkerhet mot naturfarer i bygningsdelen av plan- og bygningsloven og
- 3039 byggteknisk forskrift
- 3040 • Videreføre dagens vilkår for utbygging av kraft i vernede vassdrag, som legger opp til
- 3041 behandling av konsesjoner for kraftutbygging som flomdempende tiltak, dog med
- 3042 strenge vilkår

3043 Del 5: Gode steder i endring

3044 En offentlig sektor for fremtiden

3045 For Arbeiderpartiet er det et viktig mål at alle innbyggere i Norge skal ha tilgang til gode og trygge
3046 velferdstjenester. Alle skal møtes av det offentlige på en god måte.

3047 Norge står overfor store demografiske endringer i årene som kommer. Forholdet mellom antall
3048 eldre og folk i arbeidsfør alder vil endre seg mye. Norge vil mangle arbeidskraft på viktige
3049 samfunnsområder både i offentlig og privat sektor dersom vi ikke utnytter ressursene våre bedre.

3050 Arbeiderpartiet vil gi offentlig sektor virkemidler til å endre og utvikle seg for å fortsatt kunne tilby
3051 gode velferdstjenester til alle. Vi ønsker å teste ut nye løsninger for å heve kvaliteten og få mer ut
3052 av hver krone i kommunesektoren.

3053 Digitalisering kan bidra til å bruke ressurser mer effektivt, og gi innbyggerne bedre tjenester.
3054 Teknologi åpner opp for nye muligheter og innovasjon, og gir mulighet til å redusere
3055 konsulentbruk og administrasjon.

3056 Fremover må vi gjøre enda mer for at vår viktigste ressurs i offentlig sektor, de ansatte, gis tillit,
3057 handlefrihet og utviklingsmuligheter, slik at de kan bruke all sin kapasitet til å løse de viktigste
3058 oppgavene.

3059 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3060 • Gi ansatte i offentlig sektor flere muligheter for å styrke sin kompetanse
- 3061 • Styrke offentlig/private samarbeid for å utvikle nye teknologiske løsninger. Dette for å
- 3062 utvikle bedre velferdstjenester og frigjøre arbeidskraft til pleie og omsorg.
- 3063 • Sikre at digitale løsninger som det offentlige lager, kan benyttes på tvers av sektorer
- 3064 • Sikre at medvirkning og partsarbeidet blir sentralt i alt omstillingsarbeid i offentlig sektor,
- 3065 når det tas i bruk ny teknologi
- 3066 • At staten støtter kommunesektoren i bruk digitale muligheter og kunstig intelligens på en
- 3067 god, trygg og effektiv måte. Innføre nasjonale ordninger for kommuner og fylker som
- 3068 prioriterer økt innovasjon og utvikling
- 3069 • Legge tillitsbasert ledelse og styring til grunn for hele offentlig sektor

- 3070 • Styrke kommunene og fylkeskommunene som inkluderingsarena for dem som står
- 3071 utenfor arbeids- og samfunnslivet, gjennom tydeligere krav til offentlig sektor
- 3072 • Gjennomgå omfanget av lovkrav til kommunene med mål om å redusere det
- 3073 • Sikre en god og forutsigbar kommuneøkonomi som gir mulighet for gode likeverdige
- 3074 velferdstjenester til alle, uavhengig av hvor man bor

3075 By og land, hand i hand

3076 For Arbeiderpartiet er sterke fellesskap og bærekraftig vekst og utvikling i hele landet viktig. Det
 3077 handler om folks makt og mulighet til å bygge fremtid og gode lokalsamfunn. Det nasjonale
 3078 fellesskapet vårt består av små og store steder som er gjensidig avhengig av hverandre. Sterke
 3079 byer er bra for distriktene, og sterke distriktssamfunn er bra for byene: By og land, hand i hand.

3080 Trygge og gode samfunn er avgjørende uansett hvor folk velger å bo. Ulike steder i landet har
 3081 ulike utfordringer. For Arbeiderpartiet er det viktig å møte disse utfordringene, slik at folk kan leve
 3082 gode liv uansett om de bor i tettbygde eller spredtbygde strøk.

3083 Arbeiderpartiet skal føre en klimapolitikk som skaper jobber og kutter utslipp. Både by og land
 3084 må med dersom vi skal klare å nå klimamålene. Vi vil føre en aktiv næringspolitikk som støtter
 3085 opp om grønne, fremtidsrettede næringer i hele landet, og bygge videre på lokale ressurser og
 3086 kompetansemiljø.

3087 Stadig flere bor alene. Det betyr at viktigheten av gode møteplasser og fellesskapsarenaer som
 3088 idrett og kultur, øker. Arbeiderpartiet vil utvikle gode og attraktive lokalsamfunn for innbyggere i
 3089 alle livsfaser og livssituasjoner.

3090 For folk i byene, vil Arbeiderpartiet:

- 3091 • Føre en areal- og transportpolitikk i byer og byområder som tilrettelegger for at de fleste
- 3092 innbyggerne kan gjennomføre sine daglige gjøremål med kollektivtrafikk, sykkel og gange
- 3093 • Gi kommunene flere verktøy for å stille strengere klima- og naturkrav, slik at byene kan
- 3094 lede an i å kutte utslipp
- 3095 • Føre en boligpolitikk i pressområder som bidrar til at flere kan skaffe seg en
- 3096 hensiktsmessig bolig
- 3097 • Ta nødvendige grep for å bygge flere studentboliger i byene
- 3098 • Videreutvikle områdesatsinger i byområder med store sosiale og økonomiske
- 3099 utfordringer og høy andel innbyggere som lever i vedvarende fattigdom
- 3100 • Styrke innsatsen for å skape nye arbeidsplasser og utvikle næringsliv i levekårsutsatte
- 3101 områder,
- 3102 • Trappe opp innsatsen for å øke sysselsettingsgraden i levekårsutsatte områder
- 3103 • Jobbe for at byene våre vokser på en måte som sikrer gode oppvekstvilkår for barn og
- 3104 unge.
- 3105 • Satse på byer som regionale kraftsentre for kompetanse, innovasjon og entreprenørskap
- 3106 i regionen
- 3107 • Gi nasjonale tilskudd til tiltak for å bedre tilgangen til strandsonen i pressområder
- 3108 • Endre alkohollovgivningen slik at kommuner kan definere avgrensede friarealer og parker
- 3109 hvor det er tillat å drikke alkohol
- 3110 • Sammen med lokale myndigheter bidra til å utvikle smarte og bærekraftige byer og
- 3111 lokalsamfunn
- 3112 • Styrke innsatsen mot ungdoms- og gjengkriminalitet i byområdene
- 3113

3114 *Les mer om boligpolitikk i byområder i kapitlet «En bolig for alle».*

3115 **For folk i distriktene, vil Arbeiderpartiet:**

- 3116 • Styrke tiltak som bidrar til å sikre bosetting i hele landet, og at tilflyttere blir boende i
- 3117 distriktene
- 3118 • Opprette et forsøks- og utviklingsprogram for tjenesteinnovasjon i distriktene
- 3119 • Videreutvikle frikommuneforsøk og utvikle nye grep, slik at kommunene blir mer
- 3120 innovative og tar i bruk nye verktøy som sparer tid og gir bedre tjenester
- 3121 • Legge bedre til rette for møteplasser med flere funksjoner, slik som Merkur-programmet
- 3122 • Opprette et eget eldreboligprogram i Husbanken, og styrke kommunenes rolle og evne til
- 3123 å gi eldre boligrådgivning, slik at flere bor i egnet bolig der de kan leve aktive liv
- 3124 • At nye statlige arbeidsplasser skal legges utenfor Oslo, med mindre helt åpenbare
- 3125 grunner tilsier noe annet. Veksten innenfor eksisterende statlige arbeidsplasser skal
- 3126 fordeles mer rettferdig mellom by og land.
- 3127 • Videreutvikle lokale nærtjenestesenter med mål om å sikre flere statlige tjenester nært
- 3128 folk
- 3129

3130 **Frivilligheten skal være fri**

3131 Arbeiderpartiets mål er en sterk, mangfoldig og fri frivillighet med aktivitet i hele landet.

3132 Frivilligheten gir folk i alle aldre mulighet til å møtes, engasjere seg og tilhøre et fellesskap. Det

3133 motvirker ensomhet og fremmer folkehelse.

3134 Frivillig innsats gjør samfunnet rikere og fellesskapet sterkere, og fyller en rolle som hverken det

3135 offentlige eller markedet kan. Det bidrar til læring og inkludering og skaper gode lokalsamfunn og

3136 oppvekstmiljø, bygger tillit og er avgjørende for demokratiet vårt.

3137

3138 Frivilligheten er under press. Det må være lett å være frivillig og å drive frivillige organisasjoner.

3139 De frivillige organisasjonene har behov for økonomisk forutsigbarhet, frie midler, mindre

3140 byråkrati og tilrettelegging for aktivitet i tråd med organisasjonenes formål.

3141

3142 Arbeiderpartiet vil sikre frivilligheten god finansiering, stor frihet og en sentral plass i samfunnet.

3143 Vi vil legge til rette for at enda flere engasjerer seg i frivillig innsats, og føre en helhetlig politikk

3144 som sikrer frivilligheten god tilgang til lokaler, anlegg og utstyr.

3145

3146 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3147 • Sørge for full og regelstyrt momskompensasjon på varer og tjenester for frivillige
- 3148 organisasjoner
- 3149 • Styrke dialogen med frivillig sektor knyttet til sektorens rammevilkår
- 3150 • Gjøre det enklere å være frivillig og drive frivillig organisasjon, ved å forenkle
- 3151 tilskuddsordninger og avbyråkratisere gjennom flerårige tilskudd fra staten
- 3152 • Styrke samarbeidet med relevante frivillige organisasjoner innenfor folkehelse,
- 3153 eldreomsorg og inkludering
- 3154 • Åpne offentlige bygg for frivilligheten
- 3155 • At staten på sikt skal ta kostnadene og ansvaret for drift av nødnett for alle frivillige
- 3156 organisasjoner
- 3157 • Styrke den frivillige beredskapen gjennom å innføre avgiftsfritak for innkjøp av kjøretøy og
- 3158 utstyr som frivillige organisasjoner benytter i redningstjenesten

- 3159 • Støtte arbeidet med skilting, merking og kartfesting av stier og turruter, og sørge for at
- 3160 oppdatert informasjon om friluftsmuligheter er digitalt tilgjengelig
- 3161 • Legge til rette for økt samarbeid om friluftsliv mellom offentlig, privat og frivillig sektor

3162 **Idrett for alle**

3163 Idrett begeistrer. Den gir økt livskvalitet, trivsel og bidrar til gode oppvekstvilkår. Breddeidretten
3164 spiller en viktig rolle for både integrering, folkehelse, sosial utjevning og likestilling. Toppidretten
3165 byr på opplevelser som binder oss tettere sammen, både lokalt og som nasjon.

3166 Frivillige over hele landet gjør en stor jobb for å gi barn og unge verdifulle fellesskap, gode
3167 opplevelser og viktige erfaringer med idretten. Samtidig øker prisene og deltakelsen går ned.
3168 Flere barn og unge faller utenfor det fellesskapet som idretten gir.

3170 Arbeiderpartiet vil at alle barn og unge skal kunne delta i idrettsaktivitet. For at det skal være
3171 mulig, så må prisene for barne- og ungdomsidrett holdes på et lavt nivå, og andre hindre for
3172 deltakelse bygges ned. Den frivillige innsatsen som foreldre og andre legger ned, er helt
3173 avgjørende for idretten, og for samfunnet som helhet. Arbeiderpartiet vil jobbe for at flere kan
3174 være frivillige i idretten, og at bredden i frivilligkorpset speiler samfunnet.

3176 Arbeiderpartiet vil at det bygges idrettsanlegg for å sikre alles mulighet til å delta. Vi vil redusere
3177 de regionale forskjellene, og gi innbyggere i pressområdene bedre tilgang til idrettsanlegg. Gode
3178 tilbud som er tilgjengelige for alle, må utvikles i samråd med idretten både lokalt og sentralt.

3180 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3181 • Støtte opp om idrettens arbeid for å være inkluderingsarena for barn og unge
- 3182 • Fortsette arbeidet med å ta ned etterslepet på idrettsanlegg, og jobbe for at idretten har
- 3183 forutsigbare rammevilkår som stimulerer til nybygging
- 3184 • Gi full og regelstyrt momskompensasjon til klubber som bygger anlegg
- 3185 • Sammen med kommunene arbeide for at barne- og ungdomsidretten kan benytte
- 3186 offentlige idrettsanlegg gratis
- 3187 • Sammen med idretten, jobbe for likestilling i de ulike idrettene, på tvers av kjønn,
- 3188 legning, økonomisk bakgrunn og funksjonsnivå
- 3189 • Øke støtten til paraidretten
- 3190 • Videreføre og forsterke ordningen med ekstra spillemidler i pressområder
- 3191 • Fortsette å utvikle målrettede ordninger som gjør at alle kan delta i idrett, uavhengig av
- 3192 økonomisk bakgrunn
- 3193 • Styrke idrettens samarbeid med kulturfrivilligheten og friluftslivet
- 3194 • Senke det økonomiske presset for barns deltakelse i idrett, sammen med idretten
- 3195 • Sikre tilgangen på treningsarenaer parallelt med at forbudet mot gummigranulat
- 3196 gjennomføres
- 3197 • Beskytte og utvikle enerettsmodellen for å redusere spilleproblemer og avhengighet, og
- 3198 for å sikre at overskudd blir brukt til gode formål over hele landet
- 3199 • Jobbe for at toppidrettsutøvere får aktuelle og tilpassede utdanningsmuligheter
- 3200 • Innrette Enova slik at anlegg lettere kan utvikles miljøriktig
- 3201

3202 Kultur: en kultur å leve av og for

3203 For Arbeiderpartiet er det et mål at alle i hele landet skal ha mulighet til å delta og oppleve kunst
3204 og kultur av høy kvalitet. Kunst og kultur utfordrer oss, gir oss nye perspektiver og skaper økt
3205 forståelse. Kultur skaper gode liv, levende samfunn og bygger felles identitet, opplevelser og
3206 fellesskap.

3207
3208 Kulturnæringen er en viktig næring der det skal være mulig å skape, produsere og formidle i hele
3209 landet. Museer, kulturminner og håndverkstradisjoner er viktige deler av vår kulturarv som må
3210 tas vare på for å være tilgjengelig for fremtiden.

3211
3212 Det er fortsatt store klasseskiller i folks kulturbruk, og altfor store variasjoner i hvilke kulturtilbud
3213 som finnes i by og bygd. Økte kostnader påvirker også kulturlivet og kan føre til svekket tilbud og
3214 økte priser. Digitaliseringen utfordrer inntektsstrømmer og rettigheter i kulturnæringen, samtidig
3215 som det har skapt helt nye muligheter knyttet til formidling.

3216
3217 Arbeiderpartiet vil sikre en kulturell infrastruktur i hele landet, støtte opp om den frivillige
3218 innsatsen og styrke barne- og ungdomskulturen. Terskelen for deltakelse må senkes, for å sikre
3219 at alle skal kunne utforske sitt talent og oppleve kunst og kultur.

3220
3221 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3222 • Gjennomføre et kulturløft med disse åtte hovedsatsingene:
 - 3223 1. **Kultur i hele landet.** Et rikt og mangfoldig kulturliv bygges med utgangspunkt i
3224 lokale forutsetninger. Vi vil styrke det lokale kulturlivet, blant annet gjennom
3225 regionale kulturfond, og den frivillige innsatsen for å bidra til et mer likeverdig
3226 tilbud i små og store lokalsamfunn. Institusjoner og lokale arenaer for øving og
3227 fremføring er avgjørende for tilgang og deltakelse. Scenekunstinstitusjonene over
3228 hele landet skal styrkes for at disse sikres som viktige bidragsyttere lokalt,
3229 regionalt og nasjonalt. Våre nasjonale kulturbygg skal ivaretas.
 - 3230
3231 2. **Kultur for alle.** Flere skal kunne oppleve kultur, delta og utvikle sitt talent. Derfor
3232 vil vi senke tersklene for deltakelse, slik at enda flere kan oppleve og delta i
3233 kulturaktiviteter. Deltakeravgiften i kulturskolen må ikke være så høy at noen
3234 ekskluderes.
 - 3235
3236 3. **Gode vilkår for frivilligheten.** Gjennom forutsigbare rammer og økt satsning vil
3237 vi sikre at frivillige organisasjoner kan bruke sin tid til å skape aktivitet og sørge for
3238 at barn og unge inkluderes, uavhengig av familienes økonomi.
 - 3239
3240 4. **Bedre kunstneres levekår.** Kunstnere er arbeidsfolk og skal sikres bedre
3241 levekår, med mulighet til å jobbe i hele landet. Det frie feltet skal styrkes.
3242 Kunstneres opphavsrett skal ivaretas og de skal sikres rimelig vederlag.
 - 3243
3244 5. **Styrke de kreative næringene** med mål om mer kultureksport, og at flere kan
3245 leve av kunsten. De virkemidlene som er tilgjengelige for næringslivet, skal også
3246 treffe kreative næringer. Blant annet ved å styrke og videreutvikle
3247 filminsentivordningen, skal Norge sikres som en attraktiv og konkurransedyktig
3248 filmdestinasjon.

- 3249
3250
3251
3252
3253
3254
3255
3256
3257
3258
3259
3260
3261
6. **Ta vare på kulturarven.** Kulturminner og kulturmiljøer har betydning for folks identitet og er en viktig del av vår kulturarv. Vi skal ta vare på den materielle og immaterielle kulturarven, styrke museene, ivareta håndverkstradisjonene og sikre en god språkpolitikk.
 7. **Kultur for fremtiden.** Digitaliseringen gir nye muligheter for uttrykk og formidling, samtidig som politikken skal sikre at rettighetshaveres enerett til åndsverk ivaretas.
 8. **Et grønnere kulturliv.** Vi skal legge bærekraftsmålene til grunn for kulturpolitikken, og vurdere insentiver som vil bidra til grønn omstilling i kunst- og kultursektoren.

3262 Tro og livssyn: et livssynsåpent samfunn med respekt for alle

3263 I en verden preget av økt polarisering og konflikt, er det viktig at vi som fellesskap bidrar til å sikre
3264 et livssynsåpent samfunn med respekt for alle. Tros- og livssynssamfunnene betyr mye i
3265 hverdagen for mange mennesker og lokalsamfunn. Det samme gjør Den norske kirke, med sin
3266 særskilte rolle som levende og inkluderende folkekirke.

3267
3268 Antall tros- og livssynssamfunn har vokst betydelig, og det er behov for å stille krav til innsyn,
3269 åpenhet, likestilling og kontroll. Myndighetene må forsikre seg om at samfunn ikke bidrar til at
3270 det organiseres eller oppmuntres til oppvekstvilkår for barn som er klart skadelige, som å
3271 godkjenne eller forsvare vold i form av fysisk avstraffelse. Det samme gjelder oppfordringer til,
3272 eller bifall av, illegitime voldshandlinger og straffereaksjoner.

3273
3274 Like viktig som retten til å tro, er retten til å ikke tro, og vi vil ikke akseptere hatkriminalitet i
3275 samfunnet vårt. Vi vil legge til rette for debatt som skal bidra til dialog, integrering,
3276 konfliktredning og til å oppnå forståelse og fellesskap.

3277 3278 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3279 • Fortsatt sikre den norske folkekirke et godt grunnlag for sin virksomhet
- 3280 • Fortsatt støtte tros- og livssynssamfunnene økonomisk
- 3281 • Støtte opp om Samarbeidsrådet for tros- og livssyn sitt viktige dialogarbeid
- 3282 • Stille krav om at tros- og livssynssamfunn må bidra til integrering, likestilling og god
3283 kunnskap om det norske samfunn og dets lover
- 3284 • Styrke barns medvirkning og selvbestemmelse i spørsmål om tro og livssyn
- 3285 • Støtte opp om initiativer som bidrar overfor mennesker i krevende, religiøse
3286 bruddprosesser
- 3287 • Jobbe med kommunene for å få på plass flere livssynsnøytrale seremonilokaler
- 3288 • Øke mangfoldet i samtalejenestene på offentlige institusjoner, slik at det spiller
3289 befolkningens behov

3290 Medier: grunnmuren for ytringsfrihet og demokrati

3291 En fri presse og redaktørstyrte medier er en grunnstein i vårt demokrati. Sterke og redaksjonelt
3292 uavhengige medier bidrar til å forhindre maktmisbruk, polarisering og økt mistillit, noe som er en

3293 forutsetning for en demokratisk offentlighet. Folks mulighet til å skaffe seg korrekt informasjon,
3294 er en forutsetning både for tilliten til hverandre og for ytringsfriheten.

3295
3296 De redaksjonelle mediene utfordres av maktkonsentrasjon og digitale plattformer. Falske
3297 nyheter og såkalte ekkokamre på sosiale medier utgjør en stor utfordring for samfunnet og
3298 demokratiet. Gjennom globale plattformer spres desinformasjon og ulovlig innhold raskt.
3299 Behovet for troverdige, redaktørstyrte medier av høy kvalitet, er viktigere enn noen gang.
3300 Samtidig må vi møte generasjonsskillet i mediebruken, og at unge forholder seg til
3301 nyhetsformidling på en helt annen måte enn voksne og eldre. Dette stiller krav til redaktørene,
3302 politikerne og brukerne av plattformene.

3303
3304 Arbeiderpartiet vil sikre mangfoldet av redaktørstyrte medier, og legge til rette for at alle grupper i
3305 samfunnet har et godt medietilbud.

3306
3307 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3308 • Beskytte frie medier og det offentlige ordskiftet mot alle forsøk på å innskrenke
- 3309 ytringsrommet og ytringsfriheten
- 3310 • Beskytte mennesker som er truet på grunn av sine meninger og ytringer. Redaktører og
- 3311 journalister skal ha et særskilt vern.
- 3312 • Styrke de redaktørstyrte mediene i konkurransen mot sosiale medier og globale
- 3313 plattformsselskaper
- 3314 • Styrke rammevilkårene for lokalradioene, med mål om å styrke den løpende
- 3315 journalistiske produksjonen
- 3316 • Styrke produksjonstilskuddet for nyhetsmedier, og sikre at de redaktørstyrte mediene
- 3317 kan fylle sin funksjon under kriser og alvorlige hendelser
- 3318 • Vurdere innføring av momsfristak for all digital journalistikk som omfattes av
- 3319 medieansvarsloven, og som et første steg gjøre momsfristaket for nyhetsmedier
- 3320 plattformnøytralt igjen
- 3321 • Arbeide for at brukere over hele landet har lik tilgang til medier, blant annet gjennom å
- 3322 sikre distribusjon både fysisk og digitalt
- 3323 • Utvikle ulike modeller for å sikre videregående elever tilgang til redaktørstyrte medier
- 3324 • Sikre NRKs rolle som en bred allmennkringkaster med sterk tilstedeværelse i hele landet
- 3325 • Arbeide for fortsatt kommersiell allmennkringkasting med hovedkontor i og
- 3326 nyhetssendinger fra Bergen
- 3327 • Stille økte krav til de store teknologiselskapene for å sikre at barn og unge beskyttes mot
- 3328 skadelig og ulovlig innhold på nettet
- 3329 • At offentlighetsloven og prinsippet om meroffentlighet skal praktiseres i alle offentlige
- 3330 virksomheter, og vurdere å innføre sanksjoner ved brudd på dette
- 3331 • Beskytte mennesker som er truet på grunn av sine meninger og ytringer, og sikre
- 3332 redaktører og journalister et særskilt vern

3333 **Familiepolitikk: ulike familier, universell velferd**

3334 Familien er det viktigste fellesskapet for de aller fleste av oss. Foreldre skal oppleve trygghet i
3335 hverdagen, med gode universelle velferdstilbud som lokale helsestasjoner, tilgjengelige
3336 barnehageplasser, gode skoler og fritidstilbud.

3337

3338 Mange barnefamilier sliter med tidsklemma, samtidig som også etablerings- og levekostnadene
3339 øker. Arbeiderpartiet vil føre en politikk som gjør det attraktivt for folk å få barn, og som legger
3340 godt til rette for barnefamilier.

3341

3342 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3343 • Styrke det universelle velferdstilbudet for alle barn og unge
- 3344 • Sikre at barn med funksjonsnedsettelse og deres familier, får god oppfølging og
3345 tilrettelegging.
- 3346 • Vurdere endringer i regelverket slik at ikke mødre får kutt i permisjonstiden dersom de
3347 føder før termin, og at ikke permisjonen starter å løpe dersom de føder senere enn
3348 termin.
- 3349 • Styrke helsestasjonens rolle i det forebyggende arbeidet innen kvinnehelse, barn og
3350 unges fysiske og psykiske helse, og med å styrke relasjoner mellom voksne og barn
- 3351 • Utvikle flere tilbud til foreldre til eldre barn, som kurs, nettverk og andre tilbud som bidrar
3352 til mestring i foreldrerollen
- 3353 • Gjøre hverdagen enklere og skoledagen mer helhetlig ved å bedre samarbeidet mellom
3354 kultur, frivillighet, idrett, skole og SFO

3355

3356 Gode oppvekstmiljø for alle

3357 Alle barn skal ha et godt, trygt, sunt og aktivt oppvekstmiljø. Store ulikheter i familienes evne og
3358 muligheter til å bidra, må møtes av og i fellesskapet. Både hver og en av oss, frivilligheten og våre
3359 felles offentlige tilbud er viktige for å bidra til inkluderende fellesskap.

3360

3361 Ulikheter i økonomi, boforhold, utdanning og helse bidrar til at folk har ulike forutsetninger for å
3362 kunne delta aktivt i lokalsamfunnet på fritiden. Segregering og ulikhet i deltakelse mellom jenter
3363 og gutter, bidrar til at kulturen og idretten speiler disse forskjellene, og forsterker trekk vi ikke
3364 ønsker.

3365

3366 Arbeiderpartiet vil ha et samfunn bygget på likeverdighet, tillit og demokrati. Det limet som
3367 idrett, frivillighet og kultur skaper i lokalsamfunnene, er et viktig forsvar mot antidemokratiske
3368 krefter som forsøker å stille grupper opp mot hverandre. Fritidsaktiviteter er en viktig arena for å
3369 sørge for at barn har det bra, og blir sett av trygge voksne.

3370

3371 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3372 • Legge godt til rette for frivillige som bidrar i sine lokalsamfunn, både når det gjelder
3373 idrett, organisasjoner, kultur og frivilligsentraler
- 3374 • Rette særskilte tiltak mot barn og unge som vokser opp i familier med vedvarende
3375 lavinntekt, spesielt i levekårsutsatte områder
- 3376 • Bruke ungdomsjobber til å støtte opp om frivilligheten og idretten
- 3377 • Støtte gratis utlån av idretts- og friluftsutstyr som BUA
- 3378 • Legge til rette for at idrett, kultur og frivillighet kan bruke offentlige bygg

3379

3380 Digitalisering for alle

3381 Med den teknologiske utviklingen følger store muligheter. I et avansert industrisamfunn som
3382 Norge, med små forskjeller og høy tillit, kan digitalisering skape nye arbeidsplasser, gjøre
3383 offentlige tjenester bedre og bidra til å redusere klimaavtrykket i en rekke næringer.

3384

3385 Den teknologiske utviklingen har også en bakside. Plattformøkonomien skaper nye monopoler,
3386 utfordrer det trygge arbeidslivet og kan bidra til å gjøre offentligheten mer polarisert. Nye
3387 klasseskiller vokser frem når store grupper i samfunnet, ikke minst mange eldre, hektes av den
3388 digitale utviklingen.

3389

3390 Utviklingen innen kunstig intelligens skjer i et høyt tempo, og treffer et bredt spekter av
3391 samfunnsområder. Når teknologi og samfunn er i endring, må også politikken videreutvikles.

3392

3393 For Arbeiderpartiet er det avgjørende at det er fellesskapet som styrer utviklingen når
3394 teknologien endrer samfunnet, og ikke omvendt. Vi ønsker at digitaliseringen av samfunnet skal
3395 komme alle til gode.

3396

3397 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3398 • Digitalisere offentlig sektor på en måte som gjør at innbyggerne opplever at
- 3399 offentligheten er der for dem, og leverer sømløse tjenester som møter deres behov
- 3400 • Sikre rammer for en trygg digital oppvekst for barn og unge
- 3401 • Sørge for en sikker og fremtidsrettet digital infrastruktur i hele landet
- 3402 • Forsterke styringen og samordningen av digitaliseringspolitikken
- 3403 • Legge hensynet til sikkerhet og beredskap i bunn for all digitalisering
- 3404 • Utnytte mulighetene i kunstig intelligens, samtidig som vi beskytter innbyggerne mot de
- 3405 negative sidene ved utviklingen
- 3406 • Utnytte mulighetene i data og datadrevet innovasjon
- 3407 • Sette fart på den grønne og digitale omstillingen, og fremme et omstillingsdyktig og
- 3408 innovativt næringsliv
- 3409 • Beskytte innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning og stille strenge krav til
- 3410 private selskaper som deler data
- 3411 • Motvirke digitalt utenforskap slik at alle, uansett ferdigheter, arbeidslivstilknytning eller
- 3412 økonomi, har mulighet til å benytte seg av digitale tjenester
- 3413 • Styrke Datatilsynets regulatoriske sandkasse for digital innovasjon

3414

3415 Trygg digital oppvekst

3416 Dagens barn og unge vokser opp i en gjennomdigitalisert hverdag. Mange utvikler tidlig høy
3417 digital kompetanse, og kan leve mye av sitt sosiale liv på nett, gjennom spill og sosiale medier.
3418 Digitaliseringen bidrar til stor informasjonstilgang, underholdning, sosiale muligheter og læring.

3419

3420 I den digitale hverdagen blir også barn og unge utsatt for reklame, påvirkning og uønsket innhold.
3421 Tidsbruken på sosiale medier øker, og vi ser nye former for ekskludering, mobbing og
3422 utestengelse. Stadig flere personopplysninger samles inn og brukes til å tilpasse innhold og
3423 reklame. Det utfordrer både regelverk og kulturer. Ulik tilgang til digitale verktøy, og ulik digital
3424 kompetanse, kan føre til økte forskjeller.

3425

3426 Arbeiderpartiet vil ivareta barn og unge i den digitale hverdagen. De er særlig sårbare og har krav
3427 på beskyttelse, også på nett. Deres personvern skal ivaretas. De skal beskyttes mot skadelig
3428 innhold og skjermes for uønsket reklame.

3429

3430 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3431 • Gjennomgå og foreslå endringer i regelverk for å verne barn og unge bedre i digitale flater,
- 3432 og bedre beskytte deres rettigheter
- 3433 • Forby atferdsbasert markedsføring rettet mot barn og unge
- 3434 • Skjerpe kravet til å skille mellom innhold og reklame
- 3435 • Sikre at barns personopplysninger ikke brukes til atferdsbasert markedsføring, selv om
- 3436 markedsføringen ikke rettes mot barn
- 3437 • Sikre at barnets beste legges til grunn, når man regulerer reklame og markedsføring som
- 3438 er rettet mot, og tilgjengelig for, barn
- 3439 • Pålegge kommersielle aktører å bruke standardinnstillinger som ikke bruker
- 3440 avhengighetsskapende mekanismer
- 3441 • Ha bedre veiledning for barn og foreldre for å styrke forståelsen av barns rett til
- 3442 personvern i familiære forhold
- 3443 • Prioritere mer forskning om barns digitale oppvekst, og opprettelse av et tverrfaglig
- 3444 forskningssenter for barn og digitale medier, i tilknytning til eksisterende
- 3445 kunnskapsmiljøer
- 3446 • Innføre strengere regelverk for sosiale medier blant barn og unge, inkludert aldersgrenser
- 3447 • Regulere lootbokser i spill
- 3448 • Innføre et føre-var-prinsipp i skole og barnehage
- 3449 Skjerme barn for skadelig innhold og reklame på digitale enheter utlevert av skolen
- 3450 • Utarbeide tydelige anbefalinger til foreldre om barns digitale hverdag

3451 **Digital infrastruktur**

3452 Digital infrastruktur er avgjørende for å ta i bruk digitale verktøy. Tilgangen til internett varierer

3453 ulike steder i landet. Det er viktig for Arbeiderpartiet at det offentlige skal bidra til infrastruktur i

3454 hele landet.

3455 Den digitale infrastrukturen blir stadig viktigere for både nærings- og samfunnsutvikling.

3456 Datasentre har blitt en del av den grunnleggende infrastrukturen, og det er avgjørende at Norge

3457 har tilgang til, og kompetanse på, dette området. Datasenterbransjen er samtidig en ny,

3458 kraftkrevende industri med behov for store mengder av den samme energien som vi trenger til

3459 andre gode formål. Arbeiderpartiet mener derfor at datasentre i Norge kun skal brukes til

3460 samfunnsnyttige formål, og bygge opp under industrietablering og utvikling av velferdsstaten.

3462 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3464 • Ha som mål at alle husstander der det bor fastboende, skal ha tilgang til
- 3465 høyhastighetsbredbånd på 1GB
- 3466 • Legge til rette for at alle kan delta i den digitale utviklingen uavhengig av bosted
- 3467 • Sikre mobildekning langs hovedferdselsårene både på land og sjø
- 3468 • Iverksette tiltak som øker konkurransen i markedet for bredbånd, slik at brukerne får reell
- 3469 valgfrihet
- 3470 • Ivareta norske sikkerhetsinteresser ved utbygging av datasentre, ved å sørge for
- 3471 tydeligere nasjonal styring. Få på plass bedre regler for utbygging, drift og eierskap, i
- 3472 utgangspunktet begrenset til aktører fra NATO- eller EØS-land.

3473 Likestilling – et likestilt samfunn er et fritt samfunn

3474 Arbeiderpartiet skal føre en offensiv og målrettet likestillingspolitikk som gjør at alle inkluderes i
3475 samfunnet, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, funksjonsnivå og etnisitet. Store forskjeller
3476 mellom kjønnene i skoleprestasjoner, skolegjennomføring, i arbeidslivet, lønnsnivå, familieliv og
3477 helse, truer det likestilte samfunnet. Diskriminering og manglende inkludering fører til at
3478 mennesker utestenges fra viktige fellesskap.

3479
3480 Ingen mennesker skal diskvalifiseres fra arbeidslivet, utestenges fra det sosiale fellesskapet eller
3481 hetses på bakgrunn av sin hudfarge, tro, funksjonsnivå eller seksualitet.

3482
3483 Arbeiderpartiet skal bygge ned hindre for deltakelse, styrke arbeidet mot diskriminering og for et
3484 mer inkluderende samfunn. Vi vil aldri godta diskriminering, hets og trusler mot
3485 enkeltmennesker eller grupper. Urfolk og nasjonale minoriteter har en særstilling i Norge.

3486 Likestilling mellom kjønnene

3487 Arbeiderpartiets mål er at alle skal kunne leve frie og gode liv. En viktig forutsetning for dette er å
3488 sikre likestilling mellom kjønnene. Vi har fortsatt et kjønnsdelt arbeidsmarked i Norge. Det fører
3489 til kjønnsforskjeller i lønn, arbeidshelse og muligheten til å balansere jobb og familie.

3490 Arbeiderpartiets mål er å skape et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked og et likestilt arbeidsliv.

3491
3492 Vi oppnår aldri reell likestilling dersom vi ikke tar tak i de særskilte utfordringene som kjønnene
3493 opplever. For Arbeiderpartiet handler det om at alle skal få de samme mulighetene i livet
3494 uavhengig av kjønn. Arbeiderpartiets likestillingspolitikk skal bygge videre på kvinnekampens
3495 avgjørende samfunnsbidrag, og samtidig adressere gutter og menns likestillingsutfordringer på
3496 relevante politikkområder.

3497 3498 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3499 • Redusere kjønnsforskjellene i arbeidslivet, jobbe for lik lønn for likt arbeid og øke
3500 andelen som jobber heltid
- 3501 • Bekjempe det kjønnsdelte arbeidslivet gjennom satstinger på kompetansesentre,
3502 målrettede tiltak som “Menn i helse” og kampanjer i ungdomsskolen
- 3503 • Sørge for økt mangfold i arbeidslivet samt bedre representasjonen mellom kjønnene i de
3504 bransjer der dette går for sakte
- 3505 • Videreutvikle likestillingssentrene
- 3506 • Gjennomføre en nasjonal satsing for at flere unge skal velge og gjennomføre
3507 kjønnsutradisjonelle utdanningsprogram på yrkesfag, og at flere menn skal velge og
3508 gjennomføre helse-, omsorgs, sosial- og pedagogiske fag i høyere utdanning
- 3509 • Sikre at skoleløpet passer for alle ved å satse på en mer praktisk og variert skolehverdag,
3510 styrke de alternative opplæringsarenaene og sikre kvalifiserte elever læreplass
- 3511 • Videreutvikle verktøyene i statens eierskapspolitikk for å fremme likestilling
- 3512 • Sette ned et utvalg som skal se på kjønnsforskjeller i helsetjenestene
- 3513 • Styrke arbeidet mot seksuell trakassering i samfunnet, blant annet ved å sikre at de nye
3514 reglene mot seksuell trakassering i arbeidsmiljøloven følges opp, styrke de aktørene som
3515 arbeider mot seksuell trakassering, og jobbe holdningssskapende i barnehage og skole

3516 Likestilling på alle samfunnsområder

3517 Likestilling kommer ikke av seg selv. For å få et likestilt samfunn, kreves det at vi jobber
3518 systematisk med likestilling på alle samfunnsområder. Universell utforming er helt nødvendig for
3519 å gi alle mulighet til å kunne delta likeverdig i samfunnet. Arbeiderpartiet har som mål at Norge
3520 skal være universelt utformet innen 2035.

3521
3522 Arbeiderpartiet vil jobbe for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal oppnå sine fulle
3523 rettigheter til deltakelse på alle samfunnets arenaer på lik linje med alle andre, ved å sikre at FN-
3524 konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) realiseres i alle
3525 deler av samfunnet. Vi vil bygge ned samfunnsbarrierer som står i veien for denne realiseringen,
3526 og bidra til større synliggjøring, likestilling og livskvalitet for denne gruppen.

3527
3528 Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) er et viktig verktøy for å sikre alle mennesker deltakelse og
3529 likestilling i samfunnet. Vi vil sørge for at ordningen gir et best mulig universelt tilbud til de som
3530 trenger det, og forankre BPA i et eget lovverk. For å sikre god kvalitet på tjenesten og styrke
3531 arbeidstakernes rettigheter, vil vi etablere en godkjenningsordning for BPA-leverandører.

3532
3533 Den skeive delen av befolkningen kommer dårligere ut enn befolkningen ellers på
3534 levekårsundersøkelser. Mange har opplevd avvisning av mennesker i nær relasjon, skam,
3535 mangel på god helseoppfølging, hets, hat, og minoritetsstress.

3536
3537 Arbeiderpartiet vil kjempe for alle menneskers ukrenkelige rett til egen kjønns- og
3538 legningsidentitet. Vi skal sikre at lovgivning, helse- og utdanningsløp er tilpasset for at skeive kan
3539 leve gode og meningsfulle liv.

3540
3541 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3542 • Jobbe for universell utforming og tilgjengelighet slik at alle kan delta i samfunnet
- 3543 • Øke kunnskapen om funksjonshemmedes rettigheter blant ansatte i staten og
- 3544 kommunene
- 3545 • Styrke Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda
- 3546 • Prioritere tiltak som bekjemper netthets
- 3547 • Følge opp handlingsplanen for LHBT+-personers levekår
- 3548 • Styrke opplæringen i seksualitet og grensesetting, kjønns- og seksualitetsmangfold og
- 3549 reprodutiv helse
- 3550 • Innlemme FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne
- 3551 (CRPD) i den norske menneskerettighetsloven

3552 Antirasisme: vår felles oppgave

3553 Arbeiderpartiet er et parti som kjemper for å få slutt på både hverdagsrasisme, ideologisk
3554 fundert rasisme og den strukturelle rasismen. Vi mener det er en felles oppgave for alle å
3555 bekjempe rasisme og hatefulle ideer og holdninger. Vi må erkjenne det farlige hatets potensielle
3556 konsekvenser og forhindre at mennesker i vårt samfunn blir radikalisert og en trussel mot andre.
3557 Arbeiderpartiet ser med særlig stor bekymring på utbredelsen av hatefulle konspirasjonsteorier
3558 og rasistiske ideer rettet mot muslimer og jøder, og vil prioritere bekjempelse av muslimhat og
3559 antisemittisme.

3560 Arbeiderpartiets antirasistiske politikk skal fjerne hindrene som gjør at enkelte grupper holdes
3561 utenfor, og gi like muligheter for alle. Vårt viktigste forsvarsverk mot terror og politisk vold, er et
3562 sterkt fellesskap, en sterk velferdsstat og et inkluderende samfunn – fundamentet for et
3563 samfunn med små forskjeller og like muligheter. Kampen mot rasismen må kjempes i
3564 hverdagslivet: på arbeidsplassene, i skolegården, i kultur- og idrettslivet og på internett.

3565 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3566 • At det gis mer kunnskap og informasjon om hatefulle ytringer og rasismens
3567 konsekvenser gjennom skoleløpet
- 3568 • Utarbeide en nasjonal handlingsplan mot hatkriminalitet i samarbeid med berørte
3569 grupper
- 3570 • Sette ned et utvalg som skal utrede oppsøkende og forebyggende arbeid på nett
- 3571 • Arbeide for å motvirke spredning av konspirasjonsteorier
- 3572 • Styrke studietilbud og kompetanse om ekstremisme og radikaliserings
- 3573 • Jobbe for at flest mulig elever får opplæring om demokrati, ekstremisme, radikaliserings
3574 og hat, og får tilbud om å besøke relevante institusjoner som jobber med dette
- 3575 • Styrke forskningen og kompetansebyggingen på rasisme og ekstremisme, og sikre
3576 kompetanse om rasisme, diskriminering og hatytringer i alle politidistrikt

3577 **Urfolk og nasjonale minoriteter: rettigheter, kultur og språk**

3578 Norge skal være et foregangsland når det gjelder å beskytte urfolks og nasjonale minoriteters
3579 rettigheter. Arbeiderpartiet vil arbeide aktivt for at samer og nasjonale minoriteter får
3580 videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk.

3581 Samiske språk og de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romanes og romani utgjør en viktig
3582 del av rammen for kulturuttrykk i det norske samfunnet. Alle disse språkene er i dag under
3583 press. Arbeiderpartiet vil at alle skal ha en reell mulighet til å lære sitt morsmål, bruke det i
3584 hverdagen og kunne overlevere det til neste generasjon.

3585
3586
3587 Fornorskingspolitikken som tidligere har blitt ført overfor samer og nasjonale minoriteter, har ført
3588 til alvorlige tap av språk og kultur. Mange opplever fortsatt å bli utsatt for diskriminering,
3589 fordommer og hets. Sannhets- og forsoningskommisjonen har gjort et viktig arbeid for å granske
3590 fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og skogfinner. Arbeiderpartiet skal ta en aktiv
3591 og ledende rolle i kampen mot all form for rasisme og diskriminering i det norske samfunnet.

3592 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3593 • Ivareta våre forpliktelser overfor urfolk og nasjonale minoriteter, og arbeide for at de får
3594 videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk i Norge
- 3595 • Bekjempe hets og diskriminering av samer og nasjonale minoriteter
- 3596 • Heve kompetansen i offentlig forvaltning om særskilte utfordringer knyttet til helse og
3597 levekår blant samer og nasjonale minoriteter
- 3598 • Sikre gode rammevilkår for minoritetsspråkene og samiske språk og kultur
- 3599 • Forbedre refusjonsordninger og insentivordningene til kommunene for å styrke samisk
3600 språkopplæring og øke antallet språkbærere
- 3601 • Opprette et nasjonalt reindriftsenter for å gi reinbeitedistriktene nødvendig rådgivnings-
3602 og kompetansestøtte

- 3603
- 3604
- 3605
- 3606
- 3607
- 3608
- 3609
- 3610
- Sikre gode og stabile rammevilkår for de tradisjonelle samiske næringene, samtidig som det legges til rette for utvikling innen annen næringsvirksomhet som bidrar til å opprettholde bosetting og levende lokalsamfunn
 - Sikre at Sametinget tilføres tilstrekkelige ressurser for å ivareta rollen som et sterkt folkevalgt organ
 - Arbeide for å løfte samisk kultur, film, musikk og håndverkstradisjon
 - Støtte samisk LHBT+-arbeid

3611 Nordområdene: Norge er tryggere med livskraftige lokalsamfunn i 3612 nord

3613 Ingen steder henger innenriks- og utenrikspolitikken tettere sammen enn i nordområdene.
3614 Konsekvensene av en ny sikkerhetspolitisk hverdag i Europa griper direkte inn i nordnorsk
3615 nærings- og samfunnsliv. Skal vi ha aktivitet, utnytte ressursene og ha troverdighet overfor våre
3616 naboer, må det bo folk i nord.

3617

3618 Arbeiderpartiet vil sørge for at det kan leves gode liv i et attraktivt Nord-Norge med trygge
3619 velferdstjenester og spennende arbeidsplasser. Tiltak og virkemidler for nordområdepolitikken
3620 må tilpasses den nye sikkerhets- og geopolitiske situasjonen. Vårt fremste mål for
3621 nordområdene skal være at folk skal leve gode liv i en region som fortsatt er preget av fred og
3622 stabilitet. Utviklingen med fraflytting må snus, og det må skapes fremtidsrettede arbeidsplasser.
3623 Barn må sikres en god oppvekst i nord, og unge skal oppleve det som attraktivt å etablere seg i
3624 nord. På den måten styrker vi Norge gjennom å skape livskraftige lokalsamfunn i nord.

3625 Sikkerhet og fred i nord

3626 Norges posisjon og rolle i nord er unik. Det er i nord at Norge møter verden, og det er der våre
3627 initiativer har størst betydning for den generelle utviklingen i området og for norske interesser.
3628 Aktiv tilstedeværelse i nord sikrer suverenitet og norske interesser.

3629

3630 At hele Norden nå blir samlet i NATO, gir nye muligheter, ikke bare for forsvarssektoren, men
3631 også innen næringsliv, infrastruktur, forskning og utdanning. Flere land, deriblant stormakter
3632 som USA, Russland, Kina og EU, har fornyet interesse for nord. Et sterkt forsvar gjør det enklere å
3633 fortsette vår forutsigbare linje overfor våre naboer. Dette forutsetter et sterkt og moderne forsvar
3634 med tyngdepunkt i nord.

3635

3636 Sivilsamfunnet må forsterkes og infrastrukturen rustes opp til å være vertskap for den militære
3637 aktiviteten som vil komme i nord som følge av Forsvarsløftet. Industriutvikling, bolyst-tiltak,
3638 reiseliv og samferdsel må i større grad ses i et øst-vest-perspektiv.

3639 Energi

3640 Nordområdene må sikres tilstrekkelige mengder ren, rimelig og fornybar energi til å ta Nord-
3641 Norge gjennom det grønne skiftet. I dag er det for mange flaksehals i det nordnorske
3642 strømmettet, og det produseres for lite strøm til at nye næringer og industri skal utvikles i nord.
3643 Regjeringens Kraft- og industriløft for Finnmark markerer starten på Arbeiderpartiets ambisjon
3644 om å gjøre nordområdene til en bærekraftig region og et sentrum for grønn omstilling.
3645

3646 Havvind er den største nasjonale energi- og industrisatsingen i nyere tid, og Nord-Norge skal
3647 være med. Modne områder og prosjekter som Nordvest A¹ og Goliat Vind kan raskt realiseres, og
3648 Arbeiderpartiet har som mål at områder i nord skal lyses ut senest i 2027.

3649 Kunnskap om nord, i nord og fra nord

3650 De unike natur- og samfunnsforholdene i Arktis skaper muligheter i utvikling av kunnskap og
3651 kompetanse som Norge og det internasjonale samfunnet trenger. Arbeiderpartiet vil bidra til at
3652 forskningen og næringslivet i nord enda mer effektivt kan utnytte den arktiske plassering og den
3653 arktiske kompetanse til å løse nasjonale og globale samfunnsutfordringer.

3654 Gode lokalsamfunn som vokser

3655 Skal vi utnytte mulighetene i nord, må det bo folk i nord. Befolkningen må ha tillit til offentlige
3656 myndigheter og oppfatte dem som en medspiller. Gjennom å skape nye jobber og systematisk
3657 satsing på kunnskap skal nord være et attraktivt sted å bo og jobbe. Arbeiderpartiet vil
3658 videreutvikle tiltakssonen og sikre at også Nord-Norge har tilgang på kvalifisert arbeidskraft.

3659 Samferdsel: å reise i nord

3660 Arbeiderpartiet vil knytte Arktis bedre sammen og sikre infrastrukturen mot klimaendringer, ras
3661 og skred. Bo- og arbeidsmarkedsregioner i nord må komme nærmere hverandre, og forbindelser
3662 mellom nord og resten av verden må bedres. Arbeiderpartiet har som mål å utvikle jernbanen i
3663 nord og bygge Nord-Norgebanen. Hvor man skal starte byggingen og hvilket konsept man skal
3664 velge, må vurderes i lys av den nye geopolitiske situasjonen og bygge opp under arbeidet med å
3665 samle Norden i NATO.

3666
3667 Ferger, FOT-rutene og Kystruta utgjør viktige transporttilbud for folk og gods i nord. I årene som
3668 kommer skal luft- og sjøfart gjennom det grønne skiftet, og Arbeiderpartiet vil bruke kommende
3669 anbudsrunder til å kutte utslipp og fortsette å forbedre tilbudet med hensyn til både pris, kvalitet
3670 og frekvens for å knytte nord tettere sammen.

3671 Helse og velferdstjenester

3672 Trygge og gode velferds- og helsetjenester er en forutsetning for å lykkes med å skape gode
3673 lokalsamfunn som det er føles trygt å leve i. Pasienter og pårørende i nord har ofte lang reisevei
3674 til sykehus og spesialiserte helsetjenester. Det stiller derfor krav til at helsetjenesten i nord er
3675 fremst på å ta i bruk ny teknologi og nye løsninger, slik at enda mer av behandling og utredning
3676 kan skje utenfor sykehus og nært der pasienten bor. Arbeiderpartiet vil gjennomgå ordningene til
3677 Pasientreiser med sikte på å sikre at ikke pasienter og pårørende får unødvendig lang,
3678 belastende og kostbar reisevei.

3679 Å skape i nord

3680 Nordområdene er rike på ressurser. Det er et mål for Arbeiderpartiet at ressursene skal nyttes til
3681 verdiskaping og arbeidsplasser i nord, i pakt med hva naturen tåler. Gjennom en aktiv
3682 næringspolitikk kan reiselivet også bidra til å bygge opp under viktige bo- og blilyst-tiltak, og det
3683 ligger store muligheter i grensekryssende samarbeid om reiseliv i nord. Samtidig nærmer vi oss
3684 en grense for hva natur, infrastruktur og lokalsamfunn greier håndtere. Vi skal balansere
3685 næringsutvikling med naturens bærekraft.
3686

¹ Ved en inkurie sto det Trænabanken i en tidligere publisert utgave av programmet. Riktig omtale er «Nordvest A».

3687 Havbruksnæringa er flere steder den viktigste driveren for utvikling av kystsamfunn, og
3688 potensialet, særlig i havbruk til havs, er enormt. Samfunnskontrakten mellom fiskere,
3689 oppdrettere og folk langs kysten innebærer at det skal legges til rette for at fisken gir
3690 arbeidsplasser, aktivitet og trygger bosettingen i kystsamfunnene.

3691 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3692 • Gjennomføre «Kraft- og industriløft for Finnmark» og sikre hele Nord-Norge nok ren,
3693 rimelig og fornybar kraft
- 3694 • Forsterke kraftnettet og gjennomgå ordningen med anleggsbidrag slik at ikke manglende
3695 tilgang på nett hemmer det grønne skiftet
- 3696 • Knytte Arktis tettere sammen ved å forstørre bo- og arbeidsmarkedsregioner og utvikle
3697 grensekryssende transportårer i samarbeid med våre naboland
- 3698 • Sikre at nye grønne næringer og grønn industri utvikles i nord, og skaper
3699 kompetansemiljø, verdier og arbeidsplasser i nord
- 3700 • Sikre at forsvarsinvesteringer og samfunnsutvikling henger sammen og bygger opp under
3701 målet om attraktive og levkraftige lokalsamfunn i nord
- 3702 • Arbeide for at det etableres flere industriklynger i nord knyttet til forsvarsindustri, maritim
3703 industri, romindustri og mineralnæring
- 3704 • Lyse ut områder for havvind i nord senest i 2027, sikre Nord-Norge arbeidsplasser i
3705 forvaltningen og deltagelse i de industrielle muligheter som følger
- 3706 • Bygge og forsterke nordnorske kunnskaps- og kompetansemiljøer
- 3707 • Utvide avskrivningsregler for studielån i tiltakssonen til også å gjelde barnehagelærere
- 3708 • Gjøre kortbanenettet i Nord-Norge til testarena for grønn luftfart
- 3709 • At Norge skal bruke sin rolle i Arktisk råd til å fremme viktige spørsmål innenfor miljø,
3710 urfolk, utdanning, forskning og andre strategiske spørsmål
- 3711 • At det sikres fredelig samarbeid om fiskeforvaltning i nordområdene
- 3712 • Forplikte landene rundt Arktis til avtaler om bekjemping av, og tilpasning til,
3713 klimaendringer i nord
- 3714 • Styrke grunnlaget for meieriene og slakteriene i det nordnorske landbruket i
3715 beredskapsøyemed
- 3716 • Videreutvikle og forsterke nordnorske kunnskap- og kompetansemiljøer, herunder
3717 etablering av arktisk kunnskapssenter for klimaendringer som en videreutvikling av
3718 COAT.

3719 **Trygg og klimavennlig transport i hele landet**

3720 Arbeiderpartiets samferdselspolitikk skal bidra til en enklere og tryggere reisehverdag for folk, og
3721 økt konkurransevne for næringslivet. Samtidig skal vår samferdselspolitikk bidra til å oppfylle
3722 Norges klima- og miljømål og til at byene når nullvekstmålet for persontransport med bil.
3723 Vi må derfor planlegge arbeidsplasser og boligutbygging bedre for å sikre en kortere og raskere
3724 reisevei i hverdagen.

3725
3726 Veier, jernbane, havner og flyplasser binder Norge sammen og er helt avgjørende for bosetting og
3727 arbeidsplasser. Samfunnet har et stort ansvar for at denne infrastrukturen fungerer godt, og
3728 Arbeiderpartiet skal sørge for det. Vi må bedre utnytte de mulighetene ny teknologi gir.

3729
3730 Arbeiderpartiets samferdselspolitikk følger dette prinsippet: Vi skal ta vare på det vi har, utbedre
3731 der vi kan og bygge nytt der vi må. Arbeiderpartiet ønsker et løft for vedlikeholdet av

3732 transportinfrastrukturen i hele landet, og en sterk satsing på utbedring av det vi har, med
3733 punktvis investeringer på eksisterende vei- og jernbaneinfrastruktur. Slik skal vi oppnå bedre
3734 utnyttelse, bedre punktlighet på jernbanen, økt sikkerhet og større motstandsdyktighet mot
3735 klimaendringer. Fylkeskommunene skal også settes bedre i stand til å prioritere innsats for å
3736 oppruste fylkesveinettet.

3737
3738 En ny sikkerhetssituasjon i Europa krever at vi må tenke mer på beredskap, militær mobilitet og
3739 forsyningssikkerhet. Vi må dessuten ha med behovene til våre allierte og deres stridskrefter, når
3740 samferdselsprosjekter skal utformes. Store byggeprosjekter må vurderes opp mot det store
3741 behovet for arbeidskraft vi har på andre samfunnsområder, for eksempel i helse- og
3742 omsorgssektoren eller i Forsvaret. De store naturinngrepene må begrenses, og vi må ta bedre
3743 vare på den matjorden vi har.

3744
3745 Arbeiderpartiet vil legge til rette for digitale løsninger i transportsektoren, og utnytte mulighetene
3746 i bruk av kunstig intelligens. Økt fremkommelighet, økt transportsikkerhet og et mer klima- og
3747 miljøvennlig transportsystem med bedre kapasitetsutnyttelse, er mulig med ny teknologi.

3748 Samtidig vil Arbeiderpartiet beskytte innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning og stille
3749 strengere krav til private selskaper som deler data.

3750

3751 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3752 • Redusere klimagassutslippene fra transportsektoren
- 3753 • Lokalisere arbeidsplasser og boliger slik at transportbehovet reduseres og
- 3754 knutepunktene styrkes
- 3755 • Intensivere arbeidet for å nå visjonen om null drepte og hardt skadde i trafikken
- 3756 • Bekjempe sosial dumping i transportsektoren
- 3757 • Sørge for at samferdselsinvesteringer styrker norske bedrifter med norske lønns- og
- 3758 arbeidsvilkår
- 3759 • Prioritere i større grad å vare på det vi har fremfor nye, store samferdselsprosjekter
- 3760 • Benytte ny teknologi til å forbedre kapasitetsutnyttelse i transportsystemet
- 3761 • Stille krav om innfasing av nullutslipp i kjøretøy, anleggsmaskiner, fartøy og fly på
- 3762 offentlige kontrakter der teknologien er moden

3763 **Trygge veier**

3764 Mesteparten av trafikken går på veien, og Arbeiderpartiet ønsker et godt, effektivt og trygt veinett
3765 som binder landet sammen.

3766
3767 Vi lever i en tid som stiller nye krav til oss. Pris- og kostnadsutviklingen gjør at vi nå må prioritere
3768 hardere og kreve bedre planlegging og gjennomføring av samferdselsprosjekter. I fremtiden vil
3769 villere vær føre til at vi må bruke større ressurser på å sikre infrastrukturen vår mot skred og flom.
3770 Derfor blir vår prioritet å sikre et trygt og effektivt veinett.

3771
3772 Kontinuerlig arbeid med drift og vedlikehold av veiinfrastruktur, er sentralt for trafikksikkerheten.
3773 Behovene hos sårbare trafikanter som fotgjengere, syklistene og motorsyklistene bør fortsatt
3774 tillegges særlig vekt ved utforming, bygging, drift og vedlikehold. Innenfor drift er det spesielt
3775 vinterdriften, med brøyting og strøing, som er de viktigste oppgavene ut fra hensynet til både
3776 trafikksikkerhet og fremkommelighet.

3777

3778 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3779 • Øke bevilgningene til ras- og skredsikring
- 3780 • Redusere vedlikeholdsetterslepet
- 3781 • Stille miljøkrav i offentlige anskaffelser i veisektoren
- 3782 • Bidra til en robust ladeinfrastruktur for elbiler
- 3783 • Støtte etablering av nye ladestasjoner for tyngre kjøretøy
- 3784 • Styrke muligheten til å ta beslag i kjøretøy som blir brukt til uvettig kjøring og kriminalitet
- 3785 • Skjerpe reaksjonene mot bilister som bruker mobiltelefoner under kjøring
- 3786 • Sørge for effektiv og rettferdig bompengeneinnkreving også for utenlandske personbiler, for
- 3787 å hindre forskjellsbehandling

3788 En kollektivtrafikk som binder sammen by og land

3789 Arbeiderpartiet støtter nullvekstmålet som sier at veksten i persontransporten i byområdene
3790 skal tas med kollektivtransport, sykkel, og gange. For å nå dette målet, ønsker vi et punktlig og
3791 rimelig kollektivtilbud som sikrer grønn mobilitet og får hverdagen til å gå opp for den reisende. Vi
3792 vil derfor videreføre byvekstavgifter samt utvide og videreutvikle tilskuddsordningene for mindre
3793 byområdet. Gjennom byvekstavtalene legger vi til rette for samarbeid mellom sentrale, regionale
3794 og lokale myndigheter, og styrker den lokale handlefriheten til å kutte utslipp og legge til rette for
3795 grønn mobilitet.

3796
3797 Et godt kollektivtilbud i hele landet er viktig, og vi vil derfor utvikle nye fleksible kollektivordninger
3798 som for eksempel bestillingsruter.

3799 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3801 • Stå fast ved målet om en statlig finansieringsandel på 70 prosent av
- 3802 investeringskostnadene i store kollektivprosjekter i de fire største byområdene
- 3803 • Videreutvikle ordningen med byvekstavgifter
- 3804 • Utvide og videreutvikle tilskuddordningen for mindre byområder
- 3805 • Legge til rette for forskning innenfor samferdselssektoren (for eksempel smarte byer,
- 3806 trafiksikkerhet, autonome kjøretøyer, nye kollektivløsninger mm.) og bedre samarbeid
- 3807 mellom transportetatene og relevante forskningsinstitusjoner
- 3808 • Gradvis innføre et nasjonalt ungdomskort som gir lavere priser for unge, lærlinger og
- 3809 studenter i hele landet

3810 En punktlig og klimavennlig jernbane

3811 Arbeiderpartiet vil føre en offensiv jernbanepolitikk for fremtiden, og vil ha en sterk statlig styring
3812 av jernbanesektoren. For å hindre en fragmentering av ansvaret og en mer komplisert
3813 reisehverdag for den enkelte, vil vi si nei til privatisering av persontrafikk, drift og vedlikehold på
3814 jernbanen.

3815
3816 Prisveksten ved bygging av vei og jernbane har vært sterk de siste årene. Arbeiderpartiet mener
3817 at utbygging av infrastruktur må gjennomføres på en måte som gir mest mulig igjen for pengene.
3818 Vi vil gjennom å prioritere en større andel på drift og vedlikehold, samt bygge flere kryssningsspor
3819 og dobbeltsporparseller, forbedre punktligheten og gi flere reisende og et bedre togtilbud.

3820 **Arbeiderpartiet vil**

- 3821 • Ha en sterk statlig styring av jernbanesektoren
- 3822 • Legge til rette for at jernbanen skal ta en større andel av persontrafikk og godstrafikk

- 3824 • Sikre at jernbanen leverer på de transportpolitiske målene, hvor de nye overordnede rammebetingelsene ligger fast
- 3825
- 3826 • Si nei til privatisering av persontrafikk, drift og vedlikehold på jernbanen
- 3827 • Bruke større andel på drift og vedlikehold på jernbanen og forbedrepunktligheten, og gjennom det styrke tilliten til jernbanen
- 3828
- 3829 • Bygge flere kryssingsspor og dobbeltsporparseller og utbedre flaskehalsen for å få bedre hyppighet og regularitet på togtilbudet
- 3830
- 3831 • Fortsette arbeidet med å hel- eller delelektrifisering, eller bruk av annen teknologi, for å redusere utslipp fra gjenværende dieselstrekninger på jernbanen
- 3832
- 3833 • Følge opp fjerntogstrategien og sikre beslutningsgrunnlag ved rullering av NTP

3834 Livskraftige kystsamfunn

3835 Arbeiderpartiet mener det er et offentlig ansvar å sikre nødvendig havner og annen maritim infrastruktur, og at det er en betingelse for livskraftige kystsamfunn og samfunnssikkerhet.

3836

3837 Fiskeri og havbruk er blant Norges viktigste næringer, og i stadig vekst. Fremover vil også

3838 utvikling av havvind være avhengig av tilstrekkelig havneinfrastruktur. Vi vil styrke satsingen på

3839 havn og farleder for å sikre maritime næringer og godstransport til sjøs. Vi vil også legge til rette

3840 for en grønn omstilling av skip, ferger og båter langs kysten vår

3841

3842 Arbeiderpartiet vil:

- 3843 • Styrke satsingen på tiltak innen kyst, havn og farleder for å skape vekstvilkår for maritime næringer som fiskeri og havbruk, samt godstransport til sjøs
- 3844
- 3845 • Legge frem en grønn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip
- 3846 • Kompensere fylkeskommunene for merkostnader ved å velge lav- og nullutslippsteknologi ved anskaffelser av ferger og hurtigbåter. Norske hurtigbåter skal drives av nullutslippsløsninger.
- 3847
- 3848
- 3849 • Redusere lokal forurensing gjennom å legge til rette for landstrøm ved de mest trafikkerte havnene, og på sikt innføre forbud mot tungolje som drivstoff
- 3850
- 3851 • Sikre rimelige ferjepriser fremover
- 3852 • Sikre et godt fergetilbud på fylkesveinettet gjennom å styrke den fylkeskommunale økonomien.
- 3853

3854 Luftfart

3855 Arbeiderpartiet ønsker en luftfart med lave priser og et godt, desentralisert nett med kortbaneflyplasser i hele landet. Vi ønsker å legge til rette for en omstilling av luftfarten til null- og lavutslippsløsninger. Luftfarten er viktig for å gjøre det attraktivt å bo og arbeide i hele landet, og er også en betydelig næring som bidrar til verdiskaping i Norge.

3859

3860 Arbeiderpartiet vil:

- 3861 • Videreføre og styrke Avinor-modellen for å drifte og videreutvikle flyplasser i hele landet
- 3862 • Fortsatt sikre rimelige priser og flere avganger på kortbanenettet
- 3863 • Opprettholde et godt, desentralisert nett med kortbaneflyplasser, og sørge for at disse brukes i arbeidet med elektrifisering av luftfarten
- 3864
- 3865 • Bekjempe sosial dumping i luftfarten og legge til rette for seriøse aktører i bransjen
- 3866 • Sørge for at drifts- og beredskapstjenester ved flyplassene utføres av Avinors ansatte og ikke konkurranseutsettes
- 3867
- 3868 • Legge til rette for en fremskyndet innfasing av null- og lavutslippsluftfartøy

- 3869
- 3870
- 3871
- 3872
- 3873
- 3874
- Ta initiativ til å erstatte dagens flypassasjeravgift med en avgift som har reell klimaeffekt, og som ikke rammer distriktene på en utilsiktet måte
 - Sørge for at norske luftfartsavgifter vris over til avgifter på utslipp og i mindre grad fiskale avgifter
 - Stake ut en forutsigbar utvikling for droneteknologi og ny luftmobilitet som gir trygghet til næringen og sikrer den enkeltes personvern og trygghet

3875 **Seriøsitet i transportnæringen**

3876 Transportbransjen er arbeidsplass for tusenvis av ansatte over hele landet. Ansatte i næringen
3877 skal ha trygge arbeidsplasser og anstendige lønns- og arbeidsvilkår i tråd med norske standarder
3878 og verdier i arbeidslivet. De som jobber med transport, har en selvsagt rett til å kunne leve av
3879 jobben sin.

3880

3881 For Arbeiderpartiet er det helt avgjørende å stanse en utvikling i retning mot mer useriøsitet, mer
3882 innleie, mer midlertidighet og svakere tilknytning til det ordinære arbeidsmarkedet. For å
3883 motvirke denne utviklingen, ønsker Arbeiderpartiet bedre håndheving av dagens regelverk,
3884 bekjempelse av sosial dumping, mer fagorganisering i transportbedriftene og mer tilsyn fra
3885 kontrolletatene.

3886

3887 **Arbeiderpartiet vil:**

- Sørge for et godt drosjetilbud i hele landet og stille tydelige kvalitetskrav til helseforetakenes anbudssystem for pasienttransport
- Innføre strengere nasjonale krav til kollisjonssikkerhet i buss, og ta initiativ til å påvirke det internasjonale regelverkarbeidet for å hindre at sjåfører blir drept eller hardt skadet i møteulykker
- Fullføre planen om utbygging av døgnhvileplasser for yrkessjåfører, og se de resterende utbyggingene i sammenheng med behovet for ladestasjoner for tungbil
- Innføre kjøre- og hviletidsbestemmelser for nyttekjøretøy ned til 2,5 tonn
- Jobbe for at Luftfartstilsynet ivareta et høyt sikkerhetsnivå i luftfarten, og at Luftfartstilsynet og Arbeidstilsynet gjennomfører tilsyn med alle selskaper som opererer i Norge

3899

3900 Del 6 En tryggere og mer rettferdig verden

3901 Arbeiderpartiets utenriks- og sikkerhetspolitikk skal styrke og ivareta Norges trygghet og frihet.
3902 Vi skal fremme norske interesser og verdier. Som sosialdemokrater har vi frihet, solidaritet og
3903 samarbeid som styrende prinsipper for vårt internasjonale engasjement. Vi vil bekjempe ulikhet,
3904 undertrykkelse og fattigdom. Vi vil styrke demokratiet, menneskerettighetene, likestilling og
3905 bærekraftig utvikling – for en tryggere og mer rettferdig verden.

3906
3907 Vi lever i en brytningstid. Et nytt alvor har sunket inn over oss. Russlands brutale fullskala
3908 angrepskrig mot Ukraina har skapt en dyp sikkerhetspolitisk krise i Europa. Verden har blitt
3909 farligere, mer uforutsigbar og mer kompleks. Stormaktrivaliseringen tiltar. Folkeretten brytes og
3910 utfordres. 120 millioner mennesker i verden er på flukt. Handlingsrommet for å finne fredelige
3911 løsninger på konflikter og uenigheter, blir mindre.

3912 Ny teknologi, stormaktrivalisering og polarisering definerer nå rammene for internasjonalt
3913 samarbeid. FN-systemet er under betydelig press. Maktforhold er i endring. Det globale sør
3914 styrker seg. En rekke grensekryssende utfordringer – klimaendringer, flyktningstrømmer,
3915 terrorisme, atomtrusler og pandemier – håndteres best gjennom fungerende internasjonalt
3916 samarbeid, ikke av hvert land eller region for seg.

3917 Styrket sikkerhetspolitisk fellesskap

3918 Sikkerhetspolitikken er i kjernen av vår utenrikspolitikk og skal ivareta Norges frihet og trygghet,
3919 våre interesser og verdier. Vår sikkerhet og vår velstand er tuftet på folkeretten. For Norge er det
3920 avgjørende at folkeretten respekteres, at ikke den sterkeste rett får råde. Med et samlet Norden
3921 i NATO må vi samarbeide tett og nært med våre naboer – både militært og sivilt.

3922
3923 Norges sikkerhet ivaretas best i samarbeid med andre land. NATO er hjørnesteinen for norsk
3924 sikkerhet. Russlands ulovlige angrepskrig i Ukraina har understreket betydningen av å være del
3925 av en sterk forsvarsallianse.

3926
3927 Autoritære stater har i noen tilfeller fått betydelig kontroll over kritisk infrastruktur og globale
3928 verdikjeder. Avhengighetsforhold kan gjøre Norge og andre demokratiske stater sårbare for
3929 press og uønsket innflytelse. Sammen med våre allierte og partnere som EU, må vi håndtere og
3930 motvirke denne utviklingen.

3931
3932 I viktige globale spørsmål må vi også samarbeide med stater som ikke deler vårt demokratiske
3933 styresett. Samtidig må vi sette klare krav og grenser for at liberale prinsipper og
3934 menneskerettigheter opprettholdes.

3935 3936 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3937 • Føre en aktiv, forutsigbar og tydelig sikkerhetspolitikk som ivaretar Norges sikkerhet og
3938 vårt handlingsrom i en krevende tid
- 3939 • Følge opp Nansen-programmet for Ukraina og støtte Ukrainas forsvars- og frihetskamp
3940 så lenge det er behov for det
- 3941 • Arbeide for et sterkere NATO og et tett nordisk samarbeid innad i forsvarsalliansen
- 3942 • Videreutvikle bærekraftige, globale forsyningslinjer, føre god kontroll med eierskap av
3943 kritisk infrastruktur og styrke motstandskraften i det norske samfunnet mot ytre press
3944

3945 Prinsippfast globalt samarbeid

3946 Dagens nettverk av globale institusjoner og regler har i sum tjent oss godt. Samtidig er det
3947 avgjørende at også fremvoksende økonomier ser seg tjent med systemet og oppfatter det som
3948 representativt og rettferdig. FN er fremdeles verdens viktigste møteplass. FN-pakten utgjør
3949 kjernen i folkeretten, vårt førstelinjeforsvar. Det vil vi jobbe for å beskytte. Samtidig vil vi jobbe
3950 mot doble standarder og kjempe for at alles rettigheter er like mye verdt.

3951
3952 Vår eierskaps-, handels- og investeringspolitikk skal bidra til at folkeretten følges. Næringslivets
3953 samfunnsansvar må følges opp gjennom veiledninger, støtte og ettersyn for å sikre at
3954 aktsomhetskrav følges opp, og at folkeretten og menneskerettigheter respekteres.

3955
3956 Ny teknologi forandrer kriger og konflikters gang. Kunstig intelligens vil kunne forsterke omfanget
3957 av desinformasjon, splid og polarisering. Uhindret vil dette vanskeliggjøre samarbeid internt i og
3958 mellom land. I tråd med vår historie vil Arbeiderpartiet derfor regulere ny teknologi, slik at den
3959 tjener fellesskapet fremfor å splitte oss.

3960 3961 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3962 • Styrke respekten for folkeretten
- 3963 • Forbedre og reformere FN med sikte på økt representativitet, effektivitet og handlekraft
- 3964 • Bidra internasjonalt for å bekjempe desinformasjon, regulere kunstig intelligens og
3965 utviklingen av selvstyrte våpensystemer
- 3966 • Arbeide for global regulering av sosiale medier-selskaper for å kunne motvirke spredning
3967 av hets, desinformasjon og salg av personverndata på tvers av landegrenser

3968 Europa og Norden

3969 Våre europeiske naboland er Norges viktigste politiske og økonomiske partnere. Norske
3970 interesser på en rekke felt – klima, sikkerhetspolitikk, beredskap, bekjemping av kriminalitet,
3971 vern om demokratiet – fremmes best ved å samarbeide med våre europeiske naboer.

3972
3973 Gjennom 30 år har EØS-avtalen vært en hjørnestein i norsk europapolitikk og for norsk
3974 økonomi. I sum har avtalen tjent norske interesser vel. Avtalen har sørget for at vi ikke står alene
3975 i møte med omveltninger og kriser som oppstår i verden rundt oss. EU-samarbeidet, det indre
3976 marked og EØS står i dag overfor nye utfordringer. Krig i Ukraina, økt proteksjonisme,
3977 stormaktrivalisering, pandemi og brexit har økt kompleksiteten i EU. Det er både viktigere og mer
3978 krevende å sørge for at EØS-avtalen fungerer.

3979
3980 I et endret sikkerhetspolitisk landskap må vi gjøre alt vi kan for å bidra til felles motstandskraft,
3981 beredskap og samhold. Norge og EU har gjennom mange år samarbeidet tett om utenriks-,
3982 sikkerhets- og forsvarspolitikk. Samarbeidet med EU utfyller NATO-samarbeidet, vårt forsvars-
3983 og sikkerhetspolitiske ankerfeste.

3984
3985 Arbeiderpartiet er tilhenger av et sterkt politisk samarbeid i Europa. Ved to tidligere
3986 folkeavstemninger har vi derfor anbefalt å si ja til norsk medlemskap. Samtidig er det rom for
3987 ulike syn i EU-spørsmålet. Dersom et medlemskapsspørsmål skulle bli aktuelt, skal det være
3988 gjenstand for ny landsmøtebehandling i Arbeiderpartiet.

3989

3990 Nordområdene forblir Norges viktigste strategiske satsningsområde. Ingen steder henger
3991 innenriks- og utenrikspolitikken så tett sammen. Nord-Norge og nordområdene er en
3992 avgjørende del av den norske økonomien. I årene foran oss vil betydningen øke.

3993

3994 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3995 • Ivareta og beskytte norske interesser gjennom vårt forhold til EU og EØS-avtalen ved å
3996 koordinere oss bedre, bruke handlingsrommet og intensivere innsatsen mot Europa
- 3997 • Støtte opp om og styrke demokrati, rettsvesen og forsvarskapasiteter hos europeiske
3998 partnerland utenfor NATO/EU

3999 Forsvare og styrke demokrati og likestilling

4000 Arbeiderbevegelsen er internasjonal. Norge skal bidra til sterke internasjonale organisasjoner og
4001 en verdensorden basert på folkeretten og menneskerettigheter. En stadig større andel av
4002 klodens befolkning lever i land uten demokratisk styre. Når ulikhetene øker og autoritære
4003 regimer er i fremvekst, øker også risikoen for konflikt. For Norge er det viktig å styrke
4004 samarbeidet med stater og bevegelser som deler våre verdier.

4005

4006 Et organisert, demokratisk sivilsamfunn er en av de viktigste pilarene for utvikling og
4007 konsolidering av demokratiet. I dag er arbeidstakerrettigheter under betydelig press mange
4008 steder. Fagforeningsledere utsettes for vold og drap. Vi vil sikre og styrke organisasjons-,
4009 forhandlings-, forsamlings- og ytringsretten. Arbeiderpartiet vil samarbeide med fagbevegelsen
4010 og sivilsamfunnsorganisasjoner for å styrke innsatsen for demokrati, mangfold og toleranse.

4011

4012 Norge har et ansvar for å ta imot mennesker på flukt som har rett til vår beskyttelse og vår hjelp.
4013 Vår solidaritet stopper ikke ved egen landegrense. Vi vil også prioritere beskyttelse av
4014 fagforeningsledere på flukt og sikre ressurser til sosial dialog og styrking av
4015 arbeidstakerrettigheter i vår utviklingspolitikk.

4016

4017 Retten til å bestemme over egen kropp og seksualitet er under angrep verden over. Resultatet er
4018 flere utrygge aborter, økt mødredødelighet og negativ sosial kontroll. Seksualitet mellom
4019 personer av samme kjønn er fortsatt kriminalisert i en rekke land. Arbeiderpartiet vil fortsette å
4020 styrke Norges innsats for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. En rettferdig verden er
4021 også en likestilt verden. Innats for likestilling skal være gjennomgående i all norsk utenriks- og
4022 utviklingspolitikk.

4023

4024 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4025 • Bidra til institusjonsbygging i unge, sårbare demokratier og styrke
4026 korrupsjonsbekjempelse og uavhengige domstoler for å hindre autoritære tilbakeslag
- 4027 • Støtte demokratiske organisasjoner og bevegelser som jobber mot undertrykkelse og
4028 diktatur
- 4029 • Løfte kvinners rett til å bestemme over egen kropp og kamp mot diskriminering basert på
4030 seksuell legning som en overordnet prioritering i norsk utviklingspolitikk
- 4031 • Prioritere styrking av arbeidstakerrettigheter, sosial dialog og fagbevegelsen
4032 internasjonalt
- 4033 • Legge respekt for faglige rettigheter til grunn for vår handels-, investerings- og
4034 eierskapspolitikk
- 4035 • Opprette et rådgivende diaspora-råd for å gi regjeringen råd om norsk utenriks- og
4036 utviklingspolitikk

4037 Aktiv freds- og nedrustningspolitikk

4038 Norge har lang tradisjon med fred- og forsoningsarbeid tuftet på noen viktige prinsipper, som
4039 partenes eierskap og dialog med alle relevante parter. Det er en styrke for Norge at vi over flere
4040 tiår har bygd opp solid kompetanse og brede internasjonale nettverk for konfliktløsning.

4041
4042 Det mest effektive er å forebygge alvorlige kriser før de oppstår. Væpnede konflikter resulterer i
4043 enorme lidelser, forferdelige ødeleggelse og et rekordhøyt antall mennesker på flukt. Krisene
4044 varer ofte lenger enn før. Arbeiderpartiet vil stille solidarisk opp for mennesker i nød, men vår tid
4045 krever også at vi styrker arbeidet for å forhindre krig og katastrofer. Det er ingen motsetning
4046 mellom en kraftig satsing på forsvar og beredskap og samtidig arbeide for nedrustning, dialog og
4047 fred.

4048
4049 Arbeiderpartiets mål er en atomvåpenfri verden. Dette målet nås først når land som har
4050 atomvåpen, forplikter seg til gjensidig nedrustning. Norge skal engasjere seg for
4051 atomnedrustning i FN, NATO og overfor likesinnede land i og utenfor NATO. Den internasjonale
4052 forbudstraktaten er et godt initiativ og bidrar til å øke stigma rundt atomvåpen. I dagens
4053 sikkerhetspolitiske situasjon er det ikke mulig for NATO-land som Norge å undertegne, uten å
4054 redusere vår mulighet for innflytelse og beskyttelse. Det bør være et mål for Norge og andre
4055 NATO-land å underskrive atomvåpenforbudet.

4056

4057 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4058 • Arbeide for inkluderende fredsløsninger og styrke arbeidet for FNs
4059 sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet
- 4060 • Føre en fremoverlent utenrikspolitikk for nedrustning og ikke-spredning av
4061 masseødeleggelsesvåpen
- 4062 • Øke og styrke innsatsen for minerydding

4063 Forebygge klima- og naturkatastrofer

4064 Klima- og naturkatastrofer fører til økt fattigdom, forsterker urettferdighet og ødelegger
4065 livsgrunnet på jorda. Klimaendringene øker risikoen for sult, sosial uro og konflikt.
4066 Konsekvensene rammer allerede millioner av mennesker. Arbeiderpartiet vil styrke innsatsen
4067 mot global oppvarming og tap av sårbar natur.

4068

4069 Grønn omstilling krever særskilt aktsomhet når det gjelder arbeidsliv og fordeling.

4070 Arbeiderpartiet vil arbeide aktivt for en rettferdig omstilling. Vi vil også bistå land i sør med
4071 håndtering av klimatilpasning og ringvirkningene av dagens klimautfordringer. Ressursene til
4072 dette må avsettes utenfor den ordinære bistanden som fortsatt må ha utvikling som hovedmål.

4073

4074 Samtidig er det nødvendig å prioritere umiddelbare tiltak for å begrense de humanitære
4075 konsekvensene av ekstremvær og naturkatastrofer. Økt beredskap vil redde liv. Støtte til lokale
4076 sivilsamfunnsorganisasjoner er av stor betydning for å sikre god samhandling mellom den
4077 humanitære nødhjelpsinnsetningen og det mer langsiktige utviklingsarbeidet.

4078

4079 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4080 • Være pådriver for ambisiøse og forpliktende internasjonale avtaler for å begrense global
4081 oppvarming og stanse naturtap, i tett samarbeid med internasjonale partnere som EU

- 4082 • Ledet an internasjonalt på områder hvor vi har fortrinn, som i utviklingen av karbonfangst
- 4083 og -lagring, fornybar kraft og grønn skipsfart
- 4084 • Trappe opp investeringer i fornybar energi, katastrofeberedskap og matsikkerhet i det
- 4085 globale sør, i tett samarbeid med lokale sivilsamfunnsorganisasjoner
- 4086 • Jobbe for en rettferdig grønn omstilling som sikrer nye arbeidsplasser og en god
- 4087 fordelingsprofil
- 4088 • Forsterke arbeidet med å ta vare på verdens regnskog og arbeide for å redusere drivere
- 4089 for avskoging

4090 Økonomisk åpenhet for rettferdig fordeling

4091 For å utrydde fattigdom og nå FNs bærekraftsmål, trengs store investeringer. Arbeiderpartiet vil

4092 derfor bruke én prosent av brutto nasjonalinntekt på bistand. Brukt smart vil bistanden kunne ha

4093 en katalysatoreffekt, for eksempel ved å bidra til effektive og rettferdige skattesystemer og

4094 domstoler. Vårt mål er å styrke lands evne til å mobilisere egne ressurser for rettferdig,

4095 bærekraftig utvikling. Samtidig vil vi trappe opp kampen mot skatteparadis og ulovlig

4096 kapitalflukt.

4097

4098 Skjult utenlandsk eierskap øker forskjellene i verden og kan utgjøre en alvorlig sikkerhetsrisiko.

4099 Arbeiderpartiet vil intensivere det internasjonale samarbeidet for å stanse kapitalflukt. Vi vil

4100 jobbe for globale standarder for skatt, åpenhet og aktsomhetsvurderinger. Å øke den

4101 internasjonale minimumssatsen for selskapsskatt til 25 prosent og å innføre et offentlig globalt

4102 register over rettmessige eiere av selskaper, eiendommer og verdipapirer, er sentralt i dette

4103 arbeidet. Her hjemme har registeret over reelle eiere kommet på plass med Arbeiderpartiet i

4104 regjering. Fremover vil vi sikre at registeret ikke har mangler og er tilgjengelig for alle.

4105

4106 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4107 • Jobbe for å innføre et offentlig globalt register med informasjon om rettmessige eiere av
- 4108 selskaper, eiendommer og verdipapirer
- 4109 • At Statens pensjonsfond utland skal være en aktiv eier som bruker sin tyngde for å
- 4110 fremme menneskerettigheter og god skatteetikk
- 4111 • Arbeide for å innføre en global formueskatt for å finansiere felles velferd og redusere
- 4112 forskjellene i verden, og støtte FNs arbeid med en internasjonal skattekonvensjon
- 4113 • Bruke én prosent av brutto nasjonalinntekt på bistand

4114 Global helse

4115 Smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer tar ikke hensyn til landegrenser. Fungerende

4116 internasjonalt samarbeid er nødvendig for å forebygge fremtidige pandemier og andre

4117 helsekriser, blant annet gjennom effektivt smittevern.

4118

4119 Altfor mange mennesker dør fremdeles av sykdommer som enkelt kan la seg forebygge av

4120 vaksiner. Arbeiderpartiet vil jobbe for at alle mennesker har tilgang til livsviktige vaksiner, og

4121 sikre finansiering til utvikling av nye vaksiner. Livsstilssykdommer legger stort press på

4122 helsetjenestene, spesielt i land hvor tjenestene allerede er mangelfulle. For Arbeiderpartiet er

4123 det derfor viktig å bidra til kunnskapsutveksling og koordinere effektfulle tiltak for å bedre

4124 folkehelsen og tilgang til globale fellesgoder på tvers av land.

4125

4126 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4127 • Bidra til at alle land bygger opp universelle helsetjenester i stand til å behandle
- 4128 smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer
- 4129 • Styrke internasjonalt smittevern og pandemiberedskap
- 4130 • Sikre fullverdig norsk deltakelse i EU-samarbeidet om helseberedskap
- 4131 • At Norge tar lederskap i det globale arbeidet mot antibiotikaresistens
- 4132 • At Norge tar en internasjonal lederrolle i samarbeid for å sikre globale fellesgoder,
- 4133 spesielt innen helse

4134 Et sterkere forsvar gjør Norge tryggere

4135 Å sikre Norges trygghet og frihet er vår viktigste oppgave. Sikkerhet er fundamentet alle andre
4136 samfunnsoppgaver hviler på. I en farligere og mer uforutsigbar verden, vil Arbeiderpartiet styrke
4137 Norges forsvarsevne fundamentalt. Et sterkt forsvar skal ivareta Norges sikkerhet, trygghet og
4138 handlefrihet, våre interesser og våre verdier.

4139
4140 Russlands ulovlige angrepskrig mot Ukraina er et tidsskille. Vår regjering har laget, og fått
4141 gjennomslag for, den viktigste forsvarsplanen i moderne norsk historie. Langtidsplanen
4142 innebærer et forsvarspolitisk taktiskifte i Norge – med styrket evne til å forebygge, avverge og
4143 håndtere kriser og krig. Arbeiderpartiet vil ha et sterkt forsvar, til stede i hele landet, for å
4144 håndheve norsk suverenitet, ivareta våre allianseforpliktelser og bidra til stabilitet i våre
4145 nærområder. Regjeringen lyktes med å få alle partier med på et forsvarsforlik fram mot 2036. En
4146 bred enighet sikrer forutsigbarhet for Forsvaret. Arbeiderpartiet er garantisten for at
4147 forsvarsløftet gjennomføres.

4148
4149 NATO er en hjørnestein for norsk sikkerhet. Med Arbeiderpartiet i regjering nådde Norge i 2024
4150 for første gang NATOs toprosentmål. Sverige og Finlands inntreden i NATO øker mulighetene for
4151 felles trening og samhandling. En forutsigbar og tydelig sikkerhetspolitikk hever terskelen for
4152 konflikt på den skandinaviske halvøy. Norge skal aktivt bidra til stabilitet i nordområdene.

4153
4154 Menneskene er Forsvarets viktigste kapasitet og ressurs. De forsvarsansatte må ha gode
4155 rammevilkår. I årene fremover trenger vi å rekruttere dyktige, motiverte soldater og beholde
4156 menneskene som allerede er i Forsvaret og besitter verdifull kompetanse. Fagforeningene er
4157 viktige for å sikre medbestemmelse og gode beslutninger til det beste for Forsvaret.

4158
4159 Arbeiderpartiet er mot omfattende privatisering av Forsvarets støttefunksjoner. Løpende
4160 oppgaver skal løses av Forsvarets egne ansatte. Forsvaret skal være et trygt og attraktivt sted å
4161 arbeide. Arbeiderpartiet vil ha nulltoleranse mot seksuell trakassering og mobbing i Forsvaret.

4162
4163 For å kunne håndtere nye og sammensatte trusler mot landet vårt og vi som bor her, vil
4164 Arbeiderpartiet - parallelt med satsingen på Forsvaret - øke hele samfunnets motstandskraft
4165 mot blant annet cyberangrep, spionasje eller påvirkningsoperasjoner. Kunstig intelligens og
4166 sosiale medier har gjort det enklere å spre desinformasjon. Autoritære stater søker aktivt å
4167 påvirke det norske ordskiftet. Målet er ofte å svekke tilliten i det norske samfunnet og påvirke
4168 norsk politikk. Denne trusselen mot vårt folkestyre tar Arbeiderpartiet på største alvor. Tillit er
4169 helt avgjørende for den norske samfunnsmodellen, ikke minst når krisen rammer.

4170
4171 Norsk forsvarsindustri er av stor betydning for vår nasjonale forsvarsevne. Russlands ulovlige

4172 angrepskrig i Ukraina har også tydeliggjort hvor viktig vår industri er for våre allierte og nærmeste
4173 samarbeidspartnere. Forsvarsindustrien skaper i tillegg arbeidsplasser i hele landet, står for
4174 betydelige eksportinntekter og bidrar til utvikling av avansert teknologi som også andre bransjer
4175 drar nytte av. Statlig eierskap i de store forsvarsbedriftene har strategisk betydning.
4176 Arbeiderpartiet vil legge til rette for økte investeringer for å opprettholde våre militær-
4177 teknologiske fortrinn. Eksport av våpen og annet forsvarsmateriell skal fortsatt være underlagt et
4178 strengt eksportkontrollregime.

4179

4180 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4181 • Arbeide for tettere samarbeid og bedre militær mobilitet mellom de nordiske land,
4182 inkludert styrking av transportkorridorer mellom øst og vest, og nord og sør
- 4183 • Legge til rette for alliert trening og øving i Norge
- 4184 • Styrke samarbeidet med havnasjonene USA og Storbritannia i rammen av NATO
- 4185 • Prioritere gode rammevilkår for forsvarsansatte og sikre at vernepliktige og ansatte
4186 møtes av en inkluderende kultur, uavhengig av kjønn og legning
- 4187 • Hindre omfattende privatisering av Forsvarets støttefunksjoner
- 4188 • Styrke samarbeidet med våre nordiske naboer og EU for å bekjempe desinformasjon
- 4189 • Føre en streng, men forutsigbar eksportkontroll med norske våpen og forsvarsmateriell

4190

4191

4192 Våre grunnleggende verdier

4193 Frihet, likhet og solidaritet

4194 Arbeiderpartiet er et sosialdemokratisk parti bygd på verdiene frihet, likhet og solidaritet.
4195 Arbeiderbevegelsen vokste frem i et klassesamfunn med nød, fattigdom og begrenset
4196 demokrati. Vår bevegelse ble til av nødvendighet og i kamp mot urettferdighet. Vi forsto at
4197 sammen blir vi sterkere. Ut av det vokste vår tro på fellesskapet og de grunnleggende verdiene
4198 sosialdemokratiet er tuftet på. Disse verdiene har vært og er den politiske grunnmuren for
4199 Arbeiderpartiets politikk:

4200 Frihet

4201 Store økonomiske forskjeller og urettferdighet gir ufrihet. Et trygt, organisert arbeidsliv og rett til
4202 velferdsgoder som utdanning, helsetjenester og pensjon for alle, er avgjørende for å sikre reell
4203 frihet for alle. Ingen skal bli forfulgt for sine meninger eller diskriminert. Alle skal kunne leve sine
4204 liv i frihet, uavhengig av hvem de er og hvor de bor.

4205 Likhet

4206 Mennesker er ulike, men alle har samme verdi. Alle skal ha like muligheter til å delta i
4207 samfunnslivet og bli en del av inkluderende fellesskap. Likhet forutsetter sosial rettferdighet,
4208 jevnbyrdighet og mulighet til å bruke egne evner for å leve et godt liv. Politikken skal innrettes slik
4209 at de sosiale og økonomiske forskjellene blir minst mulig. Makt og muligheter skal fordeles
4210 rettferdig.

4211 Solidaritet

4212 Solidaritet i tanke og handling betyr å ta vare på hverandre. Ingen skal falle utenfor, ingen skal bli
4213 hengende etter, det er et felles ansvar. Solidaritet kjenner ingen grenser mellom land, klasser
4214 eller generasjoner. Solidaritet skaper fred, bekjemper fattigdom og må til for å sikre klodens
4215 overlevelse.

4216 Sammen med fagbevegelsen har Arbeiderpartiet i over 130 år kjempet for et rettferdig og
4217 solidarisk samfunn med frihet og likeverd for alle. Vår samfunnsmodell, med et organisert
4218 arbeidsliv, en sterk velferdsstat, små forskjeller og bosetting i hele landet, har gitt mennesker
4219 større frihet og muligheter i eget liv.

4220 Et trygt arbeidsliv og et samfunn med små sosiale og økonomiske forskjeller, har skapt tillit
4221 mellom folk.

4222 Dette samfunnet og disse verdiene vil være under konstant press. Kreftene som øker de
4223 økonomiske, sosiale og geografiske forskjellene i Norge og i verden, er sterke. Klimaendringer og
4224 tap av natur truer vårt livsgrunnlag og vår eksistens.

4225 Som sosialdemokrater tror vi ikke på en tilstand der alle problemer er varig løst, men ser at
4226 arbeidet for et godt samfunn må være en kontinuerlig prosess. En viktig del av
4227 arbeiderbevegelsens arv er likevel vissheten om at menneskene selv skaper sin egen historie. Vi
4228 vet at politikk nytter. Samfunnsutviklingen kan styres.

4229

